

АҚПАРАТТЫ- ӘДІСТЕМЕЛІК БЮЛЛЕТЕНЬ

№ 1 (21) 2016

Бас редактор – Б.Ә. Жапаров

Бас редактордың орынбасары –
Қ.Ш. Әлімғазинов
Жауапты редактор –
Ә.Т. Сүлейменова

Редакциялық алқасы:
Ж.Ү. Әбдіқадырова,
Г.О. Бекішева,
М.Т. Жылгелдинов,
Н.Т. Исаева,
Ж.А. Сатаева,
Е.В. Чиликова,
В.М. Чупров

050010, Алматы қ.,
Достық даңғылы, 87-б
тел. (727) 264-69-07
факс (727) 264-68-21
E-mail: office@archive.president.kz
www.archive.president.kz

Мазмұны Оглавление

М.Х. Жакыпов. К «Открытому правительству»	3
Б.А. Джапаров. Исторический нарратив и память нации	7
НОРМАТИВТІК-ҰЙЫМДАСТЫРУ ЖӘНЕ ӘДІСТЕМЕЛІК ҚАМТАМАСЫЗ ЕТУ НОРМАТИВНО-ОРГАНИЗАЦИОННОЕ И МЕТОДИЧЕСКОЕ ОБЕСПЕЧЕНИЕ	
Ж.С. Зейнелов. Адам құқықтары жөніндегі ұлттық орталықтың және Қазақстан Республикасының Президенті жанындағы Қазақстанның стратегиялық зерттеулер институтының құжаттандыру, құжаттаманы басқару және құжаттардың архивтік сақталу жағдайы жөнінде ҚР Президенті Архивінің дирекциясында тыңдалуының қорытындылары	13
В.М. Чупров. Подготовка приказа, распоряжения по основной деятельности	16
Г.О. Бекишева. Организация работы по ведению основных и вспомогательных учетных документов на бумажной основе в Архиве Президента Республики Казахстан	22
Г.О. Бекишева. Б.Д. Шайлазымов. Инструкция о порядке подготовки и проведения сканирования бумажных документов	39
ЖАҢА ТЕХНОЛОГИЯЛАР МЕН ТЕХНОТРОНДЫҚ АРХИВТЕР НОВЫЕ ТЕХНОЛОГИИ И ТЕХНОТРОННЫЕ АРХИВЫ	
Б.Д. Шайлазымов. «1930-шы жылдардағы Қазақстандағы ашаршылық құрбандары» (деректер базасы және www.asharshylyq.kz веб-сайты)	47
ОТАНДЫҚ ЖӘНЕ ШЕТЕЛДІК ТӘЖІРИБЕ ОТЕЧЕСТВЕННЫЙ И ЗАРУБЕЖНЫЙ ОПЫТ	
М.Т. Жылгелдинов. «Екінші дүниежүзілік соғыстың Қазақстандық әскери тұтқындары: әдебиеттер, деректер және деректер базасы» жобасын жүзеге асырудағы шетелдік тәжірибені пайдалану	48
С.М. Шайжанова. Польша архивтері тәжірибесінен	50
АРХИВТІК ҚҰЖАТТАР БОЙЫНША ТАРИХИ ЗЕРТТЕУЛЕР МЕН ЖАРИЯЛАНЫМДАР ИСТОРИЧЕСКИЕ ИССЛЕДОВАНИЯ И ПУБЛИКАЦИИ ПО АРХИВНЫМ ДОКУМЕНТАМ	
Ж.Т. Байқаш. 1916 жылғы Ұлт-азаттық қозғалысының 100 жылдығына орай: көтеріліс туралы тарихи деректер (ҚР Президенті Архивінің құжаттары негізінде)	53
К.Д. Кабдулова. Из книги «говорят погибшие герои»	55
А.Ә. Сейсенбаева. Ашаршылық: тарихи танымды кеңейтудегі қр президенті архивінің ролі	60
А.М. Телетбеков. Тарихи тұлғалы Мойынқұм: архив деректері сыр шертеді	62
ТАРИХИ ТҰЛҒАЛАР. АРХИВТІК ҚҰЖАТТАР МЕН ОЛЖАЛАР ИСТОРИЧЕСКИЕ ЛИЧНОСТИ. АРХИВНЫЕ ДОКУМЕНТЫ И НАХОДКИ	
Е.В. Чиликова. Судьба Алихана: статья таким, как стал	66
АТАУЛЫ КҮНДЕР ПАМЯТНЫЕ ДАТЫ	
А.М. Телетбеков. М. Әуезов атындағы Қазақ мемлекеттік академиялық драма театрының құрылғанына 90 жыл	70
Әлихан Нұрмұхамедұлы Бөкейхановтың туылғанына 150 жыл	71
Қазақ мәдениеті мен өнерінің мәскеу қаласындағы 1-ші онкүндігінің өткеніне 80 жыл	72
Қазақстан ғылым академиясының құрылғанына 70 жыл	73
Қазақстан Халық Комиссарлары мен Қазақстан К(б)П ОК-нің «Алматы қаласында троллейбус құрылысы туралы» қаулысының қабылданғанына 75 жыл	75
Ө.Т. Сүлейменова. Б.А. Төлепбаевтың жеке қорының құжаттары Қазақстан тарихы кезеңдерін зерттеудің дереккөзі ретінде	76
ҚР ПА қорқушысы т. Жангелдиннің 100-жылдығына орай	79
ПІКІРЛЕР МЕН РЕЦЕНЗИЯЛАР ОТЗЫВЫ И РЕЦЕНЗИИ	
Т. Покидаева. Отзыв на сборник документов и материалов «Архивисты и архивы Казахстана. XX и XXI вв.»	83
ЖАҢА КІТАПТАРҒА ШОЛУ ОБЗОР КНИЖНЫХ ПОСТУПЛЕНИЙ	
Б.С. Заурбекова. Архив кітапханасына 2016 жылғы і тоқсанда түскен кітаптарға шолу	84
РЕСМИ БӨЛІМ. ІС-ШАРАЛАР ХРОНИКАСЫ ОФИЦИАЛЬНЫЙ РАЗДЕЛ. ХРОНИКА МЕРОПРИЯТИЙ	
Г.К. Дараева. Деловой стиль одежды государственного служащего	87
Іс-шаралар хроникасы	91

Актуально

**М.Х. Жакыпов,
заведующий Общим отделом
Администрации Президента РК**

К «ОТКРЫТОМУ ПРАВИТЕЛЬСТВУ»

1 января т. г. Казахстан вступил в следующий, совершенно новый этап кардинальных реформ во всех сферах жизни общества и государства.

С 1 января нынешнего года начался новый этап масштабных реформ – практическая реализация Плана нации, выдвинутого Президентом страны Нурсултаном Назарбаевым. Как известно, План нации состоит из 5 институциональных реформ, детализированных в «100 конкретных шагах по их реализации». Все эти реформы взаимосвязаны между собой и последовательны. Мне, как государственному служащему с почти 40-летним стажем госслужбы и работающему в Администрации Президента с мая 1990 г., понятна эволюционная логика новых реформ Главы государства. Как отец-основатель нового государства наш Президент этап за этапом формирует современную государственность, которая должна отвечать всем параметрам ОЭСР, то есть самых развитых стран мира.

По 1-й реформе «Формирование профессионального государственного аппарата» можем с полным правом сказать, что Казахстан вышел в лидеры реформирования госаппарата. Наш опыт изучается многими ближними и дальними соседями. Но, не останавливаясь на достигнутом, Нурсултан Назарбаев поставил новые задачи по дальнейшему его совершенствованию. Сейчас уже реализованы 10 шагов из 15.

По 2-й реформе «Обеспечение верховенства закона», как мне думается, одной из сложных по выполнению, идет напряженная работа – выполнены мероприятия более половины из 19 шагов.

3-я реформа «Индустриализация и экономический рост», которая является, по понятным причинам, наиболее объемной по масштабам, включает 50 шагов. Всеми центральными государственными и местными исполнительными органами в плановом порядке ведется последовательная работа, о которой каждый из них должен отчитываться перед руководством страны и общественностью.

По 4-й реформе «Идентичность и единство» приняты 33 нормативно-правовых акта, более 30 отраслевых приказов, конкретных мероприятий и «дорожных карт».

На 5-й реформе «Формирование подотчетного государства» я остановлюсь подробнее, так как она, я считаю, несет кардинальные изменения. Сегодня стоит задача активного вовлечения общества к управлению государством, по привлечению граждан в процесс принятия государственных решений и повышению гражданской активности населения и бизнес-сообщества. В этом контексте уже сделано немало. Сформировался солидный пул неправительственных организаций, представляющий почти все сферы. Благодаря поэтапной реализации президентской программы информатизации созданы необходимые технологические условия: в 2006 г. создано электронное правительство (eGov), развиты интернет-ресурсы. На этой базе начинает работу корпорация «Правительство для граждан».

В рамках 5-й реформы в шаге 94-м были предусмотрены такие новшества, как внедрение «Открытого правительства». Разработка закона о доступе к информации, который позволит сделать открытой любую информацию, находящуюся в распоряжении государственных органов, за исключением отнесенной к государственной тайне и иной информации, охраняемой законодательством.

Чтобы принимать участие в управлении государственными делами, гражданам и их объединениям необходимо иметь доступ к документам министерств, ведомств и акиматов. Иметь право запрашивать и получать необходимую и интересующую их информацию. При этом не стоять в приемных и очередях к чиновникам разных уровней. А госорганы в свою очередь обязаны в установленные сроки предоставлять необходимые сведения.

Следует отметить, что до недавнего времени государственные учреждения были в основном закрытыми для населения, и информация давалась ограниченная, даже по за-

просам. Теперь же, после принятия Парламентом и подписания 16 ноября 2015 г. Президентом страны Закона РК «О доступе к информации», начинается новый этап становления гражданского общества в Казахстане. Именно после принятия данного закона наша страна сможет вступить в международную организацию «Партнерство по «открытому правительству» (Open Government Partnership – OGP), которая была создана в 2011 г. и основана такими странами, как Норвегия, Великобритания, Бразилия, Индонезия, Мексика, Филиппины, ЮАР и США. В настоящее время в партнерство входят 66 стран мира.

Каждый год в ноябре–декабре OGP проводит оценку стран по развитию «открытого правительства» и готовности стран к вступлению в OGP. Оценка проводится по 16-балльной шкале. Согласно последней оценке Казахстан набрал 11 баллов. Для вступления же в OGP необходимо как минимум 12 баллов. Принятие Закона «О доступе к информации» дает возможность набрать Казахстану необходимые баллы для вступления в OGP.

27–29 октября 2015 года в Мехико при поддержке правительства Мексики прошел Саммит партнерства по «открытому правительству», в котором приняли участие представители более 60 стран, ПРООН, Всемирного банка, бизнес-сообществ и др. В работе саммита приняла участие и казахстанская делегация, состоящая из представителей Администрации Президента, Канцелярии Премьер-Министра, аппарата Мажилиса Парламента, Министерства по инвестициям и развитию и АО «Национальные информационные технологии». В ходе саммита наша делегация провела встречу с представителями OGP. Мы сделали краткий обзор о развитии «Открытого правительства» в Казахстане, обсудили процессы вступления Казахстана в OGP.

При вступлении в партнерство OGP Казахстаном принимается план мероприятий по развитию «Открытого правительства», который согласовывается с общественными представительствами. После принятия плана OGP нужно будет ежегодно проводить оценку его реализации и выносить результаты на международное общественное обсуждение. В соответствии с Доктриной OGP «открытое правительство» является «новой границей демократии» и к тому же «наилучшим антидотом для снижения коррупции и преодоления недоверия населения к власти».

В целях удобства общения госаппарата и граждан в информационной системе электронного правительства в 2014 и 2015 гг. открыты веб-порталы «Открытого правительства»: «Открытые данные», «Открытые НПА (нормативно-правовые акты)», «Открытые бюджеты», «Открытый диалог», а также «Оценка эффективности деятельности государственных органов» (будет запущен до конца текущего года). Как видно из названий порталов, любой гражданин со своего компьютера или из ЦОНа сможет напрямую обратиться к руководителям государственных органов в режиме онлайн. Кроме того, наши сограждане могут получить информацию в виде открытых данных, ознакомиться и участвовать в обсуждении законопроектов, других проектов актов Правительства и министерств, бюджетного планирования, давать оценку работе госорганов и т. д.

В рамках нормативного сопровождения закона утверждены 4 постановления Правительства и 4 приказа Министерства по инвестициям и развитию. При этом в Министерстве создана Комиссия по вопросам доступа к информации.

Утвержден перечень информации, который не подлежит ограничению доступа. То есть государственные органы и учреждения, все другие организации и компании, обладающие монополией на какую-либо информацию, не имеют права скрывать и ограничивать доступ гражданам к законодательно определенному кругу сведений, имеющих общественный интерес. Это в первую очередь информация: о чрезвычайных ситуациях и катастрофах, угрожающих безопасности и здоровью граждан, их последствиях и официальных прогнозах; о состоянии здравоохранения, санитарии, демографии, миграции, образования, культуры, социальной защиты, экономики, сельского хозяйства, а также о состоянии преступности; о фактах совершения актов терроризма; о состоянии экологии, пожарной безопасности, а также о санитарно-эпидемиологической и радиационной обстановке, безопасности пищевых продуктов; о привилегиях, компенсациях и льготах, предоставляемых государством физическим и юридическим лицам; о фактах нарушения прав и свобод человека и гражданина; о размерах золотовалютного резерва Национального банка; содержащая тексты нормативных правовых актов (за исключением актов, содержащих госсекреты), а также их проекты; о формировании и расходовании средств из республиканского и местного бюджетов, а также о контроле расходовании этих средств (за исключением сведений, содержащих госсекреты); о фактах нарушения законности об-

ладателями информации, их должностными лицами; о массовых репрессиях по политическим, социальным и другим мотивам, в том числе находящаяся в архивах (за исключением информации, относимой к госсекретам).

Впервые законом руководители всех центральных исполнительных органов (за исключением Министерства обороны), акимы и руководители национальных вузов обязываются отчитываться перед населением о своей работе. Так, с начала года акимы всех уровней провели около 7 тыс. отчетных встреч с участием более 800 тыс. жителей. В ходе отчетов выступили около 18 тыс. человек, которые подняли около 16 тыс. проблем, из которых 18 входят в компетенцию центральных госорганов и национальных компаний (большинство из них принято к исполнению или уже решено). На все свои вопросы граждане получили аргументированные ответы и разъяснения. Отчеты освещались в местных и республиканских СМИ.

Нововведением также является обеспечение доступа на заседания коллегий министерств и ведомств и онлайн-трансляции на интернет-ресурсах открытых заседаний палат Парламента, маслихатов областей, городов Астаны и Алматы, коллегий министерств и ведомств, проводимых по итогам года.

Максимальной открытости органов власти будет способствовать размещение информации о своей работе в СМИ, на своих интернет-ресурсах и компонентах веб-портала электронного правительства. Информация на интернет-ресурсе должна предоставляться на казахском и русском языках, но может и на других языках. Пользователи могут получать и использовать информацию, размещаемую на компонентах веб-портала электронного правительства, а также участвовать в ее обсуждении при условии регистрации на веб-портале электронного правительства. Ответ на письменный запрос предоставляется по выбору автора запроса в бумажной и/или электронной формах на языке обращения. Ответ же на устный запрос предоставляется в устной форме также на языке обращения.

В то же время законом предусмотрены возможности отказа в предоставлении доступа к информации. При этом мотивированный ответ об отказе доводится до сведения запрашивающего в течение пяти рабочих дней со дня регистрации запроса. Незаконное же ограничение права на доступ к информации может быть обжаловано в вышестоящем государственном органе или в суде.

Министерством по инвестициям и развитию проведена оценка 17 интернет-ресурсов центральных госорганов на соответствие требованиям закона. В среднем на интернет-ресурсах из 52 обязательных индикаторов присутствовали 38, что составляет 74%. В связи с этим госорганами проводятся работы по приведению в соответствие своих интернет-ресурсов для обеспечения полноты и актуальности информации. Аналогичная работа проводится и с интернет-ресурсами акиматов.

Закон практически уже живет и работает. К примеру, через портал «Открытые НПА» проведено публичное обсуждение 1455 проектов нормативно-правовых актов. С начала года на портале «Открытые бюджеты» размещено 82 отчета по бюджетам администраторов бюджетных программ. На портале «Открытые данные» опубликовано 359 наборов данных и 12 приложений, разработанных на основе открытых данных (кстати, сейчас определено около 2 тыс. открытых данных госорганов, которые будут размещены до конца года).

На блог-платформы первых руководителей госорганов с 2012 г. поступило около 200 тыс. обращений, на 142 тыс. были даны ответы. Порталом электронного правительства сегодня пользуются более 5 млн человек – это больше половины экономически активного населения страны. За 10 лет посредством его сервисов оказано 130 млн услуг. Казахстанцам бесплатно выданы свыше 10 млн электронно-цифровых подписей, из которых 4,5 млн записаны на их удостоверениях личности. С 2013 г. в режиме онлайн зарегистрировалось более 73 тыс. бизнес-компаний. Через платежный шлюз eGov проведено 3 млн транзакций на сумму более 18 млрд тенге, из них в 2015 г. – 10 млрд тенге.

В рейтинге ООН по развитию электронного правительства за период с 2008 г. по 2014 г. наша страна поднялась на 53 позиции с 81-го на 28-е место. А согласно оценке Международного партнерства по бюджету, в Казахстане индекс открытости составляет 51 балл из 100, что выше среднего мирового показателя в 45 баллов.

Для активного разъяснения норм нового закона населению совместно с ПРООН и ОБСЕ запущен цикл семинаров, который будет проходить во всех регионах страны. 28–29 апреля в Шымкенте был проведен первый семинар для государственных служащих, представителей органов местного самоуправления, НПО и журналистов. Данный формат

работы является не только обучающей площадкой, но и каналом получения обратной связи.

Освещая тему «Открытого правительства», следует отметить, что мы в Администрации Президента республики и до принятия указанного закона работали максимально открыто для общественности. Так, информационная система «Веб-сайт Главы государства» функционирует с 2005 г. и предназначена для представления Главы государства, комиссий и советов при Президенте и Администрации Президента в глобальной сети Интернет в целях укрепления позитивного имиджа страны в международном сообществе и в целях информирования казахстанских и мировых пользователей Интернета об их деятельности.

На сайте имеются сервисы «Президентская защита бизнеса» (функционирует с 2010 г. и предназначена для прямого обращения предпринимателей к Главе государства) и «Письмо Президенту» (внедрен в 2015 г. и представляет собой систему обратной связи. Сервис реализован путем ссылочной интеграции с интернет-порталом электронного правительства). Посещаемость веб-сайта составляет в среднем 7 тыс. посещений в сутки 5 500 уникальными пользователями. За период функционирования сервиса «Президентская защита бизнеса» поступило 800 обращений.

Также пресс-службой Президента в 2012 г. были открыты официальные аккаунты в социальных сетях. Сегодня количество пользователей сервиса Twitter насчитывает около 133 тыс. подписчиков, Instagram – 125 тыс., Mobli – 80 тыс., Facebook – около 17 тыс., видеосервиса YouTube – порядка 1500 подписчиков и 115 тыс. просмотров. Так что открытость, которую демонстрирует наш Глава государства, является ярким примером для всех руководителей государственных органов и национальных холдингов.

Жители любого региона могут через сайт akorda.kz ознакомиться с графиками приема граждан и юрлиц руководством Администрации Президента, записаться на прием к конкретному должностному лицу. Многие посетители во время приема высказывали свою благодарность за такой удобный порядок и говорили, что в Администрацию Президента легче попасть, чем к акиму своего района.

В нашей стране создана добротная законодательная база для внедрения «Открытого правительства», которая на деле реализует конституционное право каждого из нас свободно получать и распространять информацию любым не запрещенным законом способом. Это и есть выполнение одного из «100 конкретных шагов» президентского Плана нации, который приведет Казахстан в ряды самых развитых стран мира! Главное здесь – укрепить у наших граждан чувство сопричастности к важнейшей задаче воплотить эту национальную идею в жизнь.

// Казахстанская правда. – 2016. – 17 мая (№ 92. –С.5)

Б.А. Джапаров,
директор Архива Президента РК,
доктор технических наук

ИСТОРИЧЕСКИЙ НАРРАТИВ И ПАМЯТЬ НАЦИИ

Среди перечня определяющих признаков демократического общества известный автор теории «столкновения цивилизаций» Сэмюэл Хантингтон выделяет три основополагающих положения: свобода, стабильность и мир¹. При всей очевидности двух последних утверждений, понятие «свобода» несет в себе четко выверенный алгоритм соотношения власти и народа, государства и права.

Первые годы независимости для Казахстана проблемы государственного самоопределения и межнациональной стабильности детерминировались в рамках поиска компромисса между этнической и гражданской идентичностью. «У нового государства не было Конституции, своих атрибутов и символов. Все законодательство было настроенным на другую идеологию, другую страну и другие цели»². Понадобилась смена нескольких поколений, чтобы осознание казахстанской государственности дало новые ростки, но уже принципиально иных условиях и при других обстоятельствах, когда Казахстан характеризовался как «наиболее русифицированная республика»³.

В последнее двадцатилетие в Казахстане произошла ломка старой политической системы: тектоническим сдвигам подверглись и сами основы прежнего существования, неожиданно сменившегося ускорением времени, за которым не поспевало обыденное сознание, склонявшееся порой к настроениям катастрофизма и смещенному историческому сознанию. С другой стороны, во взрослую жизнь уже входит поколение казахстанцев, представляющих недавнее прошлое как инерцию стабильности, как раз и навсегда установленную данность, за которыми не просматривается уже уходящие за горизонт первоначальные контуры становления и консолидации независимого государства.

Нарратив истории: память versus документы

Сегодня в Казахстане, как и во всей мировой историографии, в исторической науке широкое распространение получило так называемое «популярное» знание – историческое знание в форме доступных брошюр и телевизионных фильмов, историософских (**ИСТОРИОСОФИЯ** (греч. *istoria* – история, *sophia* – мудрость) – совокупность философских истолкований исторического процесса) концепций «теоретиков новой волны». Исторические факты – это свидетельства прошлого, которые отбирают сами историки. Большинство же людей живут представлениями о прошлом, которые сформированы не научными монографиями, а рассказами окружающих, пропагандой, кино. С этим представлением связано и широкое распространение в историографии категории память, которая выступает как наиболее распространенная форма знания о прошлом. В общественной жизни это получает широкое распространение – появление памятников, киносериалов, проведение исторических торжеств и юбилейных мероприятий, коллективных воспоминаний и пр.⁴.

Часто эта история находится в противоречии с научным описанием прошлого. Дискомфорт, который вынуждена переживать историческая наука, состоит и в том, что документальная память истории находится на границе между народной памятью и научной эвристикой, где историк выстраивает события прошлого, трактуя его исходя из своих моральных и иных обязательств.

Проблематика памяти актуализирована уже тем, что именно в отношении недавнего прошлого память современников сама выступает объектом пристального внимания. Память сама выступает как документальный источник: аудио, видео и т. д. Более того, па-

¹ Huntington S. P. The Third Wave: Democratization in the Late Twentieth Century. Norman, 1991. P. 24.

² Назарбаев Н.А. Десять лет, равные столетию // Казахстанская правда. 2001, 17 декабря.

³ Kartveli S. Le nationalisme contre les nationalites // Pouvoirs. Paris, 1988. N. 45. P.69.

⁴ Бибииков Г., Бибиикова Л. Методология современной истории. М.: МГУ, 2011. – С. 84 и далее.

мять сегодня становится объектом политического воздействия, и сам историк является носителем определенной памяти. Безусловно, что память в разных своих проявлениях воздействует и на представление о прошлом и современности. И тут не должно происходить подмены «настоящей истории» воспоминаниями различных групп, которые конкурируют за право называться носителями объективной истории.

Объективизация истории происходит на базе реликтов прошлого и отражена в документах, хранителями которых являются архивы. Хранителем документов политической истории Казахстана, начиная с 1918 г. является Архив Президента Республики Казахстан. Рассекречивание ранее недоступных общественности и исследователям архивные материалы по истории XX в. вызвало массовый спрос исследователей к истории недавнего прошлого. Межведомственной комиссией в целом было рассекречено свыше 130 тыс. дел. Уникальный источниковый пласт для изучения истории недавнего тоталитарного прошлого отражает в себе сложные процессы «переформатирования» исторического сознания народа в новую реальность.

Официальная история советского Казахстана формировалась в соответствии с идеологическими установками руководства СССР. В любую историческую эпоху жизнь людей и политической системы – не совпадающие вещи. Культура памяти – феномен, который постоянно развивается, это то, что создаем мы сами. Общество само должно определиться, что из прошлого взять в будущее, а с чем необходимо расстаться. Потому бесполезно сетовать на расхождения между памятью народа и содержанием первоисточников. Необходимо взять на вооружение возможность отступить от существующих шаблонов, раскрыть казалось бы изученные аспекты несколько по-иному, без стереотипов и штампов, показать разные точки зрения на одно и то же событие.

В отличие от официальной идеологизированной истории, память народа никогда не предавала забвению драматические события своей истории и тех своих представителей, которые несли во власть чаяния и мечты нации и были уничтожены режимом. В то же время мы не можем отрицать того факта, что жизнь нескольких поколений казахстанцев XX столетия была наполнена высоким личностным смыслом, радостями от побед и свершений

Эпистемы коллективной памяти казахской нации

Казахстан под руководством большевиков с 1919 г. по 1933 г. пережил 3 голода. Голод 1932–1933 гг., стал самым страшным и трагическим из них. По данным отечественных демографов на начало 1932 г. численность казахов составляла более 6 млн 200 тыс. человек. В течение двух последующих лет более 3 млн 570 тыс. человек из них погибли от голода и более 600 тыс. человек откочевали за пределы Казахстана. С точки зрения удельного веса смертей в общей численности населения (в мирное время без каких-либо природных катаклизмов и бедствий) в начале 1930-х гг. в СССР самый значительный урон понес Казахстан.

Если же в годы войны 1941–1945 гг. из призванных из Казахстана около 1,3 млн человек (шестая часть от всей численности населения республики), потери составили по приблизительным данным 0,6 млн, то количество человеческих жертв от голода почти на порядок превышает количество потерь в живой силе во время войны.

По самым скромным подсчетам от голода погибло около 58% нации. В результате большевикам удалось снизить долю казахов в Казахстане до 38%. В дальнейшем в послевоенный период под лозунгом подъема промышленности и поднятие целины этот показатель будет снижен до 30%. На деле сложилось так, что политические эксперименты советского режима вылились из социальной катастрофы в трагедию, направленную на искоренение казахской нации. По свидетельству Турара Рыскулова еще в 1920-е гг., один «из заслуженных руководителей Октябрьского переворота в Туркестане Тоболин на заседании Туркестанского Центрального Исполнительного Комитета заявил прямо, что киргизы (казахи), как экономически слабые с точки зрения марксистов всё равно должны будут вымереть. Поэтому для революции важнее тратить средства не на борьбу с голодом, а на поддержку лучших фронтов». В то же время в начале 1930-х СССР отправил за границу более 12 млн тонн зерна в обмен на оборудование для заводов. Основными потребителями советского (в том числе казахстанского зерна) были Англия, Италия, Германия, Бельгия и ряд других стран.

Несмотря на возмущение народа, на письма и обращения на имя руководителей партии и правительства сталинское руководство сознательно замалчивало трагедию казахского народа от мировой общественности и в дальнейшем проводило политику вытравливания из памяти народа трагических страниц его истории. Поскольку «официально не был зарегистрирован факт голода и массовой гибели казахов», то соответственно, и не было следственных и судебных разбирательств по установлению его причин, по выявлению и наказанию лиц, ответственных за истребление половины целого народа.

Вплоть до обретения Казахстаном независимости не допускались даже попытки исследовать проблему голода, не разрешалась публикация художественных произведений на данную тему. В результате до настоящего времени остаются не известными имена миллионов жертв. Их поиск затруднен тем, что в отличие от населения христианского вероисповедания, в казахской кочевой среде не существовала практика метрических записей, за исключением ежегодной переписи скота, где указывалось количество и членов семьи. Запись актов гражданского свидетельства была введена в странах Центральной Азии только с 1934 г.

Вместе с тем тема голода в Казахстане до сих пор не получила справедливой оценки ни с политической точки зрения, ни с позиции научного исследования. Правомерно трактовать эти события и проводимую политику в Казахстане как социальный геноцид, направленный фактически против одной нации.

В государственных архивах Казахстана сохранилось достаточно большое количество документов о голоде 1930-х гг. На основе документов Архива Президента РК был подготовлен сборник документов «Насильственная коллективизация и голод в Казахстане в 1931–1933 годах». В 2011 г. в Москве издан сборник документов «Голод в СССР. 1929–1934», в который вошли и документы из Архива Президента РК.

С 2016 г. Архив Президента РК планирует начать проект по созданию базы данных казахов – жертв голода. Мы уже столкнулись с проблемой поиска сведений. Информацию придется собирать буквально по крупицам, для чего потребуются привлечение и других архивных учреждений в Казахстане, а также усилия волонтеров-исследователей по сбору «устной» истории и воспоминаний. К сожалению, советская власть, признавшая позже перегибы во время коллективизации в Казахстане и последовавшую гибель коренного населения, не заботилась о сохранении памяти нации.

Не успев осознать произошедшую трагедию казахстанцы были ввергнуты в нарастающие политических репрессий, начавшихся после убийства одного из сталинских соратников – С.М. Кирова, пик которых пришелся на 1937–1938 гг. В это время Казахстан полностью лишился политической, научной и культурной элиты. За 1937–1938 годы в Казахстане были незаконно осуждены более 100 тыс. человек, 25 тыс. из них расстреляны. Причем с Кремлем согласовывались плановые цифры по истреблению государственных и общественных деятелей по всем регионам страны. По данной проблеме архивистами Казахстана подготовлено много документальных изданий. Одним из наиболее емких в контексте «культуры памяти» является сборник воспоминаний жертв политических репрессий в СССР в 1920–1950 гг. «Страницы трагических судеб». Инициаторы его создания поставили перед собой несколько задач: пропустив «устную» историю через контекст официальных первоисточников донести для будущего поколения противоречивую суть эпохи, поведать потомкам о величии духа, выдержке и веры в будущее, невзирая на круги сталинского ада и раскрыть облик общества, фундамент которого заложили сами герои книги. Публикуемые материалы, несут огромный эмоциональный заряд, дают пищу для размышления о трагическом и одновременно героическом XX в. Трагическое событие, особенно протяженное во времени и связанное с длительной депривацией человека выражается, прежде всего, в том, что рассказывать о нем трудно. Но молчание или забвение не излечивает травму. В данном случае историческая память дает возможность потомкам, работая в тесном контакте с хранителями официальной истории, преодолеть родовое прошлое. Хотя так и остались неизвестными имена тех палачей, чьими руками осуществлялись издевательства, пытки и казнь жертв репрессий.

К третьей группе жертв сталинского руководства относятся народы Советского Союза, которые в результате депортации и эвакуации оказались на территории Казахстана с 1936 г. по 1950 г.

Всеобщая милитаризация, выдвигающая на передний план вопросы государственной безопасности и обороны, дала советским лидерам карт-бланш на решение судеб соотечественников, не признавая за последними никакой свободы действий. Обвинения в измене стали политическим инструментом превращения мирных жителей во вражеских агентов. Следствием этого постулата служит пример, когда предвоенным депортациям подверглись национальные диаспоры, метрополии, расположенные на пограничных территориях СССР. Так в Казахстане появились финны, поляки, немцы, курды, армяне, турки, корейцы и иранцы. Репрессивная политика по отношению к данному ряду этнических групп – следствие сталинского руководства перед возможностью использования представителей этих народов в качестве агенты вражеской разведки и перехода их на сторону противника в случае начала военных действий.

В 1939 г. подписав Пакт Риббентроп–Молотов руководство СССР вошло в сговор с немецкими национал-социалистами и Сталин получил вседозволенность для осуществления собственных экспансионистских амбиций, присоединив в 1939–1940 гг. к СССР восточные земли Польши, Западной Украины и Белоруссии, Латвии, Литвы, Эстонии, Бессарабии. Жители этих стран стали очередными жертвами Второй мировой войны, будучи изгнанными из своих домов и депортированными в разные регионы огромной страны, в том числе и в Казахстан. По представлениям советского руководства, массовые репрессии должны были стать главным средством подготовки к предстоящей войне, действенным инструментом борьбы с «контрреволюцией, шпионами и диверсантами, антисоветски настроенными элементами и бандитизмом», а также основной мерой принудительной «советизации» той части местного населения, которая была недовольна вхождением в состав СССР.

Годы Великой Отечественной войны для СССР также ознаменовались серией репрессий по отношению к части собственного населения. Первый департационный удар пришелся по советским немцам, отнесенным к потенциальным «коллораборационистам» исключительно в силу этнической принадлежности к нации, с титульным государством которым шла война.

Кроме немцев депортации превентивного характера подверглись финны-ингерманландцы и греки. Последние рассматривались как иностранные поданные, «антисоветски чуждые и сомнительные элементы». В 1943–1944 гг. были проведены массовые депортации калмыков, ингушей, чеченцев, карачаевцев, балкарцев, крымских татар, ногайцев, турок-месхетинцев, понтийских греков, болгар, крымских цыган, курдов – в основном по обвинению в коллаборационизме, распространённому на весь народ. В итоге планы по «очистке» привели к политике дискриминации и депортации. Всего в годы Великой Отечественной войны подверглись переселению народы и группы населения 61 национальности.

Учитывая огромную потребность отечественных и зарубежных историков о вводе в научный оборот архивных документов о насильственном переселении народов, Архивом Президента Республики Казахстан совместно с Ассамблеей народа Казахстана была задумана 4-х томная серия документальных сборников из истории депортаций народов в Казахстан в 1930–1951 гг. В настоящее время уже издано два тома «Из истории депортаций. Казахстан, охватывающие 1930–1939 гг.

Народный комиссар государственной безопасности Казахской ССР А. Бабкин, формируя ЦК Компартии Казахстана в октябре 1943 г. писал «Во время войны в Казахстан из прифронтовой полосы в числе эвакуированного гражданского населения прибыло до 300 тыс. человек евреев». Если брать во внимание, что в Казахстан было эвакуировано 532, 5 тыс. человек, то евреев среди них было 56%. Поэтому тема евреев в Казахстане в годы Второй мировой войны в постсоветский период разрабатывается достаточно активно. Большая часть исследований посвящена проблеме Холокоста на оккупированных фашистами территориях, ситуация в тылу анализируется в меньшей степени. Пытаясь исправить эту ситуацию, сотрудники Архива Президента Республики Казахстан вот уже 14 лет принимают участие в Международном проекте «История. Память. Люди: научно-практические конференции», инициированном Ассоциацией еврейских национальных организаций «Мицва», Ассамблеей народа Казахстана.

После массового рассекречивания архивных документов периода Второй мировой войны активизировались дискуссии о героях и жертвах трагической эпопеи. В Казахстане изданы многочисленные монографии отечественных ученых-историков, сборники архивных документов, к которым относится фундаментальное исследование Архива Президен-

та Республики Казахстан «Рассекреченная война. Особые папки ЦК Компартии Казахстана. 1941–1945 гг.». Введенные в научный оборот многочисленные документы позволили осветить малоизученные вопросы этой войны.

В Казахстане за годы войны было создано 25 воинских соединений, 5 отдельных полков и батальонов. Более 70% всего мужского населения Казахстана от 18 до 50 лет были призваны в ряды действующей армии. По существу, каждый четвертый житель республики находился в боевом строю, что в транзитном отношении значительно больше, чем в других азиатских республиках СССР.

Уважительное и благодарное отношение со стороны государства к воинам-казахстанцам, сражавшимся на фронтах, выражается в различных социальных льготах. Созданы советы ветеранов Великой Отечественной войны, которые проводят работу по патриотическому воспитанию молодого поколения. Для тружеников тыла, которые обеспечивали фронт боеприпасами и продовольствием, государство учредило специальную медаль и также обеспечило им социальную поддержку.

Казахстанцы призывались и на черновые работы на оборонных предприятиях и объектах (трудовые армии). Это была военизированная форма труда, в которую было призвано 257 тыс. человек. После войны долгое время они оставались в тени, без должной оценки их заслуг в период войны. И только в последние годы государство распространило социальные льготы на эту группу населения. История Трудового фронта изучена недостаточно полно и освещалась фрагментарно.

Если учесть, что на 1 января 1941 г. население Казахстана насчитывало 6 425 000, то в военные годы 31% населения республики находился на фронте или в трудовой армии.

Конечно, были и жертвы, это прежде всего военнопленные. По различным источникам, в период с начала войны и по февраль 1945 г. в плен попало свыше 5 734 528 красноармейцев, из которых погибло в плену около 4 млн. Из вернувшихся к 3 октября 1945 г. из плена в СССР 1 368 849 советских военнослужащих было 23 143 казаха.

Еще 16 августа 1941 г. Государственный Комитет Обороны СССР издал приказ №270 о применении репрессивных мер против семей и родственников военнослужащих, оказавшихся в плену, что вызвало роковые последствия.

Из военнослужащих Красной Армии, призванных из Центральной Азии и попавших в плен, был сформирован Туркестанский легион, ставший частью войск Вермахта. Воины Туркестанского легиона не участвовали в боевых действиях и несли службу во вспомогательных частях по охране складов, аэродромов и других военных объектов. Тем не менее отношение к ним еще неоднозначное, как со стороны части населения, так и фронтовиков.

Архив Президента Республики Казахстан в 2015 г. запустил проект «Военнопленные-казахстанцы Второй мировой войны». Цель проекта – составление единого списка военнопленных и создание информационно-поисковой базы данных, призванной обеспечить информационными ресурсами исследования по широкому спектру вопросов казахстанских военнопленных. Сейчас в базу данных www.tutkyn.kz, внесено около 35 тыс. фамилий. Конечной целью проекта является восстановление в гражданских правах бывших военнопленных.

К этой работе были привлечены все областные государственные архивы, департаменты Министерства обороны, письма были разосланы в военные комиссариаты через Министерство обороны. Параллельно велась работа по выявлению научной литературы, привлечению к проекту ведущих ученых Казахстана. Для этой цели был создан специализированный Научный совет при Архиве, была выработана научная концепция, учеными предложена методология научной эвристики. Конечной целью начатой работы – это восстановление в гражданских правах бывших военнопленных, призывавшихся на войну с территории Казахстана: инициирование принятия Указа о реабилитации этой категории граждан Казахстана. Разумеется, значительной части из них уже нет в живых. Однако уже первые полевые экспедиции Архива Президента РК позволили обнаружить трех казахстанцев – бывших военнопленных, которые до сих пор с опаской и нежеланием воспринимает интерес к их прошлому со стороны общества. По итогам уже этой работы при поддержке Архива был инициирован запуск цикла телепередач по военной истории на ведущих республиканских телеканалах: Хабар, Казахстан. Вышло множество новостных сюжетов. Архив одним из первых в Казахстане раскрыл двери архивохранилищ для журналистов и телерепортеров – передачи снимались непосредственно в хранилищах Архива, много лет закрытых для широкого доступа.

Промежуточным итогом начатой работы стала выложенная для открытого доступа через Интернет – БД со списками военнопленных-казахстанцев на сайте tutkyn.kz.

Предварительные расчеты, сделанные нами говорят о том, что в закрытых фондах Архива МВД РК содержатся сведения (отдельные картотеки) по более чем 10 тысячам военнопленных-казахстанцев, проходивших через сито фильтрационных лагерей. Информация об этих гражданах до сего времени не опубликована. Уже сегодня в нашу БД из этого числа включено порядка 3 тысяч фамилий.

В последнее время появились многочисленные факты по разоблачению так называемых «мифов войны», инициированные историками, которые без должного изучения, руководствуясь желанием вызвать сенсацию, часто совершенно искажают реальные события.

Таким примером может быть «миф о 28-и панфиловцах», который преподнес директор Государственного архива Российской Федерации С. Мироненко. В частности, в его публикациях, основанных на справке-докладе главного военного прокурора СССР Н. Афанасьева (1948 г.), есть утверждение, что подвиг панфиловцев является вымыслом редакторского состава газеты «Красная звезда». Естественно это вызвало справедливое возражение не только казахстанских историков, но и российских.

Вторая мировая война – одна из многих трагических страниц истории советского государства. Страница, заполненная самоотречением, жертвенностью, готовностью к ежедневному, ежечасному подвигу, во имя высшей цели – свободы. Война изменила жизнь не только каждого советского человека, но и судьбы целых регионов. С одной стороны для Казахстана она оказалась мощным катализатором наметившейся в первое предвоенное десятилетие – индустриализации. На базе эвакуированных предприятий в республике возникли машиностроение, станкостроение, черная металлургия, оборонная промышленность. За короткий срок перебазируемые заводы и фабрики стали составной частью единого организма военной экономики страны. В сочетании с неисчислимыми естественными богатствами эвакуированные предприятия превратили восточные районы в мощную линию экономических укреплений, в несокрушимую крепость обороны. В военные годы в республику прибыли высококвалифицированные кадры, многие из которых затем связали свою жизнь и деятельность с Казахстаном. Итогом человеческих потерь в войне, которую понесло коренное население, массовых депортаций народов на территорию Казахстана, седентаризации предвоенного периода, окончательно разрушившей вековые устои, быт этноса и повлекшей голод и гибель значительной части населения – стало то, что титульная казахская нация превратилась в меньшинство в своей родной стране.

Президент страны Нурсултан Назарбаев, размышляя о пройденном Казахстаном историческом пути, отмечал, что ни одна страна в мире, ни один народ не испытал в судьбе такой излом своей демографической ситуации и не стоял перед пропастью исчезновения, как казахский народ. Мы выжили, смогли сплотиться как нация, мы не ожесточились, не озлобились, никогда никого не обвиняли в превратностях жестокой трагедии XX века. Мы выстояли, помогли всем невинным жертвам сталинизма, мы добились своей Независимости!

*Ж.С. Зейнелов,
Қазақстан Республикасы Президенті Архивінің
Жинақтау және құжаттама басқармасының басшысы*

**АДАМ ҚҰҚЫҚТАРЫ ЖӨНІНДЕГІ ҰЛТТЫҚ ОРТАЛЫҚТЫҢ ЖӘНЕ ҚАЗАҚСТАН
РЕСПУБЛИКАСЫНЫҢ ПРЕЗИДЕНТІ ЖАНЫНДАҒЫ ҚАЗАҚСТАННЫҢ СТРАТЕГИЯЛЫҚ
ЗЕРТТЕУЛЕР ИНСТИТУТЫНЫҢ ҚҰЖАТТАНДЫРУ, ҚҰЖАТТАМАНЫ БАСҚАРУ ЖӘНЕ
ҚҰЖАТТАРДЫҢ АРХИВТІК САҚТАЛУ ЖАҒДАЙЫ ЖӨНІНДЕ ҚР ПРЕЗИДЕНТІ
АРХИВІНІҢ ДИРЕКЦИЯСЫНДА ТЫҢДАЛУЫНЫҢ ҚОРЫТЫНДЫЛАРЫ**

Ағымдағы жылғы 11 мамырда ҚР Президентінің Архивінде дирекция мәжілісінде өткізіліп, онда Адам құқықтары жөніндегі ұлттық орталықтың басшысы В.А. Калюжнийдың құжаттандыру, құжаттаманы басқару және құжаттардың архивтік сақталуы жөнінде берген есебі тыңдалды.

Өз сөзінде В.А. Калюжний Ұлттық орталықта іс жүргізу және архив ісі жөнінде нормативті-әдістемелік базаның жеткілікті құрылғанын атап өтті. Ведомстволық архив және сараптама комиссиясы туралы ережелер, Істер номенклатурасы, Ұлттық орталықтың қызметінде қалыптасатын сақтау мерзімдері көрсетілген құжаттардың тізбесі әзірленіп, бекітілген.

Құжаттаудың бірыңғай тәртібін қамтамасыз ету, құжаттармен жұмыс жасауды, ақпараттық-іздістіру жүйесін ұйымдастыру, орындалуын бақылау, ведомстволық архивке құжаттарды тапсыруға дайындау мәселелерімен Әкімшілік жұмыс басқармасы айналысады.

Іс жүргізуді ұйымдастыру және жүргізу, істерді Ұлттық орталықтың ведомстволық архивінде сақтау, мемлекеттік органдардың қайта құрылуынан кейін әзірленіп қабылданған жаңа заң талаптарына сәйкес жүзеге асырылады.

Күн сайын құжаттардың орындалуын бақылау, азаматтардан келіп түскен өтініштер мен сұранымдарды қарау тәртібін және мерзімдерін сақтау, құжаттардың дұрыс сақталуы және орнында болуы жүйелі түрде тексеріледі.

Ұлттық орталықтың іс жүргізуді ұйымдастырудағы жүргізілетін жұмыстары құжаттау және құжаттардың ведомстволық сақталуын жетілдіру бойынша бірлескен іс-шаралар жоспарына сәйкес жүзеге асырылады.

Қазіргі уақытта Ұлттық орталықтың 2010–2011 жж. арналған құжаттар құндылығына сараптама жүргізу жұмыстары басталды. Іс жүргізу және архивтік қызмет қызметкерлері ҚР Президентінің Архиві ұйымдастыратын семинарларға тұрақты түрде қатысып тұрады.

ҚР Президенті Архивінің дирекциясы есепті тыңдағаннан кейін қолданыстағы талаптарға сәйкес іс жүргізу жұмыстарына, ҚР Президенті Архивімен алдағы уақыттарда архивтік істі және құжаттауды дамыту мәселелері бойынша бірлескен шаралардың орындалуына оң баға берілген шешім қабылдады.

2016 жылғы мамыр–маусымда өкімдік құжаттарды, ағымдағы іс жүргізудегі істерді Құжаттама жасаудың және құжаттаманы басқарудың үлгілік қағидаларына (Астана, 2014) сай рәсімдеуді ұйымдастыру. Құжат айналымына жүйелі түрде талдау жүргізу. Ведомстволық архивте қойманың болмауына байланысты, 2016–2017 жж. құжаттарды қауіпсіз және ұзақ сақтауға арналған шаралар қабылдау. Тұрақты сақталатын құжаттар тұрған кабинетке темір есік орнату, мөрлеп бекітілетін темір шкафтар сатып алу мүмкіншілігін, жылдары электрондық құжат айналымын автоматты түрде тіркеуді бағдарламалық қамтамасыз етуді сатып алудың қаржылық мүмкіндіктерін қарастыру ұсынылды.

Бұдан әрі ҚР Президенті жанындағы Қазақстанның стратегиялық зерттеулер институты (бұдан әрі – Институт) директорының ұйымдастырушылық және қаржылық жұмыстары жөніндегі орынбасары Ү.М. Нысанбек сөз сөйледі. Ол Институт басшылығы тарапынан белгіленген талаптарға сәйкес іс жүргізуді ұйымдастыру бойынша шаралар қабылданып

тұратындығын атап өтті. ҚР Президентінің Архивімен бірлесіп әзірленіп бекітілген іс жүргізу және мұрағат ісі жөнінде нормативті-әдістемелік база қалыптасқан: Институттың қызметінде қалыптасатын сақтау мерзімдері көрсетілген құжаттардың тізбесі; құжаттау және құжаттаманы басқару қағидасы; істер номенклатурасы бар. Институтта негізгі ұйымдық-өкімдік және әдістемелік құжаттар қазақ және орыс тілдерінде шығарылады.

«Қағаз тасымалдаушылардағы құжаттар. Архивтік сақтауға қойылатын жалпы техникалық талаптар» 1237–2004 ҚР Мемстандартына сәйкес құжаттардың ведомстволық сақтау жағдайларын жақсарту мақсатында шаралар жүзеге асырылуда. Құжаттардың ведомстволық сақталуына темір стеллаждармен жабдықталған жалпы алаңы 17,1 шаршы метрлік жеке қойма бөлінген. Институттың 2011–2013 жж. арналған құжаттарына ғылыми ұйымдастыру жұмыстары жүргізіліп, нәтижесінде тұрақты сақталатын және жеке құрам бойынша істер тізімдемелері дайындалған.

Электрондық құжатайналымды және электрондық архивті енгізуге байланысты жұмыстар басталған, бірақ бюджеттің қысқаруына байланысты аталған жұмыстар тоқтатылған, алдағы уақытта электрондық құжатайналымды және электрондық архивті енгізу жұмыстарын жалғастыру жоспарланған. Ағымдағы жылдың наурыз айында Архив құжаттама және құжаттардың ведомстволық сақталу жағдайын тексеру жұмыстары жүргізді. Іс жүргізу және құжаттардың архивтік сақталу жағдайы осы мәселелерге жетекшілік ететін Институт директорының орынбасарының жіті бақылауында және бұл жөнінде басшылықтың қатысуымен өтетін аппарат мәжілістерінде әрдайым қарастырылып тұрады.

ҚР Президенті Архивінің дирекциясы хабарламаны тыңдағаннан кейін қолданыстағы талаптарға сәйкес іс жүргізу жұмыстарына, ҚР Президенті Архивімен алдағы уақыттарда архивтік істі және құжаттауды дамыту мәселелері бойынша бірлескен шаралардың орындалуына оң баға беру жөнінде шешім қабылдады.

2016 жылғы мамыр-маусымда ағымдағы іс жүргізудегі істердің мұқабасын бекітілген істер номенклатурасына сай рәсімдеуді ұйымдастыру. Істерде құжаттарды қалыптастыруды ҚР Президентінің жанындағы ҚСЗИ Құжаттама жасаудың және құжаттаманы басқарудың қағидаларымен сәйкестендіру. Архив қоймасын «Қағаз тасымалдаушылардағы құжаттар. Архивтік сақтауға қойылатын жалпы техникалық талаптар» 1237–2004 ҚР Мемстандартына сәйкес жабдықтау бойынша жұмысты жалғастыру, темір есік орнату, температура мен ылғалдылық талаптарын, уақытша пайдалануға берілген құжаттарды тіркейтін журналдарды бастау. 2016 жылғы мамырда ведомстволық архивтің жұмыс жоспарын және ведомстволық архивке құжаттарды қабылдау кестесін дайындап, бекіту. 2016 ж. құрылымдық бөлімшелер қызметкерлері үшін құжаттау және құжаттаманы басқару жөнінде оқытатын семинарлар өткізу. 2016–2017 жж. құжаттарды автоматты түрде тіркеу бойынша бағдарламалық қамтамасыз етуді құру үшін қаржы мүмкіншіліктерін қарастыру. 2016 ж. архивтік құжаттарды сандық форматқа көшіріп, ары қарай сақтауға ҚР Президенті Архивіне тапсыру үшін дайындық жұмыстарын жалғастыра беру ұсынылды.

ОБ ИТОГАХ ЗАСЛУШИВАНИЯ НА ДИРЕКЦИИ АРХИВА ПРЕЗИДЕНТА РК ОТЧЕТОВ НАЦИОНАЛЬНОГО ЦЕНТРА ПО ПРАВАМ ЧЕЛОВЕКА И КАЗАХСТАНСКОГО ИНСТИТУТА СТРАТЕГИЧЕСКИХ ИССЛЕДОВАНИЙ ПРИ ПРЕЗИДЕНТЕ РК О СОСТОЯНИИ ДОКУМЕНТИРОВАНИЯ, УПРАВЛЕНИЯ ДОКУМЕНТАЦИЕЙ И АРХИВНОГО ХРАНЕНИЯ ДОКУМЕНТОВ

11 мая т.г. на заседании Дирекции Архива Президента РК был заслушан отчет руководителя Национального центра по правам человека Калюжного В.А. о состоянии документирования, управления документацией и архивного хранения документов.

В своем выступлении Калюжный В.А. отметил, что в Национальном центре создана достаточная нормативно-методическая база по делопроизводству и архивному делу. Разработаны и утверждены положения о ведомственном архиве и экспертной комиссии, номенклатура дел, перечень документов, образующихся в деятельности Национального центра, с указанием сроков хранения.

Вопросами обеспечения единого порядка документирования, организации работы с документами, информационно-поисковых систем, контроля исполнения, подготовки доку-

ментов к передаче в ведомственный архив занимается Управление административной работы.

Организация и ведение делопроизводства, хранение дел в ведомственном архиве Национального центра осуществляются в соответствии с требованиями нового законодательства, разработанного и принятого после реорганизации государственных органов. Ежедневно осуществляется контроль над исполнением документов, соблюдением порядка и сроков рассмотрения заявлений и обращений граждан, регулярно проверяется наличие и сохранность документов. Работа по организации делопроизводства Национального центра осуществляется в соответствии с ежегодными планами совместных мероприятий Архивом Президента РК по развитию документирования и ведомственного хранения документов.

В настоящее время начата работа по полистной экспертизе ценности документов Национального центра за 2010–2011 гг. Сотрудники делопроизводственной и архивной служб регулярно принимают участие в семинарах, организованных Архивом Президента РК.

Заслушав отчет, Дирекция Архива Президента РК приняла решение, в котором отмечается положительная работа по ведению делопроизводства в соответствии с действующими требованиями, выполнению плана совместных мероприятий с Архивом Президента РК по дальнейшему развитию архивного дела и документирования.

Было рекомендовано в мае–июне 2016 г. организовать оформление распорядительных документов, дел в текущем делопроизводстве в соответствии с Типовыми правилами документирования и управления документацией (Астана, 2014); систематически проводить анализ документооборота; в связи с отсутствием помещения для ведомственного архива, в 2016–2017 гг. принять меры для безопасного и долговременного хранения документов; установить в кабинете, где хранятся документы постоянного хранения, металлическую дверь, рассмотреть возможность приобретения опечатаваемых металлических шкафов; в течение 2016–2017 гг. изучить финансовые возможности для приобретения программного обеспечения автоматизированной системы электронного документооборота.

Далее выступил Нысанбек У.М., заместитель директора по организационно-финансовой работе Казахстанского института стратегических исследований при Президенте РК (далее – Институт). Он отметил, что руководством Института принимаются меры по организации делопроизводства в соответствии с установленными правилами. Совместно с Архивом Президента РК создана нормативная база, регламентирующая работу с документами и их архивное хранение: перечень документов, образующихся в деятельности Института, с указанием сроков хранения; правила документирования и управления документацией; номенклатура дел, согласованная с Архивом Президента РК. В Институте основные организационно-распорядительные и методические документы издаются на казахском и русском языках.

Принимаются меры для улучшения состояния ведомственного хранения документов в соответствии с ГОСТ РК 1237-2004 «Документы на бумажных носителях. Общие технические требования к архивному хранению». Для ведомственного хранения документов выделено отдельное помещение общей площадью 17,1 кв.м, с естественным освещением и оборудованное металлическими стеллажами. Проведена научная организация документов Института за 2011–2013 гг., в результате составлены описи дел постоянного хранения и по личному составу.

Проводилась подготовка касающаяся внедрения электронного документооборота и электронного архива, но в связи с сокращением бюджета, работа приостановлена. Планируется повторно рассмотреть внедрение электронного документооборота и электронного архива. В марте т. г. Архивом была проведена проверка состояния документирования и ведомственного хранения документов. Вопросы делопроизводства и архива документов находятся под контролем у курирующего заместителя директора Института и периодически рассматриваются на аппаратных совещаниях у руководства.

Заслушав выступление, Дирекция Архива Президента РК приняла решение. В нем отмечена положительная работа по ведению делопроизводства в соответствии с действующими требованиями, выполнению плана совместных действий с Архивом Президента РК по дальнейшему развитию архивного дела и документирования. Руководству Института предложено в мае–июне 2016 г. организовать оформление обложек дел в текущем де-

лопроизводстве в соответствии с утвержденной номенклатурой дел. Формирование документов в делах привести в соответствие с Правилами документирования и управления документацией в КИСИ при Президенте РК. Продолжить работу по оборудованию помещения архива согласно ГОСТ РК 1237–2004 «Документы на бумажных носителях. Общие технические требования к архивному хранению», установить металлическую дверь, завести журналы регистрации температурно-влажностного режима, выдачи документов во временное пользование. В мае 2016 г. разработать и утвердить план работы ведомственного архива, график приема документов в ведомственный архив, провести обучающие семинары для работников структурных подразделений по документированию и управлению документацией. Начать подготовительную работу по переводу архивных документов в цифровой формат для последующей сдачи их в Архив Президента РК. В течение 2016–2017 гг. изучить финансовые возможности для создания программного обеспечения автоматизированной системы электронного документооборота.

*В.М. Чупров,
архивист Архива Президента РК*

ПОДГОТОВКА ПРИКАЗА, РАСПОРЯЖЕНИЯ ПО ОСНОВНОЙ ДЕЯТЕЛЬНОСТИ

Тема подготовки и оформления приказов достаточно освещена в различных журнальных статьях, Типовых правилах документирования и управления документацией (Астана, 2015 г.). Но в большинстве случаев в них приводятся только общие схемы построения приказа, его реквизиты, стандартный текст. Мы же рассмотрим технологию создания приказа, в основе которой поставлена основная задача – повышение эффективности организаторской деятельности организации, получение реальных результатов.

Что бы лучше понять назначение приказа приведем его определение. Приказ – правовой акт, издаваемый руководителем организации, действующим на основании единоначалия, для разрешения основных и оперативных задач организации.

Подготовка проекта приказа включает следующие стадии:

1. изучение существа вопроса, законодательных актов, других документов, издававшихся по этому вопросу, проработка информационно-справочных документов предприятия;
2. подготовка текста документа;
3. согласование текста документа;
4. подписание приказа;
5. доведение до сведения исполнителей.

Рассмотрим процедуру подготовки приказа. Как известно, проекты приказов готовят и вносят подразделения или группа работников на основании поручений руководителя организации, его заместителя. Например, в организацию для исполнения поступил приказ вышестоящего учреждения о принятии каких-либо мер. Руководитель в резолюции определяет задание, исполнителей и сроки исполнения. Причем исполнитель первым, названный в резолюции организует подготовку и представление руководителю проекта приказа.

Пример, «Иванову А.И., Каракулову З.С., Сандыбаеву А.Н. Подготовьте до 25 сентября 2015 г. проект приказа о реализации приказа Министерства информации и связи РК от 10 сентября 2015 г. № 315-П». В данном случае задача поставлена предельно ясно – подготовить проект. Но, тем не менее, в этой резолюции имеются «подводные камни». В задании не детализирована технология подготовки, исполнителям нужно самим домыслить, что и как нужно сделать. И это порой приводит к значительному расхождению представления руководителя и исполнителей по содержанию проекта приказа.

Довольно часто исполнители к делу подходят формально, механически, дублируя в проекте основные формулировки приказа вышестоящего учреждения. Эффективность такого приказа будет невелика или руководитель будет неудовлетворен проработкой вопросов и вернет документ на доработку. В результате будет непроизводительно затраче-

но рабочее время и трудовые ресурсы, и вы можете получить несколько неприятных минут «разноса» от руководителя.

Поэтому ответственный исполнитель при получении документа должен уточнить суть резолюции и детализировать ее исполнение у руководителя. Составить схему или вопросы, на которые следует собрать информацию и, распределить темы пунктов приказа между исполнителями по профильным направлениям.

Далее, необходимо изучить состояние дел в самой организации по обозначенным, в пунктах приказа вышестоящего учреждения, чтобы наметить проблемные вопросы, требующие детальной проработки, выяснить имеется ли какая-либо ранняя информация по этим вопросам в документах. В процессе поиска информации должны принять деятельное участие служба документационного обеспечения и ведомственный архив.

Располагая автоматизированной базой данных документооборота или информационно-справочной картотекой, описями архивных дел можно достаточно быстро найти необходимую информацию. Если же информации нет, то следует запросить справки у структурных подразделений, которые могут располагать косвенными данными, на основании которых можно получить необходимые сведения или общие представления о состоянии дел. Вполне может быть, что нужных сведений и у структурных подразделений нет. В таком случае следует обратиться к руководителю, давшему задание с докладной запиской, в которой изложить сложившуюся ситуацию и предложить меры по дальнейшей подготовке проекта приказа и при необходимости уточнить срок исполнения.

Затем, располагая нужной информацией, анализируем ее, выясняем, что, было ранее сделано и что предстоит сделать. Совместно с другими исполнителями, обозначенными в резолюции руководителя, переходим к смысловому формированию проекта приказа.

Текст приказа состоит из двух частей: преамбулы и постановляющей. В констатирующей части (преамбуле) кратко излагаются цели и задачи, факты и события, послужившие основанием для издания приказа. Если приказ издается на основании другого документа, то в констатирующей части указывается наименование этого документа в родительном падеже, его автор, дата, номер и заголовок. При ссылке на нормативный правовой акт, зарегистрированный в органах юстиции, дополнительно указывается номер, под которым он зарегистрирован в Реестре государственной регистрации нормативных правовых актов. Преамбула в проектах приказов завершается словом «ПРИКАЗЫВАЮ», пишется прописными буквами, полужирным шрифтом и не допускается его перенос на другую строку.

Распорядительная часть приказа содержит перечисление предписываемых действий с указанием исполнителя и сроков исполнения. Распорядительная часть может делиться на пункты, подпункты и абзацы. Действия однородного характера могут быть перечислены в одном пункте. Последний пункт распорядительной части может содержать сведения о подразделении или должностном лице, на которое возлагается контроль за исполнением приказа.

При подготовке текста очень важно, чтобы формулировки распорядительных пунктов с установленными заданиями четко соответствовали задачам и целям исполнения приказа учреждения. Кроме того следует особо тщательно продумать смысловое содержание распорядительной части приказа, чтобы избежать двоякого толкования или неопределенности. Приведу такой пример. Эксперты Санкт-Петербургского государственного университета изучили более 36 тыс. нормативных и распорядительных документов государственных органов и выявили более 240 тыс. случаев использования слов и выражений, придающих текстам неопределенность. Речь идет о таких формулировках как «в исключительных случаях», «как правило», «по мере необходимости», «ускорить», «увеличить», «на основании действующего законодательства» Такие формулировки как хочешь, так и трактуй. В дальнейшем проконтролировать исполнение приказа и оценить результаты будет весьма проблематичным.

Поэтому заголовки пунктов должны быть четкими, краткими, без сложных деепричастных оборотов и раскрывать суть поручения.

Пример: «Руководителю Управления материально-технического обеспечения Иванову С.Ю. подготовить к 21 мая 2015 г. расчеты потребности оборудования и материалов на июль–сентябрь т. г. для обеспечения бесперебойной работы цеха сборки двигателей».

Отдельно с особой тщательностью отрабатываются сроки исполнения и исполнители. Нужно составить логическую цепочку предполагаемых работ, оценить их трудоемкость и реально рассчитать время на их выполнение.

После того, как каждый исполнитель, обозначенный в резолюции, составит проект текста распорядительного пункта приказа, ответственным исполнителем создается проект приказа полностью, а затем коллективно анализируется и обсуждается всеми участниками подготовки документа. Пункты в документе располагаются по значимости в логической последовательности, с учетом хронологии этапов решения вопроса.

Окончательный проект приказа визируется всеми исполнителями, обозначенными в резолюции и распорядительных пунктах, а также руководителями отделов документационного обеспечения, юридической службы, заместителями руководителя организации в соответствии с распределением обязанностей. Отказываться от визирования проекта нельзя. Возражения по проекту приказа, возникающие при согласовании, излагаются в справке, которая прилагается к проекту. Если в процессе согласования в проект приказа вносятся изменения принципиального характера, то он дорабатывается и проходит повторное согласование.

В соответствии с Законом Республики Казахстан «О языках в Республике Казахстан» текст приказа составляется на казахском и русском языках. Субъекты малого и среднего предпринимательства могут при составлении приказов использовать казахский или русский язык, или иной язык делопроизводства.

Подготовленный проект приказа представляют на подпись руководителю организации. Необходимо отметить отдельные особенности оформления приказа. При указании даты используется словесно-цифровой способ: «05 мая 2015 года». Подпись руководителя скрепляется печатью организации.

При оформлении совместного приказа, разработанного двумя и более равными по значению организациями, официальные наименования организаций располагаются на чистом листе бумаги на одном уровне в алфавитном порядке наименований организаций. При оформлении совместного приказа, разработанного двумя и более организациями, официальные наименования располагаются в соответствии с убыванием иерархии организаций. В совместных приказах преамбула заканчивается словом «ПРИКАЗЫ-ВАЕМ» и далее располагается текст.

При подписании приказа двумя и более лицами равных должностей их подписи располагаются в алфавитном порядке официальных наименований организаций. При подписании документа несколькими должностными лицами их подписи располагаются одна под другой в соответствии с убыванием служебной иерархии должностей. В совместных приказах указывается полное наименование должностей совместно подписывающих лиц. Совместный приказ также подлежит заверению печатями организаций.

Приказ печатается на фирменном бланке организации и проставляются соответствующие реквизиты. Слева он располагается на казахском, справа на русском или других языках. Отдельно издаются приказы на казахском и русском языках, при этом они имеют один и тот же регистрационный номер. Ниже предлагается примерная форма приказа.

ПРИКАЗ

2 июня 2013 г. № 136-П

**Об утверждении Программы информатизации
Архива Президента РК на 2014–2016 годы**

Для предоставления государственных услуг по информационному обслуживанию населения в электронной форме, создания высокоэффективной автоматизированной системы формирования, обеспечения сохранности, всестороннего использования документов Национального архивного фонда и защиты его информационных ресурсов

ПРИКАЗЫВАЮ:

1. Утвердить Программу информатизации Архива Президента Республики Казахстан на 2014–2016 гг. (прилагается).

2. Руководителю Управления архивных технологий Шайлазымову Б.Д.:

2.1. Провести до 24 сентября 2013 г. инвентаризацию, унификацию и объединение всех ранее введенных в эксплуатацию локальных баз данных.

2.2. Обеспечить до 16 ноября 2013 г. совместимость форматов, классификаторов архивной информации с целью оптимизации информационных массивов и потоков, дублирования функций и данных при информатизации различных направлений архивной деятельности.

2.3. Представить до 10 декабря 2013 г. перечень сканирующего оборудования и персональных компьютеров, необходимых для проведения работ.

3. Руководителю Управления обеспечения сохранности и государственного учета архивных фондов Бекишевой Г.О.

3.1. Составить до 6 февраля 2014 г. список архивных фондов, с указанием объемов дел, подлежащих оцифровке и переводу в электронный формат.

3.2. Составить до 1 марта 2014 г. график оцифровки дел на 2014–2016 годы и представить его на утверждение директору Архива.

4. Руководителю Финансового управления Медухановой К.А.: подготовить до 3 августа 2013 г. необходимые расчеты денежных средств для включения в бюджеты Архива на 2014–2016 гг., согласовать с их с Администрацией Президента Республики Казахстан.

5. Руководителям управлений обеспечить выполнение всех видов работ по реализации Программы информатизации Архива на 2014–2016 гг.

6. Обсудить в июле 2015 и декабре 2016 г. ход выполнения Программы информатизации Архива на заседании Дирекции Архива.

7. Контроль за ходом выполнения настоящего приказа возложить на заместителей директора Абдукадырову Д.Ю., Алимгазинова К.Ш.

Директор

Б. Джапаров

Визы руководителей управлений

Копии приказов или их размноженные экземпляры заверяются печатью с указанием даты заверения и направляются адресатам в соответствии с указателем рассылки, который составляется и подписывается исполнителем.

Составление и оформление распоряжения

В управленческой деятельности создается комплекс распорядительных документов, при этом в положении об учреждении официально устанавливаются их основные виды, в том числе и распоряжения, которые применяются в процессе управления. Однако нормативно создание и оформление распоряжений не прописано.

Например, приказы по основной деятельности, по личному составу, административно-хозяйственной деятельности.

Но в отличие от приказов техника составления распоряжения в Типовых правилах документирования и управления документацией (2015 г.) не раскрыта. Эти два вида управленческих решений внешне очень похожи по форме и содержанию. В результате непонимания функционального назначения часто вместо распоряжений издаются приказы по основной или административно-хозяйственной деятельности. Действительно, понятия зачастую тождественны, однако есть ряд принципиальных различий между приказом и распоряжением.

Распоряжение – это распорядительный акт, который издаётся руководителем предприятия или организации единолично и решает оперативные вопросы. Распоряжение относится к более специализированному и узкому направлению деятельности и касается ограниченного круга работников.

По сути, распоряжение является в большинстве случаев разовым поручением, с ограниченным сроком действия. Помимо оперативного управления распоряжение может издаваться по организации работ, связанных с выполнением основного приказа. Приказы же охватывают более широкий спектр вопросов, связанных с основной деятельностью и могут действовать в течение длительного времени. Тем не менее, распоряжение, как и приказ, обязательно для исполнения.

Чтобы распоряжение руководителя было максимально эффективным, оно должно быть четко и конкретно сформулировано. Так как расплывчатость и неопределенность не позволит исполнителям качественно и в срок выполнить указание руководителя.

Распоряжение руководителя как форма управленческого воздействия относится к категории организационно-распорядительных методов. По способу влияния они могут классифицироваться: как оперативные и продолжительного действия. Если распоряжение руководства предполагает определенный период, в течение которого необходимо выполнить определенный объем работ, то в документе следует обозначить дату, до которой указание должно быть исполнено. В таком случае сотрудники смогут равномерно распределить время в процессе выполнения задания, и поручение будет реализовано успешно. В то же время четко сформулированная цель может служить дополнительной мотивацией для сотрудников.

Пример:

«1. В связи с угрозой подтопления паводковыми водами территории и производственных помещений обязываю руководителя Административно-хозяйственной службы Ермагамбетова С.Ж. организовать с 2 апреля по 20 мая 2015 г. дежурство работников с 19.00 до 8.00 часов.

2. Утвердить график дежурства (прилагается)»

Указания, рассчитанные на длительный срок, должны раскрывать цель, ради достижения которой работники обязаны выполнять определенные действия со ссылкой на внутренние нормативные акты.

Распоряжения издаются на фирменном бланке, содержащем полное наименование предприятия и название документа. В качестве основных реквизитов распоряжение должно содержать:

регистрационный номер и дату издания документа, место его составления;

заголовок к основному тексту распоряжения (краткое содержание);

текст документа;

подпись руководителя;

отметка о согласовании и ознакомлении ответственных лиц, перечисленных в распоряжении. Регистрационный номер распоряжения представляет собой порядковый номер документа в общей массе изданных с начала календарного года этого вида с добавлением строчной буквы «р» (например, № 10-р).

Заголовок распоряжения указывается в левом верхнем углу документа, в нем содержится очень краткая суть директивы в виде ответа на вопрос «О чем?». Примеры заголовка (наименования) ОРД – «Об обеспечении выполнения плана поставок продукции на 1 квартал», «Об утверждении бланков строгой отчетности».

Основной текст распоряжения условно делится на две части: констатирующую и распорядительную.

В констатирующем разделе распоряжения (преамбуле) указывается аргументация действий, предписанных документом. В случаях, когда основанием для составления распоряжения выступает нормативный акт или ранее изданный ОРД, констатирующая часть должна начинаться с указания номера и даты этого акта: «Во исполнение приказа №...», «На основании закона №...».

Констатирующая часть распоряжения, составляемого в инициативном порядке, должна включать цель и задачу действий, которые должны быть выполнены сотрудниками предприятия. Здесь же могут быть перечислены события или факты, лежащие в основе издания конкретного ОРД. В таких случаях распоряжение может начинаться фразами «В связи с», «В целях».

Если указываемые действия сотрудников не нуждаются в обосновании или дополнительном разъяснении, констатирующий раздел ОРД может отсутствовать.

После предложения, охватывающего констатирующую часть распоряжения, прописывается побуждение к действию в виде слов «Предлагаю» или «Обязываю». После этого следует распорядительная часть документа.

В этом разделе перечисляются все предписываемые действия и функции, которые возлагаются на сотрудников для исполнения данного распоряжения. Распорядительная часть может быть сформулирована в виде нескольких пунктов, по каждому из которых указывается конкретный ответственный сотрудник и дата, до которой необходимо выполнить перечисленные директивы.

Если распоряжение содержит указания, отменяющие ранее изданные ОРД или его подпункты, то ссылка на этот факт отражается в распорядительной части документа отдельным пунктом. В подобных случаях употребляются фразы, начинающиеся со слов «Во изменение распоряжения №...», «Признать утратившим силу», «Внести изменения в ...».

В последнем пункте распоряжения указывается должность и фамилия сотрудника, который будет осуществлять контроль за исполнением всех предписаний, содержащихся в документе.

Распоряжение руководителя предприятия может включать в себя разнообразные приложения, поясняющие или дополняющие директиву. Это могут быть регламенты, перечни, положения, таблицы, графики. Все приложения оформляются на отдельных листах, со сквозной нумерацией.

Первоначально распоряжение составляется в виде проекта и обязательно содержит лист согласования. В нем руководители отдельных подразделений, на которые возлагается работа по выполнению поставленных задач, визируют подготовленный проект. При возникновении дополнений, разногласий или возражений должностные лица вправе представить обоснованную справку и приложить ее к проекту распоряжения.

Согласование проекта со всеми руководителями подразделений происходит не более, чем за 5 календарных дней. Полностью согласованный с ответственными лицами проект распоряжения подписывается руководителем, после чего распоряжение подлежит регистрации и вступает в силу.

Оперативность при доведении до заинтересованных лиц задач, поставленных руководителем предприятия перед конкретными сотрудниками или отделами, способствует эффективному и быстрому их исполнению.

Согласно регламенту, все выпущенные на предприятии распоряжения руководителя должны храниться в архиве компании. Распорядительные документы, имеющие административно-хозяйственную направленность, необходимо сохранять не менее 5 лет. Остальные распоряжения руководителя, относящиеся к основным видам деятельности, хранятся от 10 лет до момента ликвидации фирмы.

*Г.О. Бекишева,
руководитель управления обеспечения
сохранности и государственного учета
архивных фондов*

ОРГАНИЗАЦИЯ РАБОТЫ ПО ВЕДЕНИЮ ОСНОВНЫХ И ВСПОМОГАТЕЛЬНЫХ УЧЕТНЫХ ДОКУМЕНТОВ НА БУМАЖНОЙ ОСНОВЕ В АРХИВЕ ПРЕЗИДЕНТА РЕСПУБЛИКИ КАЗАХСТАН

Введение

В деятельности каждого государственного органа или организации образуются документы, которые хранятся в ведомственном архиве. В Законе Республики Казахстан «О Национальном архивном фонде и архивах» от 22 декабря 1998 года констатируется, что архивы организаций, осуществляющие временное хранение документов Национального архивного фонда ведут установленный уполномоченным органом учет данных о составе документов и представляют эти данные по истечении ведомственного срока хранения в государственный архив, источником комплектования которого они являются.

В Архиве Президента Республики Казахстан (далее АП РК) ведется централизованный государственный учет документов по фондам, объединенным архивным фондам, архивным коллекциям, единицам хранения, по каждому хранилищу, т.е. учет документов является одним из средств обеспечения их сохранности и контроля наличия. Порядок государственного учета документов архива основывается на принципах централизации, унификации, регулярности, полноты и достоверности.

Учет документов в АП РК – это определение их количества и состава в установленных единицах учета и регистрация принадлежности к определенному комплексу (архивному фонду, архивной коллекции, объединенному архивному фонду, описи), а также регистрация их количества в учетных документах.

Государственному учету подлежат все хранящиеся в архиве документы, в том числе неописанные, страховые копии документов, документы фонда пользования, особо ценные документы, документы на электронных носителях, аудиовизуальные, документы личного происхождения, и описи дел.

Учет производится путем присвоения архивным документам учетных номеров, являющихся частью архивного шифра. Архивный шифр состоит из следующих элементов: номера архивного фонда (архивной коллекции, объединенного архивного фонда), номера описи и номера единицы хранения.

Основными единицами учета документов независимо от вида носителя, способа и техники закрепления информации являются: архивный фонд (архивная коллекция, объединенный архивный фонд), единица хранения.

Все учетные документы в АП РК находятся у лица, ответственного за ведение централизованного государственного учета, а учетные документы хранилищ – соответственно у лиц, несущих ответственность за учет документов в хранилищах. Учетные документы хранятся в сейфах и металлических шкафах в специально выделенном помещении.

Состав учетных документов АП РК.

Учет документов в архиве ведется по основным и вспомогательным учетным документам. Введение основных учетных документов обязательно, а виды вспомогательных учетных документов определяются в процессе работы архива.

Основными учетными документами в архиве являются:

- книга учета поступления и выбытия документов (приложение 1);
- книга учета поступления страхового фонда и фонда пользования документов (приложение 2);
- список фондов (приложение 3);
- лист фонда (приложение 4);
- описи дел и документов (приложение 5);
- опись особо ценных дел (приложение 6);
- описи страхового фонда особо ценных документов (приложение 7);

- реестр описей особо ценных документов (приложение 8);
- дело фонда;
- карточка фонда (приложение 9);
- паспорт архива (приложение 10);
- паспорт архивохранилища (приложение 11);
- учетные базы данных;

Вспомогательными учетными документами являются:

- карточный указатель фондов;
- книги и карточки учета выбытия дел;
- карточки учета состояния фондов;
- внутренние описи (приложение 12);
- лист-заверитель (приложение 13);
- книга фондов;
- книга учета личных дел;
- книги учета дел по личному составу.

Книга учета поступлений

Книга учета поступления и выбытия документов – учетный документ предназначена для учета всех текущих и итоговых изменений в составе и объеме фондов и дел в архиве на 1 января каждого года. Она дает возможность узнать в каждом отдельном случае, когда, откуда и в каком состоянии были получены документы; установить поступление в архив фондов и дел за каждый год; правильно вести отчетность о приеме архивных документов. В книгу в хронологической последовательности заносятся все поступления независимо от того, является поступление первым по данному фонду или повторным. Кроме порядкового номера в книге указываются основные данные о каждом поступлении и выбытии: когда, от кого и на основании какого документа поступили, название фонда, годы, объем и состояние этих документов, какие номера фонда им присвоены или к каким уже имеющимся в архиве фондам они присоединены, о выделении дел, не подлежащих хранению. Каждое поступление получает порядковый номер, независимо от того, состоит оно из документов одного или нескольких фондов. На основе записей книги учета поступлений и выбытия документов составляются лист фонда, паспорт архива, а также сведения об изменениях в составе и объеме фондов.

При первичном поступлении документов в архив фонду присваивается номер по списку фондов. Если поступившие документы являются частью уже имеющегося в архиве фонда, то в соответствующей графе книги проставляется его номер. При поступлении или выбытии неописанных документов в графе 6 делается соответствующая отметка «не описаны», а сведения об объеме даются в 13 и 14 графах.

Ежегодно в книге учета поступления или выбытия документов подводится суммарный итог количества поступивших и выбывших за год дел.

Список фондов

Список фондов – учетный документ, представляющий собой перечень наименований архивных фондов в порядке их номеров. Список фондов фиксирует фондовый состав архива. По списку фондов каждый поступающий в архив фонд в хронологической последовательности поступлений получает порядковый номер, который не может быть присвоен другому фонду.

В списке фондов помимо номера фонда и даты его первого поступления указываются полное, официально принятое название учреждения-фондообразователя и если есть – официально принятое сокращенное название. Если название фондообразователя менялось, то указываются все названия в хронологической последовательности. Если фонд полностью выбывает из архива, то в графе «Отметка о выбытии» указывается учреждение, куда переданы документы, а также название, номер и дата документа, на основании которого выбыли документы.

Список составляется для пофондового и количественного учета фондов, объединенных архивных фондов, архивных коллекций. Архивный фонд (объединенный архивный фонд, архивные коллекции) вносится в список при первом поступлении документов в архив. К номеру фонда архива организации, подлежащему по истечении ведомственного срока хранения передаче на постоянное хранение, добавляется номер, присвоенный ему АП РК.

При наличии в фонде особо ценных документов (ОЦД) к номеру фонда добавляется индекс «ОЦ». При включении документов в объединенный архивный фонд (ОАФ) или создания архивной коллекции (АК) освободившийся номер (номера) присваивается другому фонду. В графах 4 и 5 Списка фондов («метка о выбытии») указывается название документа, на основе которого они выбыли, его номер и дата.

Названием фонда ликвидированной организации является последнее название организации. Все предыдущие названия приводятся в листе и карточке фонда. Объединенный архивный фонд, архивная коллекция вносятся в Список фондов под обобщенным названием.

На 1 января каждого года составляется итоговая запись, которая фиксирует количество хранящихся фондов, количество фондов содержащих особо ценные документы, свободные номера. При записи в список фондов документов, поступивших из действующего учреждения, в списке оставляется несколько свободных строк на случай записи последующих переименований фондообразователя.

Лист фонда

Лист фонда – учетный документ, отражающий сведения о названии и номере архивного фонда, количестве, хронологических границах и составе документов фонда и описей. Лист фонда составляется при первом поступлении документов после записи в книгу поступлений и список фондов. Он служит первичным источником информации по фонду, раскрывая краткое содержание документов, в нем учитываются все поступившие и выбывшие как описанные, так и неописанные документы фонда. Номер Листа фонда должен соответствовать номеру фонда по Списку фондов архива. Этот документ является важнейшей формой учета архивных документов, так как содержит суммированные сведения о составе фонда в целом и происходящих изменениях.

Графы Листа фонда заполняются в соответствии с требованиями указанных граф. В графе «Дата первого поступления фонда» указывается дата первого поступления или дата их создания в архиве.

В графе «Крайние даты каждого названия фонда» указываются начальная и конечная дата деятельности организации под каждым названием, независимо от наличия документов в фонде за этот период. Для объединенного архивного фонда, архивной коллекции указываются крайние даты наименований организаций, на базе которых создан фонд. Если организация функционирует – конечная дата не проставляется.

В графе «Название фонда» перечисляются все названия фондообразователя с момента ее возникновения, вне зависимости от наличия документов на хранении за этот период. Для объединенного архивного фонда, архивной коллекции указывается обобщенное название фонда. Все последующие изменения в названии организации-фондообразователя вносятся в Лист фонда по мере поступления документов фонда.

В графе «Выбытие» указывается название документа, на основании которого выбыли документы, их количество отдельно по каждой описи.

В графе «Наличие» проставляется количество оставшихся документов после их выбытия по каждой описи.

Количество дел постоянного хранения, включенных в опись, составленную на основе описей структурных подразделений, проставляется в разделе 2 «Учет описанных документов» в графах 11–14. В графах 6–9 проставляется количество выбывших дел.

Форма листа фонда позволяет представить в конкретных объемных показателях состояние фонда и состав его описей. По листу фонда присваивается номер каждой описи. Если документы, какой либо описи выбывают из архива, то ее номер другой описи не присваивается, чтобы в последствии не затруднить ссылки на документы в процессе их использования.

В листе фонда фиксируются все изменения в соответствии с описями, номенклатурой дел, актами (приема-передачи дел на государственное хранение, о выделении к уничтожению документов, о обнаружении дел, пути розыска которых исчерпаны, о неисправимом повреждении дел, проверки наличия и состояния дел).

Пересоставление Листа фонда допускается в случае неисправимого его повреждения, переработки фонда или создания объединенного архивного фонда, перешифровке, в результате чего он перестал отражать содержание документов. Ранее составленный лист

помещается в дело фонда. На Листах фонда (старом, новом) в правом верхнем углу делается отметка «Лист пересоставлен», указывается дата пересоставления, должность и подпись лица, ответственного за учет.

Листы фондов нумеруются и хранятся в порядке возрастания номеров в папке с клапанами, в конце на отдельном чистом листе составляется заверительная надпись. Являясь частью системы научно-справочного аппарата, листы фондов выполняют не только учетные, но и информационные функции, поскольку содержат важные сведения о содержании фондов.

В АП РК листы фондов разделены на 3 тома: 1 – фонды бывшего Алма-Атинского областного партийного архива, 2 – фонды республиканского партийного архива и периода независимости Республики Казахстан, 3 – фонды личного происхождения.

Описи дел

Опись дел – это архивный справочник, представляющий собой систематизированный перечень заголовков и других необходимых сведений о составе и содержании дел архивного фонда. Опись является первичным учетным документом для поединичного и суммарного учета дел постоянного хранения. Поединичный учет осуществляется путем закрепления за каждой единицей хранения самостоятельного номера. Суммарный учет дел определяется составлением итоговой записи к описям.

На основании описи определяется архивный шифр дела, представляющий собой совокупность сведений о его местонахождении: сокращенное обозначение архива, номера фондов, описи, дела. Архивный шифр является адресом каждого дела, его поисковым образом, на который даются ссылки при использовании архивных документов. Так как использование документов происходит на всех этапах их существования, начиная с момента возникновения в системе делопроизводства, то в описях имеются сведения об изменении поисковых данных. С этой целью в специальной графе указывается прежний номер, а в случае переработки описей составляются переводные таблицы.

Описи дел составляются в 4-х экземплярах. Количество единиц хранения в каждой описи не должно превышать четырехзначную цифру – 9999. Последующие единицы хранения фонда учитываются в новой Описи дел, которой по листу фонда присваивается очередной порядковый номер. При передаче документов на постоянное хранение в АП РК номер описи дел согласовывается с последним.

Каждое изменение в объеме дел описи (выбытие, поступление, объединение, расформирование дел) отражается в новой итоговой записи описи дел. Выбытие дел из описи отмечается в графе «примечание» словом «Выбыло». Прибывшее дело вносится в опись под литером с учетом хронологии, подразделения, вида документа. При наличии описей, состоящих из нескольких томов (частей), итоговая запись составляется к каждому тому описи, а к последнему тому составляется общая итоговая запись ко всей описи. Итоговое количество единиц хранения указывается цифрами и в скобках – прописью. Обязательно оговариваются присутствующие литерные, пропущенные выбывшие номера.

Описи дел структурных подразделения служат учетными документами до составления соответствующей годовой описи дел организации и хранятся в деле фонда вплоть до передачи документов на государственное хранение в АП РК.

Опись особо ценных дел

Учет особо ценных документов ведется по списку фондов, содержащих особо ценные дела, перечнем особо ценных документов и реестрам описей особо ценных дел.

Фонды, содержащие особо ценные документы, вносятся в список в порядке их номеров или по мере выявления. Графа 1-я списка фондов служит для учета количества фондов, содержащих особо ценные дела. В графе 2-й фондами, содержащими особо ценные документы, сохраняются номера фондов по общему списку фондов архива. Графа 3-я заполняется по последнему названию фонда. В графе 4-й указываются номера описей, в которых содержатся особо ценные документы.

Реестр описей

Реестр описей ведется в архиве при наличии большого количества описей, в котором указываются: номера по порядку, номер фонда, описи, название описи, крайние даты документов, внесенных в опись, количество дел, количество листов в описи, количество

экземпляров описи, отметка о выбытии, примечание. Описи записываются в Реестр под соответствующими порядковыми номерами.

Дело фонда

Дело фонда – комплекс документов по истории фондообразователя и состоянию архивного фонда, ведется на каждый архивный фонд. Для правильной организации работы с документами необходимо хорошо знать не только историю фондообразователя, но также историю самого фонда. Когда было создано учреждение, какие функции оно выполняло, как менялись его название и подчиненность, в каких условиях находились его документы, как проводились их обработка, экспертиза, использование и хранение документов, осуществления всех форм их использование. В дело фонда помещаются: историческая справка о фондообразователе и архивном фонде; рабочие инструкции и схемы систематизации дел фонда, методические пособия по обработке фонда; листы проверок. Аннотированные перечни особо ценных документов; старые листы фонда после их пересоставления; сведения об использовании документов в научных и практических целях, их публикации и другие документы, характеризующие состав и содержание документов архивного фонда; протоколы экспертных комиссий; обзоры фонда; справки об использовании документов фонда.

Важной составной частью Дела фонда являются акты, а именно: приема-передачи дел на государственное хранение в АП РК; об изменениях в составе фонда; о неисправимых повреждениях документов дел фонда; о недостатке дел, выявленной в результате проверки наличия и состояния дел; о выделении к уничтожению документов, не подлежащих хранению.

Документы о поступлении и выбытии документов фонда, о переименовании фондообразователя и об изменениях в справочном аппарате фонда включаются в дело фонда только после отметки на этих документах о произведенных записях в списке фондов, листе фондов, в описях, реестре описей. Выполнение этого требования обеспечивает контроль за своевременным отражением в учетных документах всех происходящих с фондом изменений.

Документы, вошедшие в дело фонда, систематизируются в хронологической последовательности их составления, нумеруются, составляется заверительная надпись. На документы составляется внутренняя опись. Каждому делу фонда присваивается номер соответствующего архивного фонда.

Паспорт архива

Паспорт архива – учетный документ периодической отчетности, содержащий сведения об условиях хранения, объеме хранящихся в архиве документов, составе научно-справочного аппарата к ним и кадрах архива. В Паспорт включаются также соответствующие объемные показатели о документах на бумажной основе, кинофотофонодокументах, машиночитаемых документах, микрофильмах. Паспорт составляется ежегодно в 2-х экземплярах, 1-й экземпляр остается в АП РК, 2-й экземпляр передается в соответствующий государственный архив для дальнейшего внесения сведений в сводный каталог данных о составе и содержании документов Национального архивного фонда и источниках его пополнения, ведение которого предусмотрено Законом республики Казахстан «О национальном архивном фонде и архивах».

Карточка фонда

Карточка фонда представляет собой сокращенный вариант листа фонда. В карточке указываются номер и название фонда с указанием всех переименований и дат этих переименований, название архива, в котором хранится фонд, дата первого поступления карточки фонда в архив, объем фонда на 1 января наступившего года, состав фонда с указанием крайних дат фондообразователя. В карточке указывается также прежний номер фонда в другом архиве, откуда фонд поступил. Карточка заверяется подписью сотрудника, ее составившего.

Форма карточки фонда позволяет отражать все изменения, происходящие в его составе и объеме. Карточки располагаются по номерам фондов.

Учетные базы данных

Учетные базы данных ведутся для подготовки автоматизированном режиме паспорта архива; статистических сведений, аналитических таблиц, в том числе о динамике изменений объема, состава и состояния архивных документов; оперативного представления сведений о наличии в архиве документов за определенный промежуток времени.

Реквизитами учетных баз данных являются: архивный фонд, единица хранения, единица учета. Учетные базы данных ведутся на основе соответствующих традиционных учетных документов АП РК.

Порядок создания и ведения учетных баз данных предусматривается инструкцией, описывающей содержание каждого реквизита и организацию ведения базы данных. Перед началом работы с базой данных необходимо провести проверку всех учетных документов архива, проверенные сведения вносить в базу данных. Вновь поступающие данные по учету документов вносятся в базу данных оперативно по мере поступления сведений.

Карточный указатель фондов

Карточный указатель фондов позволяет вести поиск фондов по их названиям. В указатель включаются сведения о названии фонда, его номере, объеме и крайних датах документов. Если название фондообразователя менялось, то в указатель включается каждое название. Группировка названий фондов внутри указателя производится в соответствии от характера хранимых документов. В основу может быть положена группировка по разделам согласно производственно-отраслевому признаку, например: Высшие органы государственной власти (Ф. 5-Н – Администрация Президента Республики Казахстан), партийные комитеты (Ф.139 – Киргизский областной комитет РКП (б)), контрольные комиссии (Ф. 718 – Киргизская областная контрольная комиссия РКП (б)) и т.д. Внутри основных рубрик производится дальнейшая группировка названий однородных фондов по признакам характера деятельности, подведомственности. Например, раздел «Комсомольские органы» может состоять из подразделов: губернские, уездные, окружные и волостные комитеты, производственные комитеты комсомола, районные (сельские) комитеты комсомола, комитет комсомола и др.

Внутренние описи

Для обеспечения сохранности наиболее ценных документов в делах могут составляться внутренние описи, в которых перечисляются все документы дела с указанием их номеров, заголовков, дат и номеров листов. Внутренняя опись помещается в начале дела и заверяется составителем. Листы внутренней описи имеют самостоятельную нумерацию.

Характерным для системы учета документов является их взаимодополняемость и сопоставимость данных. Это позволяет вести учет архивных документов на всех стадиях их хранения и по любым классификационным группам, начиная от листа фонда и кончая архивным фондом. Эти особенности учетных документов могут быть прослежены на примере проанализированных выше форм. Название и номер фонда, впервые записанные в списке фондов, повторяются во всех учетных документах. Повторяются данные об объеме документов. Объем документов, принимаемых в архив, указан в книге поступлений, объемы по фондам даются в листе фонда, где этот показатель выводится на основе итоговых записей в описях, затем в виде количества хранимых документов на 1 января текущего года этот показатель включается в карточку фонда, а объем документов архива определяется как сумма объемов документов всех хранимых в архиве фондов. То есть, показатели объема документов, указанные в итоговых записях описей данного фонда, должны совпадать с аналогичным показателем в листе фонда и карточке фонда. Если этот показатель в различных учетных документах одного фонда имеет различное цифровое выражение, то, следовательно, в учете документов фонда допущена ошибка, которая должна быть оперативно устранена. Например, показатель количества хранимых в архиве фондов, должна совпадать с количеством соответствующих карточек фондов. Взаимодополняемость учетных документов может быть прослежена на примере определения количества листов документов. Этот показатель, основанный на нумерации листов в деле, в виде суммы указывается в заверительной надписи, это же сумма указывается в описи. Такие особенности учета имеют очень важное значение в обеспечении сохранности документов, поскольку позволяют осуществлять контроль за количеством хранимых документов.

Книга учета поступлений документов

№ п.п	Дата поступления	Наименование организации, (фамилия, инициалы лица), от которой поступили документы	Наименование, номер и дата документа, по которому приняты документы	Название фонда	Годы документов	Кол-во ед. хр. или неописанных документов (листов)	Краткая характеристика состояния	Номер фонда, присвоенный поступившим документам по списку фондов	Примечания
1	2	3	4	5	6	7	8	9	10

Итого поступило за _____ год _____ ед. хр.
(документов, листов цифрами и прописью)

в том числе: _____

наименование должности
работника

подпись

расшифровка подписи

дата

Книга учета
поступлений страхового фонда и фонда пользования на микрофишах

Номер поступления	Дата поступления	Наименование, номер, дата документа, по которому приняты копии	Дата копирования	Номера фондов	Номера описей
1	2	3	4	5	6

продолжение таблицы

Количество дел, включенных в заказ	Количество ед. хр. (микрофиш) страхового фонда	Фонд пользования		Примечания
		количество позитивов	количество диазоскопий	
7	8	9	10	11

Всего поступило за _____ год _____ ед. уч. (отснятых дел)
(цифрами и прописью)

_____ ед. хр. (микрофиш) страхового фонда
(цифрами и прописью)

наименование должности
работника

подпись

расшифровка подписи

дата

Список фондов

Номер фонда	Дата первого поступления	Название фонда	Отметка о выбытии	Примечания
1	2	3	4	5

Итого на 01.01. _____ г. _____ (цифрами и прописью) фондов

в т.ч. поступило за _____ г. _____ (цифрами и прописью) фондов

выбыло за _____ г. _____ (цифрами и прописью) фондов

наименование должности
работника

подпись

расшифровка подписи

дата

Лист фонда

Крайние даты каждого названия фонда	Название фонда	Категория фонда
1	2	3

Дата первого поступления фонда	Дата посылки карт. фонда вышестоящ. арх. органу	Местонахождение фонда (название государственного архива)	№ фонда, прежний № фонда
1	2	3	4

Учет неописанных документов

Дата записи	Поступление			Выбытие			Наличие (остаток) ед.хр. (дел, док-тов, листов)	
	акт		к-во ед.хр. (дел, док-тов, листов)	основание				
	№	дата		название документа	№	Дата		
1	2	3	4	5	6	7	8	9

Учет описанных документов

Дата записи	Поступление				Выбытие					Наличие (остаток) ед.хр. (дел)	
	№ описи	Год	Название описи или аннотации (краткая характеристика док-та)	Ед.хр.(дел)	№ описи	Основание			к-во ед.хр.(дел)	по дан-ной описи	по фонду в целом
						назва-ние док-та	№	Дата			
1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12

Приложение 5

Форма описи дел постоянного хранения, составленной в архиве*

наименование должности руководителя организации

личная подпись, расшифровка подписи

_____ 20__ г.

Фонд № _____
ОПИСЬ № _____
дел постоянного хранения
за _____ год

№ пп	Делопроизводственные индексы или номера по старой описи	Заголовок дела	Крайние даты	Количество листов	Примечания
1	2	3	4	5	6

опись внесено _____ (цифрами и прописью) _____ дел с № _____ по № _____

наименование должности
работника

подпись

расшифровка подписи

дата

Приложение 6

Форма описи особо ценных дел

Утверждаю
Директор _____
(название архива)

_____ (подпись, расшифровка подписи)

_____ дата

№ пп	Номер описи	Номер дела	Заголовок дела	Крайние даты	Количество листов	Номер ед. уч. (ед. хр.) страхового фонда	Примечания
1	2	3	4	5	6	7	8

* К описи составляется титульный лист в установленном порядке.

Итого по описи _____ дел _____ из них скопировано
(цифрами и прописью)

наименование должности
работника

подпись

расшифровка подписи

дата

Согласована
протоколом ЭПК

(название архивного органа, архива)

от _____ № _____

Приложение 7

Форма описи страхового фонда на микрофишах

ОПИСЬ СТРАХОВОГО ФОНДА НА МИКРОФИШАХ*

№ пп (номер ед. хр.)	Номер поступления в книге учета поступлений	Номер описи	Номер дела	Количество ед. хр. (микрофиш) стра- хового фонда	Количество кад- ров в ед.уч. страхового фонда	Дата копи- рования	Приме- чания
1	2	3	4	5	6	7	8

Итого по описи _____ ед. уч. (отснятых дел),
(цифрами и прописью)
_____ ед. хр. (микрофиш)
(цифрами и прописью)

наименование должности
работника

подпись

расшифровка подписи

дата

* Описи страхового фонда на микрофишах составляются отдельно по каждому архивному фонду, на одну или несколько описей документов фонда. Номер фонда проставляется в титульном листе описи. Количество единиц учета страхового фонда соответствует количеству отснятых дел.

Форма реестра описей особо ценных документов (первый лист)

(название архива)

РЕЕСТР ОПИСЕЙ ОСОБО ЦЕННЫХ ДЕЛ

Начат _____

Окончен _____

АЛМАТЫ, 20.... г.

Продолжение прил. 8

Форма реестра описей особо ценных документов
(заключительный лист)

№ п/п	№ фонда	№ описи	Количество дел	Количество листов в описи	Количество экземпляров описей	Примечание
1	2	3	4	5	6	7

На 01.01. 20__ г. в архиве числится

_____ особо ценных дел
(цифрами и прописью)

Приложение 9

Карточка фонда

Дата первого поступления фонда	Дата получения карточки в фондовый каталог	Уполномоченный орган	Местонахождение фонда (название государственного архива)	Категория
				№ фонда

Крайние даты каждого названия фонда	Название фонда

Объем фонда на 1 января	Годы			
	Описанных ед.хр.			
	Смикрофильмировано ед.хр.			
	Неописанных ед.хр. (документов, листов)			

Карточка фонда (оборотная сторона)

Название описи, аннотация документов	Нач. год	Кон. год

Прежний N фонда _____

Примечание

Дата _____ Должность _____ Подпись _____

Паспорт Архива

Кому представляется

Кем представляется

Паспорт Архива

1. Состав и объем архивных документов

Показатели	Код строки	Кол-во фондов	Кол-во ед.хр.				Кол-во ед.хр. принятых на временное хранение
			Всего	В том числе			
				внесенных в описи	секретных	учтенных особо ценных	
А	Б	1	2	3	4	5	6
Документы на бум. основе, всего:							
Управленческая документация							
Документы личного происхождения							
НТД							
Документы по личному составу							
Кинодокументы							
Фотодокументы							
Фонодокументы							
Видеофонограммы							
МЧД (электронные документы)							
Микроформы на правах подлинников							
Итого							

1.1 Состав и объем архивных документов. *Примечание*

Показатели	Код строки	Кол-во ед. учета	
		Всего	в .ч. внесенных в описи
А	Б	1	2
Кинодокументы			
Фонодокументы			
Видеофонограммы			
МЧД (электронные документы)			
Микроформы на правах подлинников (кадров)			
Документы личного происхождения, не внесенных в описи			
Управленческая документация, не внесенная в описи (документы Национального комитета РК)			

1.2. Состав и объем страхового фонда копий архивных документов

Показатели	Код строки	Кол-во ед. хр.		Объем страхового фонда	
		скопированных дел для страхового фонда	имеющих фонд пользования	кол-во кадров негативов	Кол-во ед. хр. страхового фонда
А	Б	1	2	3	4
Документы на бум. основе, всего:					
Управленческая документация					
Документы личного происхождения					
НТД					
Документы по личному составу					
Кинодокументы					
Фотодокументы					
Фонодокументы					
Видеофонограммы					
МЧД (док-ты на электронных носителях – ЭД)					
Микроформы на правах подлинников					
Итого:					

3. Состав и объем научно-справочного аппарата к архивным документам

3.1. Описи, каталоги, базы данных

Показатели	Код строки	Кол-во описей		Закаталогизировано				Создано баз данных о составе и содержании док-тов	
		Всего	Из них в полном комплекте	Кол-во фондов	Кол-во ед. хр. ед.уч.	Кол-во составленных карточек		Кол-во БД	Инф. объем (в Мбайт)
						Всего	Из них включенных в каталоги		
А	Б	1	2	3	4	5	6	7	8
Док-ты на бум-ой основе. Всего:									
Управленческая документация									
Док-ты личного происхождения									
НТД									
Документы по личному составу									
Кинодокументы									
Фотодокументы									

Фонодокументы									
Видеофонограммы									
МЧД									
Микроформы на правах подлинников									
Электронные документы									
Итого:									

Продолжение прил. 10

3.2. Справочно-информационные издания

Показатели	Код строки	Количество
Изданные справочники. Всего:		
в т. ч.: Путеводители, краткие справочники по фондам		
Других типов		
По административно-территориальному делению		
По истории учреждений		

4. Состав и объем научно-справочной библиотеки

Показатели	Код строки	Количество
Книги и брошюры		
Газеты		
Журналы		
Др. виды печатной продукции		

5. Условия хранения документов

Показатели	Код строки	Количество
Зданий (помещений) архива. Всего:		
в т. ч.: специальные		
приспособленные		
Протяженность стеллажных полок (в пог.м). Всего:		
в том числе: металлических		
деревянных		
смешанных		
Степень загрузки (в %)		
оснащенность зданий сигнализацией (в %) охранная		
пожарная		
Закартонировано ед.хр.		

Руководитель _____
подпись расшифровка подписи

" ____ " _____

фамилия и телефон исполнителя

Архив Президента Республики Казахстан

П А С П О Р Т

архивохранилища № _____
на 1 января 20__ г.

№ пп.	Показатели	Состав и объем документов по видам			Общий объем документов и в единицах
		Управл. документация	Фотодокументы	Документы по личному составу	
1.	Количество фондов				
2.	Количество ед. хранения				
3.	Количество ед. хранения закартонированных				
4.	Количество выявленных особо ценных документов (ОЦД)				
5.	Количество ед. хранения скопированных для страхового фонда				
6.	Количество ед. страхового фонда				
7.	Количество кадров негатива страхового фонда				
8.	Количество кадров фонда пользования				

Форма внутренней описи документов дела

**ВНУТРЕННЯЯ ОПИСЬ
документов дела**

№ пп	Делопроизводственный индекс	Дата	Заголовок документа	Количество листов	Примечания
1	2	3	4	5	6

Итого _____ (цифрами и прописью) листов документов

Количество листов внутренней описи _____ (цифрами и прописью) лл.

наименование должности
работника

подпись

расшифровка подписи

дата

Лист – заверитель дела

Фонд № _____ Опись № _____ Дело № _____

В дело подшито и пронумеровано _____ лист (ов),
(цифрами и прописью)

в т. ч. литерные №№ листов _____

пропущенные №№ листов _____

пронумерованные чистые листы _____

+ листов внутренней описи _____

Особенности формирования, оформления, физического состояния и учета документов дела	№№ листов
1. Брошюры, др. печатные издания	
2. Листовки	
3. Вырезки из газет	
4. Открытки	
5. Конверты	
6. Фотодокументы	
7. Карты, планы, чертежи и др. нтд	
8. Рисунки, гравюры и акварели	
9. Склеенные листы	
10. Утрата части листа	
11. Угасающий текст	
12. Биологические повреждения	

наименование должности
работника

подпись

расшифровка подписи

дата

АРХИВ ПРЕЗИДЕНТА РЕСПУБЛИКИ КАЗАХСТАН

Утверждаю
Директор Архива
_____ Б.А. Джапаров
_____ 2016 г.

ИНСТРУКЦИЯ о порядке подготовки и проведения сканирования бумажных документов

Составители:

*Руководитель Управления архивных технологий Шайлазымов Б.Д.,
Руководитель Управления обеспечения сохранности и государственного учета
архивных фондов Бекишева Г.О.*

Список сокращений

АП РК – Архив Президента Республики Казахстан
Ф. – Фонд
Оп. – Опись
Д. – Дело
ПК – Персональный компьютер
МФУ – Многофункциональное устройство

1. Термины и понятия

Сканирование бумажных документов – процесс получения цифровой копии объекта путем преобразования образа бумажного документа в цифровой формат с помощью специальных сканирующих устройств.

Сканирование бумажных документов является одним из видов оцифровки и является неотъемлемой составляющей процесса перехода от бумажного ведения дел и бумажных архивов к электронным системам хранения информации и работы с ней.

Сканирование производится с помощью набора аппаратного обеспечения, представляющего собой широкую линейку сканеров, систем хранения, компьютеров, серверов и других вспомогательных устройств.

Оцифровка (англ. digitization) – описание объекта, изображения или аудио-видеосигнала (в аналоговом виде) в виде набора дискретных цифровых замеров (выборки) этого сигнала/объекта, при помощи той или иной аппаратуры, т. е. перевод его в цифровой вид, пригодный для записи на электронные носители.

Сканер – это устройство, которое анализирует какой-либо объект (обычно изображение, текст), создаёт цифровую копию изображения объекта. Многофункциональное устройство (МФУ) – устройство, сочетающее в себе функции принтера, сканера, копировального модуля и/или факсимильного устройства. Эти функции могут присутствовать в стандартной комплектации устройства или же некоторые из них могут добавляться к базовому устройству опционально.

Уполномоченный сотрудник станции оцифровки – сотрудник Управления архивных технологий, на которого возложены дополнительные полномочия по осуществлению контроля и решению практических вопросов улучшения качества и количества оцифровки бумажных документов.

2. Введение

Одним из актуальных направлений деятельности государственных архивов в области обеспечения сохранности архивных документов является создание копий страхового фонда и фонда пользования путем перевода документов в электронный вид.

Настоящая инструкция разработана в целях ознакомления сотрудников учреждения с правилами и порядком сканирования бумажных документов, а так же сопутствующим данному процессу работам по их подготовке и выдаче.

В инструкции содержатся описание по использованию сканирующей техники, стандарта форматов сканирования, порядка приема и выдачи бумажных документов, а также самого процесса сканирования.

Данные сканированные документы предназначены для последующей обработки, хранения и использования в информационной системе Архива Президента Республики Казахстан (далее – Архив).

3. Порядок выдачи и приема бумажных документов для сканирования

Контроль выдачи и приема архивных документов (дела, описи) для проведения оцифровки осуществляет Управление обеспечения сохранности и государственного учета архивных фондов. Управление не выдает на сканирование архивные документы со слабоконтрастными и угасающими текстами, а также требующие реставрацию, укрепление основы и ранее сканированные (*рескан, Англ. rescan*).

Перед выдачей дел на сканирование Управление проводит сверку заголовков дел с описью, проверку правильности нумерации листов и уточнение в листе-заверителе (*Приложение № 1*).

Уполномоченный сотрудник Управления равномерно распределяют сканируемые документы между работниками станции оцифровки, в соответствии с требованием на выдачу документов для изготовления электронных копий архивных документов (*Приложение № 2*). После регистрации требования в журнале учета заказов на создание электронных копий документов осуществляется выдача архивных документов для сканирования.

В процессе деятельности исполнители несут персональную ответственность за сохранность архивных документов в течение всего времени работы с ними.

Завершив сканирование, сотрудники станции оцифровки в нижней части листа-заверителя дела, под отметкой «Дата», делают запись «Дело переведено в электронный вид» с указанием своей фамилии, инициалов, должности и даты сканирования. Также заполняется лист использования (*Приложение № 3*).

После того как дела будут подготовлены к сдаче в хранилище их передают в лабораторию подшивки и реставрации Управления обеспечения сохранности и государственного учета архивных фондов. Сведения о сдаче и приеме документов фиксируются в специальном Журнале учета приема-передачи документов для подшивки.

После подшивки сотрудники станции оцифровки сдают их в Управление обеспечения сохранности и государственного учета архивных фондов для полистной проверки и размещения в архивохранилище.

5. Подготовка бумажных документов к сканированию

Предварительная подготовка бумажных документов к сканированию требует профессионального подхода. Утвержденный руководством вид сканирования – скоростной, требует обязательную расшивку дел. Поэтому, от специалиста, выполняющего оцифровку, требуется максимум ответственности и аккуратности при разделении технологических листов без нарушения целостности и нанесения урона физическому состоянию документа, особенно если они прочно склеены, прошиты металлической нитью (провоолокой), слипшиеся, скреплены скобами в папки и т. п. В этой части, задачей сотрудника станции оцифровки является: осторожная расшивка дел, разделение и тщательная очистка листов от чужеродных образований, таких как клей, скотч, скрепки и т. п.

Листы дел, имеющие механические повреждения (мятые, надорванные, порванные) и разноформатные, откладываются отдельно для сканирования посредством планшетного сканера либо модуля планшетного сканирования МФУ.

6. Формат электронной версии документа

В качестве электронной версии документа в информационной системе Архива Президента РК принят файл со следующими параметрами:

- Размер документа – А4 (ширина – 21,59 см., длина 27,94 см.);
- Формат файла – TIF/TIFF;
- Цветовая палитра – черно-белая (B/W);
- Разрешение 200 dpi (200 точек на дюйм);
- Сжатие – CCIT группа 4, сжатый (Group 4 2d).

7. Процесс сканирования

Для сканирования бумажных документов необходимо выполнить следующие действия:

1. Включить сканер вместе с рабочей станцией (нагрев обеих машины занимает 5–7 мин.);

2. Провести осмотр всех доступных узлов сканирующего оборудования на наличие пыли, грязи и частиц бумаг, образовавшихся в результате работы, если таковые имеются, необходимо очистить с помощью специальной жидкости и мягкой ткани (без ворса);

3. На локальном диске ПК (E:/I:) нужно создать папку в названии которой должны быть указаны номера сканируемого фонда, описи и дела.

Пример: Ф.5-Н. Оп.1. Д.34.

После сканирования в данной папке будут размещены отсканированные, пронумерованные документы дела;

4. Подготовленные для сканирования листы документа разместить в одном из сканирующих модулей (податчик скоростного сканера/планшетный сканер). Размещение бумажных листов в сканере или МФУ осуществляется в соответствии с форматом каждого документа.

5. Начать сканирование в соответствии с типом и моделью сканирующего устройства:

• МФУ «KONICA MINOLTA bizhub с 454е», «KONICA MINOLTA bizhub с 224е» (*Приложение 4*);

• «LANIER LD 328с» (*Приложение 5*);

• Комбинированный сканер «Kodak 1220i Plus Scanner» (*Приложение 6*).

Документы сканируются в строгой последовательности, соответствующей их размещению в бумажном архиве, так как после обработки документации, выполняется обратная комплектация листов в их исходное состояние.

В процессе сканирования сотрудник обязан следить за качеством финальных файлов, контролировать, чтобы не сглаживалась глубина оттенков, не смазывались детали.

В исключительных случаях, когда сканированию подлежат отдельные документы с выцветшей основной и затухающим текстом, необходимо настраивать сканирующее устройство таким образом, чтобы изображения в файле были максимально четкими, контрастными.

Документы с размытым текстом, имеющие пятна от чернил и жира, следы неаккуратной реставрации сканируются с использованием специальных графических редакторов.

Каждый сканированный электронный документ должен оцениваться на наличие дефектов, на отличие от оригинала, и в случае обнаружения несоответствий или погрешностей, необходимо выполнить повторное сканирование.

В целях обеспечения сохранности архивных документов и гигиены труда, во время работы сотрудники станции оцифровки должны быть одеты в рабочие халаты, при необходимости матерчатые перчатки. Управление хозяйственной службы Архива обеспечивает сотрудников станции оцифровки необходимым рабочим материалом и приводит соответствующую профилактику. Во время сканирования уполномоченный сотрудник станции оцифровки осуществляет контроль качества проводимых работ. Некачественно изготовленные электронные образы возвращаются им на переделку (*рескан, Англ. rescan*). Уполномоченный сотрудник ведет учет количества отсканированных документов и мониторинг работы, обеспечивает активный темп работы станции.

Приложение № 1

Лист – заверитель дела

Фонд № _____ Опись № _____ Дело № _____

В дело подшито и пронумеровано _____ лист (ов),
(цифрами и прописью)

в т. ч. литературные №№ листов _____
пропущенные №№ листов _____
пронумерованные чистые листы _____
+ листов внутренней описи _____

Особенности формирования, оформления, физического состояния и учета документов дела	№ листов
1. Брошюры, др. печатные издания	
2. Листовки	
3. Вырезки из газет	
4. Открытки	
5. Конверты	
6. Фотодокументы	
7. Карты, планы, чертежи и др. нтд	
8. Рисунки, гравюры и акварели	
9. Склеенные листы	
10. Утрата части листа	
11. Угасающий текст	
12. Биологические повреждения	

наименование должности
работника
дата

подпись

расшифровка подписи

ТРЕБОВАНИЕ
на выдачу документов из архивохранилища
для создания электронных копий документов

Фамилия, имя, отчество _____

Тема _____

№ пп.	Фонд	Опись	№ дела	Кол-во листов	Заголовок дела
1	2	3	4	5	6

Оборотная сторона

№ пп.	Фонд	Опись	№ дела	Кол-во листов	Заголовок дела
1	2	3	4	5	6

_____ Должность получившего сотрудника

_____ подпись

« ___ » _____ 20__ г.

ЛИСТ ИСПОЛЬЗОВАНИЯ ДОКУМЕНТОВ ДЕЛА № _____
ОПИСИ № _____ ФОНДА № _____

Дата	Тема работы	Лист № _____	Фамилия исследователя и сотрудника Архива (разборчиво)

**Инструкция по работе с МФУ
«KONICA MINOLTA bizhub c 454e»,
«KONICA MINOLTA bizhub c 224e»**

Процесс сканирования обоих МФУ принципиальных отличий не имеют. Тип сканера – комбинированный (планшетный/протяжный). Максимальный формат оригинала А3. Разрешение сканера 600х600 dpi. Устройство автоподачи оригиналов – двустороннее. Емкость устройства автоподачи оригиналов – 100 листов. Скорость сканирования – до 78 ориг/мин (при 300 dpi). Имеет цветной ЖК-дисплей.

У модели bizhub c 224e протяжной автоподатчик заменен на bizhub c 454e поэтому характеристики скоростного сканирования у обоих МФУ равны.

Процесс работы:

1. Включить сканер;
 2. На локальном диске ПК в диске «E:» или «I:» нужно создать папку в названии которой должны быть номера сканируемого фонда, описи и дела. *Пример: Ф.5-Н. Оп.1 Д.34.*
 3. Подготовленные для сканирования листы документа разместить в одном из сканирующих модулей:
 - в лоток подачи бумаги поточного сканера (протяжной автоподатчик), при выборе скоростного сканирования с расшивкой документов;
 - на стекло планшетного сканера, для сканирования документов без ее расшивки либо не соответствующих формату – А4.

Для скоростного автоподатчика: На сенсорном дисплее МФУ среди предложенного списка рабочих станций (SCAN 1, SCAN 2, SCAN 3 и т.д.) необходимо выбрать свою станцию, для того чтобы указать адрес получения сканированных копий оригинала посредством локальной сети.
 4. После выбора рабочей станции система предложит установить формат сканирования, выбираем – «TIFF».
 5. Затем система запросит настройку по количеству сканируемых листов, через «Разделение страниц», для выбора сканирования в больших количествах нажимаем на галочку под надписью – (1-999).
 6. В нижней части дисплея находится меню «ПРИЛОЖЕНИЕ», с помощью которого, настраивается положение ввода бумаги в скоростной автоподатчик. Настройка происходит по следующей схеме: «ПРИЛОЖЕНИЕ» – «НЕТ НАСТРОЙКИ ОриГИНАЛА» – «НАПРАВЛЕНИЕ ОриГИНАЛА» – Выбор расположения.
 7. После корректной настройки на дисплее, синим цветом, загорается кнопка «ПУСК». В случае не корректной настройки «ПУСК» будет не активным и загорится в красном цвете.
- Для планшетного модуля:
8. При сканировании через планшетный модуль достаточно выбрать свою рабочую станцию (так же как в п.4 приложения №4) и нажать на кнопку пуска (синего цвета).

Инструкция по работе с МФУ «LANIER LD 328с»

Тип сканера – комбинированный (планшетный/протяжный). Максимальный формат оригинала А3. Разрешение сканера 600х600 dpi. Устройство автоподачи оригиналов – двустороннее. Емкость устройства автоподачи оригиналов – 75 листов бумаги плотностью 75-80 г/м². Скорость сканирования – до 50 ориг/мин (при 300 dpi). Имеет сенсорный дисплей.

Процесс работы:

1. Включить сканер.
2. На локальном диске ПК в диске «Е:» или «I:» нужно создать папку в названии которой должны быть номера сканируемого фонда, описи и дела. *Пример: Ф.5-Н. Оп.1. Д.34.*
3. Подготовленные для сканирования листы документа разместить в одном из сканирующих модулей:
 - в лоток подачи бумаги поточного сканера, при выборе скоростного сканирования с расшивкой документов;
 - на стекло планшетного сканера, для сканирования документов без ее расшивки либо формата А3.

Для скоростного автоподатчика:

1. На сенсорном дисплее МФУ среди предложенного списка рабочих станций (SCAN 1, SCAN 2, SCAN 3 и т.д.) необходимо выбрать свою станцию, для того чтобы указать адрес получения сканированных копии оригинала посредством локальной сети.
2. После определения рабочей станции система предложит выбрать формат, размер и вид сканирования документа:
 - Выбор формата сканирования: «SCAN 1» – «Attached File» – «File Type» – «TIFF/PDF/.....» – ОК;
 - Выбор размера сканируемого документа: «SCAN 1» – «SCAN SCETTING» – «SCAN SIZE» – Выбор форматов А3/А4/А5/А6 (параллельно/вертикально) – ОК;
 - Выбор вида сканирования: «SCAN 1» – «1 сторонний/2 сторонний» – ОК;
3. Настройка восстановления расположения, кнопка – «С».

Для планшетного модуля:

4. При сканировании через планшетный модуль достаточно выбрать свою рабочую станцию (так же как в п.4 приложения №4) и нажать на кнопку – ОК – Пуск (синего цвета).

Инструкция по работе с комбинированным сканером «Kodak 1220i Plus Scanner»

Комбинированный сканер состоит из двух модулей: поточный сканер (A4) и планшетный сканер (A3). Рекомендуемая суточная нагрузка до 3000 страниц в день. Скорость сканирования поточного модуля в черно-белых оттенках серого составляет до 45 страниц в минуту (при 200 т/д), в цвете (при 200–300 т/д) до 30 страниц в минуту.

Процесс работы:

1. Включить сканер;
2. На локальном диске ПК в диске «E:» или «I:» нужно создать папку в названии которого должны быть номера сканируемого фонда, описи и дела. *Пример: Ф.5-Н. Оп.1. Д.34.*
3. Подготовленные для сканирования листы документа разместить в одном из сканирующих модулей:
 - в лоток подачи бумаги поточного сканера, при выборе скоростного сканирования с расшивкой документов (максимальная загрузка до 35 листов бумаги плотностью 75–80 г/м²);
 - на стекло планшетного сканера, для сканирования документов без ее расшивки либо формата А3.
4. На панели задач (в правом нижнем углу рабочего стола) нужно нажать правой кнопкой мыши на значок с изображением сканера, которое приведет к открытию меню видов и форматов сканирования.
5. Из данного меню необходимо выбрать – TIFF лицевая сторона, нажатие которой запустит процесс сканирования.
6. Все отсканированные документы попадают в папку «Scan» на рабочем столе.
7. Далее в соответствии с единым стандартом нумерации листов необходимо их переименовать, посредством программы «Batch renamer», для чего запускаем данную программу с иконки рабочего стола.
8. В программе указать папку «Scan» и выбрать следующие настройки:
 - Шаблон – *.tiff; Сортировка – по имени и нажать СТАРТ.
9. Корректно пронумерованные файлы перенести в ранее созданную папку с названием соответствующего номера сканируемого фонда, описи и дела.

*Б.Д. Шайлазымов,
руководитель управления архивных технологий
Архива Президента РК*

**«1930-ШЫ ЖЫЛДАРДАҒЫ ҚАЗАҚСТАНДАҒЫ АШАРШЫЛЫҚ ҚҰРБАНДАРЫ»
(деректер базасы және www.asharshylyq.kz веб-сайты)**

Қазақстан Республикасы Президентінің Архиві еліміздегі Ұлттық мұрағат қорының құжаттарын насихаттау жұмыстарын белсенді түрде жүзеге асырып келеді. Бүгінгі таңда аталған мақсатқа қол жеткізу үшін заманауи әдістер мен шешімдер пайдаланылуда, олардың ішінде ең тиімдісі – архив құжаттарын ғаламтор арқылы насихаттау.

Қазақстан Республикасы Президенті Архивінің www.archive.president.kz доменімен тіркелген жеке ресми сайты бар. Бұл сайт өте танымал. Жыл сайын сайтқа 500 мыңнан астам адам кіреді. Архивтің өте ірі жобаларын көпшілікке қолжетімді етудің арқасында осындай үлкен көрсеткішке ие болып отырмыз.

2015 ж. мамырда біз «Екінші дүниежүзілік соғыс кезіндегі қазақстандық әскери тұтқындар» Республикалық базалар деректерімен www.tutkyn.kz сайты аштық. Деректер базасын толтыруға барлық аймақтық архивтер ведомстволық архивтер (ҚР ІІМ және ҚР ҚМ), шетелдік архивтер, Қазақстанның Германиядағы елшілігі және зерттеушілер қатысты. Аталған сайт іске қосылған бір жылдың ішінде біз 34 мың қазақстандық әскери тұтқындардың аты-жөнін жинап, бір жүйеге енгіздік. Жоба көпшілік пен бұқаралық ақпарат құралдары арасында үлкен резонанс туғызды. Содан бері «Кері байланыс» айдары арқылы біз қазақстандықтардан көптеген хаттар алып тұрамыз.

Архивтің іргелі де ірі жобаларды жүзеге асыру бойынша үлкен тәжірибені иеленгендігін атап өту қажет.

Архивтің 2016 ж. жоспарында «Кеңестік Қазақстанның номенклатуралық кадрлары» атты электронды анықтамалығының бірінші бөлімін ашу тұр, оның ішінде 1919–1936 жж. еліміздегі номенклатуралық қызметкерлердің 2700 адамнан тұратын өмірбаяндық анықтамалары болады.

Биылғы жылы «1930-жылдардағы Қазақстандағы ашаршылық» жобасының аясында Қазақстан Республикасы Президентінің Архиві сәйкес деректер базасы бар www.asharshylyq.kz жаңа сайты іске қосты.

Бұл базаның басты мақсаты қазақ халқының тарихи мұрасын жаңарту болып табылады. База көпшілікке арналып жасалған, сол себепті оны толтыруға ашаршылық жылдары Қазақстан аумағында нәубетке ұшыраған адамдар туралы қандай да бір мәліметі бар көмелет жасына толған кез-келген азамат қатыса алады.

www.asharshylyq.kz сайтының «Ашаршылық құрбандары» деректер базасында ақпаратты базалар деректемесіне мәліметтерді енгізу үшін сайтта көрсетілген нысан бойынша толтыруға болады.

Базада жеке басы, оның ұлты, қай рудан шыққаны, туған күні мен қайтыс болған күні, туған жері, ашаршылық салдары және оның ауырлық деңгейі жазылады. Егер ашаршылық салдарынан қоныс аударса, онда базада көшіп жүрген жылдары мен жерлері қосымша көрсетіледі. Сонымен бірге базада берілген ақпарат көзі көрсетіледі.

Ақпарат көзі ретінде жеке тұлғалардан басқа мемлекеттік мұрағаттар, ведомствалық мұрағаттар, сонымен қатар кітаптар мен жинақтар да бола алады.

Бүгінгі күні база сол нәубет жылдарындағы жаппай ашаршылық құрбандарының жақындары мен туыстарын толғандырған оқиғалар туралы отбасылық тарих негізінде Мұрағат қызметкерлерімен толтырылған мәліметтерге ие.

Жасалып отырған деректер базасы – 1930-жылдардағы ашаршылық құрбандарына деген құрмет.

Сайтты толтыруға қатысқан әрқайсымыз ұлттық естеліктерімізді жаңарту бойынша ортақ іске өз үлесімізді қосамыз. Деректердің бірегей банкі Қазақстанның жаңа тарихының трагедиялық беттерін ашу кезінде мамандардың келешектегі зерттеулеріне мықты деректеметану базасы болары сөзсіз. Сол себепті біз көпшілікті, мұрағаттық мекемелерді, зерттеу орталықтарын, сонымен бірге тарихшылар мен еліміздің ғылымдарын осы жалпы жұмысқа қатысуға шақырамыз.

*М.Т. Жылгелдинов,
ҚР Президенті Архивінің
Құжаттарды ғылыми жариялау
басқармасының бас сарапшысы*

**«ЕКІНШІ ДҮНИЕЖҮЗІЛІК СОҒЫСТЫҢ ҚАЗАҚСТАНДЫҚ ӘСКЕРИ ТҰТҚЫНДАРЫ:
ӘДЕБИЕТТЕР, ДЕРЕКТЕР ЖӘНЕ ДЕРЕКТЕР БАЗАСЫ» ЖОБАСЫН ЖҮЗЕГЕ
АСЫРУДАҒЫ ШЕТЕЛДІК ТӘЖІРИБЕНІ ПАЙДАЛАНУ**

Биыл Кеңес Одағы мен Германияның арасындағы Ұлы Отан соғысының басталғанына 75 жыл толғалы отыр. 1939 ж. 23 тамыздағы Германия мен КСРО арасындағы бір-біріне шабуыл жасаспау туралы шартқа (Молотов-Риббентроп пактісі) қарамастан, 1941 ж. 22 маусымда, Германия еш соғыс жарияламастан КСРО шекарасына басып кірді. Осылайша басталған Ұлы Отан соғысына одақтас мемлекеттердің қатарында Қазақстан да өзінің өлшеусіз үлесін қосты. Қазақстаннан майданға 1 200 мыңдай адам әскер қатарына шақырылып, 700 мыңнан аса адам еңбек армиясы мен арнайы құрылыс бөлімдеріне жөнелтілді [1, 435 б.]. Қазақстанның әскери комиссариаттары шақырған адам ресурстарының есебінен республикада 20-дан аса атқыштар және атты әскер дивизиялары, 7 атқыштар бригадасы мен ірі құрамалар жасақталды.

Неміс әскерлерінің тұтқиылдан жасаған шабуылына алғаш болып Белоруссияның батыс шекарасындағы застава әскерлері төтеп берді. Аз ғана уақыттың ішінде Украина, Белоруссия, Прибалтика, Молдавия, Ресейдің көптеген облыстары неміс әскерлерінің қол астына өтті. Соғыстың алғашқы 4 айында Қызыл әскер қатарындағы офицерлер мен солдаттар тұтқынға түсті. Статистикалық мәліметтерге сүйенсек, 1941 жылдың соңына қарай 4 млн жуық Кеңес әскерлері қайтыс болған (Батыс майдандағы кеңес әскерлерінің 70%-ға жуығы) [2].

1941 ж. 16 тамызда Кеңес әскерінің Жоғарғы Бас Қолбасшылығының № 270 бұйрығына КСРО Мемлекеттік Қорғаныс Комитетінің төрағасы И.В. Сталин, төрағаның орынбасары В.М. Молотов, Кеңес Одағының маршалдары С.М. Буденный, К.Е. Ворошилов, С.К. Тимошенко, Б.М. Шапошников және әскер генералы Г.К. Жуков қол қойып, әрбір командир немесе саяси қызметкер жау қоршауына түскен жағдайдың өзінде, соңына дейін шайқасып, жау қолына берілуіне тыйым салынды. Жау қолына тұтқынға түскен барлық Кеңес әскерлеріне, олардың тұтқынға өз еркінен тыс түскеніне қарамастан, «опасыздар», «қашқындар», «Отанын сатқандар» деген айып тағылып, олардың отбасылары мемлекет тарапынан берілетін жәрдемақы мен қолдаудан шеттетілетін болды. Бұйрықта соғыстан алғашқы айларында жау шебінде қалып қойып, тұтқынға түскен генерал-лейтенант В.Я. Качалов, генерал-майорлар П.Г. Понеделин мен Н.К. Кирилловтың үстінен қылмыстық іс қозғалып, оларға «қашқын» деген айып тағылып, сырттай ату жазасына кесілді.

Осындай жазықсыздан жазықсыз айып тағылған Қызыл әскерлер қатарында Ұлы Отан соғысы жылдарында майданға аттанған қазақстандықтар да болды. Олардың көпшілігі сол тұтқынға түскен жерлерінде ауыр тұрмыстық жағдайдың салдарынан көз жұмған болса, біразы Жеңістен кейін тұтқында болған концентрациялық лагерьлерден босатылып, елге оралды. Бірақ елге оралғаннан кейін де, жоғарыда аталған бұйрық негізінде оларға «қашқындар», «Отанын сатқандар» деген айып тағылып, іріктеу (фильтрационный) лагерлеріне қамалып, үстілерінен іс қозғалды. Олардың көпшілігі өмірінің соңына дейін тағылған нақақ айыптан арыла алмай, заңды құқықтары қалпына келтірілмей дүниеден өтті.

1990-жылдардың басында академик А.Н. Яковлев басқарған Ресей Федерациясы Президентінің жанындағы Саяси қуғын-сүргін құрбандарын ақтау жөніндегі комиссияның «бұрынғы кеңес әскери тұтқындары – ресей азаматтарының заңды құқықтарын қалпына келтіру» бойынша жүргізген жұмыстары нәтижесінде зерттеліп, дайындалған материалдар негізінде 1995 жылғы 24 қаңтарда Ресей Президенті Б.Н. Ельцин «Ұлы Отан соғысы

және соғыстан кейінгі кезеңде отанына оралған бұрынғы кеңестік әскери тұтқындар мен азаматтардың – ресей азаматтарының заңды құқықтарын қалпына келтіру туралы» Жарлыққа қол қояды.

Бұл Жарлық тарихи әділеттілікті қалпына келтірді. Жүздеген, мыңдаған ресейлік азаматтардың – бұрынғы кеңестік әскери тұтқындардың заңды құқықтары қалпына келтіріліп, олардың отбасыларының, ұрпағының «Отанына опасыздық жасаған», «қашқынның» ұрпағы деген нақақ айыптан арылуына септігін тигізді. Бірақ бұл Жарлық тек ресей азаматтарының ғана заңды құқықтарын қорғауға, жазықсыз айыпталған кеңестік әскери тұтқындарды ақтауға бағытталды. Академик А.Н. Яковлевтің жеке архивінің мәліметтеріне сүйенсек, Ұлы Отан соғысы жылдарындағы төрт жыл ішінде неміс әскеріне және олардың одақтастарына 4 млн 59 мың адам тұтқынға түскен [3]. 1945 ж. 3 қазандағы мәліметтер бойынша КСРО-ға оралған 1 368 849 тұтқынның қатарында 23 143 қазақ болған. Олардың қаншасы кеңестік іріктеу лагерлеріне түскені немесе елге оралғаны осы күнге дейін белгісіз. Қазіргі күнге дейін Кеңес үкіметі тұсында нақақ айып тағылған отандастарымыздың заңды құқықтарын қалпына келтіру бойынша жекелеген зерттеушілердің жұмыстарынан басқа мемлекеттік деңгейде жұмыстар жүргізілмеді. Ұлы Отан соғысы жылдарында тұтқында болған қазіргі күнде көзі тірі отандастарымыз әлі күнге дейін нақақ айыптан заңды түрде арылмастан, қоғамда жарымжан күйде өмір сүруде. Осы күнге жетпей кеткені қаншама?!

Осы орайда, 2015 ж. қаңтарда Қазақстан Республикасы Президентінің Архиві әскери тұтқындар мәселесін зерделеу, қазақстандық әскери тұтқындардың тағдырын анықтау, құқықтық және материалдық жағдай мәселелерімен қоса кеңестік әскери тұтқындар мәселелерін ауқымды шамада зерттеуді ақпараттық ресурстармен қамтамасыз етуге бағытталған көп функционалды ақпараттық жүйе құру мақсатында, қазақстандықтарға өздерінің тұтқынға түсіп, жат елде қалып кеткен туыстары мен жақындарының тағдырын анықтау немесе олар туралы ақпарат табуға мүмкіндік беретін «Екінші дүниежүзілік соғыстың қазақстандық әскери тұтқындары: әдебиеттер, дереккөздер және мәліметтер базасы» ғылыми-зерттеу жобасын жүзеге асыра бастады. Жобаның негізгі міндеттерінің бірі – Екінші дүниежүзілік соғыста тұтқынға түскен бұрынғы кеңестік әскери тұтқындардың – Қазақстан азаматтарының заңды құқықтарын қалпына келтіруге негіз болатын базалық ережелер даярлауға ықпал ету.

Жоба бойынша Ғылыми кеңес ұйымдастырылып, оның құрамына архив қызметкерлерімен қатар ұзақ жылдар бойы Ұлы Отан соғысы, қазақстандық әскери тұтқындар мәселелерімен айналысып жүрген ғалымдар мен зерттеушілер енді. Атқарылған жұмыстардың нәтижесінде мәселеге қатысты әдебиеттер, мерзімді басылымдарда жарияланған мақалалар жинастырылды. Сонымен қатар жобаның маңызды бөлігі – www.tutkyn.kz доменді атауы бойынша веб-сайт өз жұмысын бастады. Сайтта мүмкіндігінше жан-жақтан жинастырылған баспасөз құралдарындағы баяндамалар, мақалалар, зерттеулер, фотоқұжаттар енгізілген.

Қазіргі таңда сайтта 30 мыңнан астам қазақстандық әскери тұтқындардың аты-жөндері, туған жері, туған күні, ұлты, тұрған жері, әскери атағы, тұтқынға түскен уақыты және қандай жағдайда тұтқынға түскені туралы, т. б. ақпараттар орналастырылған. Сайттың ақпараттық-іздірету базасын құрастыру барысында бірқатар шетелдік осыған үйлес сайттардың, атап айтқанда Германияның Саксон мемориалдық бірлестігі жанындағы Құжаттау орталығының деректер базасының құрылымы мен мазмұны, ақпараттық-іздірету базаларының жұмысы қарастырылып, зерттелді.

Доктор Берт Пампель басқарып отырған Саксон мемориалдық бірлестігі жанындағы Құжаттау орталығы алғаш рет 1944 ж. Дрезден қаласы Техникалық университетінің Ханна Арендт атындағы Тоталитаризмді зерттеу институтында «Қарсыласу мәселелерін зерттеу» бөлімі болып ашылады. 1999 ж. қыркүйекте Саксон мемлекеттік Ғылым және мәдениет министрлігінің бастамасымен Саксон мемориалдық бірлестігінің жанынан ұлтшыл-социалистік Германия мен Кеңестік басқыншылық аймағындағы – Германия Демократиялық Республикасындағы қарсыласу мен саяси қуғын-сүргін тарихының Құжаттау орталығы ашылады. Осы уақыттан бергі Орталықтың ғылыми, құжаттама және анықтамалық жұмысы мына тақырыптар аясында жүргізіліп келеді:

- Ұлтшыл-социалистік режимнің құрбандары;
- Кеңестік әскери тұтқындар (негізгі жоба);

- Неміс әскери тұтқындары;
- Кеңестік әскери трибуналмен үкім шығарылып, Германия лагерьлерінде тұтқындалған неміс азаматтары;
- Германия Социалистік партиясы диктатурасының саяси тұтқындары;
- Саксон мемориалдық бірлестігінің филиалдарын мемориал жұмыстары бойынша қолдау.

Орталық 2000-жылдардан бастап Германия Федералды Үкіметінің тапсырмасы бойынша «Кеңестік және неміс әскери тұтқындары. Екінші дүниежүзілік соғыс және соғыстан кейінгі кезеңнің тарихын зерттеу мәселелері» халықаралық жобасының жұмыстарында неміс тарапынан басшылық жасап келеді. Осы жоба аясында Ресей Федерациясының (2000 ж.), Беларусь Республикасының (2002 ж.) және Украинаның (2004 ж.) архивтік қызметтерімен келісімдер жасалған [4].

Аталған жоба негізінде Орталықта кеңестік әскери тұтқындар ұсталған лагерьлер туралы ғылыми-зерттеу жұмыстары жүргізіліп, Екінші дүниежүзілік соғыста лагерьлерде немесе жұмыс командаларында қайтыс болған бұрынғы Кеңес азаматтары туралы ақпарат беру бойынша көмек көрсетіледі.

Құжаттау орталығында үнемі толықтырылып отыратын кеңестік әскери тұтқындарға арналған деректер базасы орналастырылған. Мұнда мәліметтер негізінен бұрынғы КСРО архивтері құжаттары және Германия Федеративті Республикасы архивтерінің құжаттарынан алынады.

ҚР Президенті Архивінің қызметкерлерінің күшімен осы деректер базасынан қазір 3000-нан аса қазақстандық әскери тұтқындардың карточкалары табылып, ол ақпараттар «Екінші дүниежүзілік соғыстың қазақстандық әскери тұтқындары» Республикалық деректер базасына (tutkyn.kz) орналастырылды. Бұл тек Орталықтың деректер базасында алфавиттік ретпен орналастырылған әскери тұтқындар карточкаларының А–В әріптерін қарастырғанда ғана анықталғаны. Алдағы атқарылар жұмыстар нәтижесінде есімдері ұмыт қалған, қайтыс болған жерлері мен уақыты белгісіз әлі де ондаған мың қазақстандық әскери тұтқындар туралы мәліметтердің табылатыны анық.

Пайдаланылған әдебиеттер мен дереккөздер тізімі

1. Қазақстан тарихы (көне заманнан бүгінге дейін). Бес томдық. 4-том. – Алматы: «Атамұра», 2010.
2. Қазақстан тарихы веб-порталының материалдары негізінде: <http://e-history.kz/ru/contents/view/923>.
3. «А.Н. Яковлевтің архиві» интернет-жобасының мәліметтері бойынша: <http://www.alexanderyakovlev.org>
4. Саксон мемориалдық бірлестігі жанындағы Құжаттау орталығының мәліметтері бойынша: <http://www.dokst.ru/main/content/o-tsentre/istoriya/istoriya-tsentra-dokumentatsii>.

*С.М. Шайжанова,
ҚР Президенті Архивінің
Құжаттарды ғылыми жариялау
басқармасының архивисті*

ПОЛЬША АРХИВТЕРІ ТӘЖІРИБЕСІНЕН

Архив мекемелері халықтың мәдениеті мен тарихи мұраларын сақтап, болашақ ұрпаққа жеткізу шараларын жүргізумен қатар қоғамның рухани, мәдени, ғылыми, әлеуметтік-құқықтық қажеттіліктерін қанағаттандыру мақсатында халықтың тарихи-мәдени құжаттық мұраларын сақтайтын мемлекеттік нысандардың бірі болып табылады. Жазба деректерді жинастырып сақтау ісі тұңғыш рет Мысырда, Қытайда, ежелгі Грекияда, Римде, тағы басқа елдерде мемлекеттік дәрежеде қолға алынды. Қазақстанда дербес архивтің пайда болуы Бөкей ордасы архивімен байланысты. Қазақстандағы архив жүйесі (республика, салалық, аймақтық, т. с. с.) негізінен ХХ ғ. 20–30 жж. [1] қалыптасты.

Қазақстан Республикасының 1998 ж. 22 желтоқсанда қабылданған «Ұлттық архив қоры және архивтер туралы» заңында ҚР Ұлттық архив қорының құжаттарын қалыптастыру, сақтау мен пайдалану және Қазақстан Республикасындағы архив ісін мемлекеттік басқару саласындағы қоғамдық қатынастарды реттеу жолдары көрсетілген. Архив саласына деген қоғамның көзқарасы жыл өткен сайын артып келеді. Қазіргі таңда мемлекет тарапынан архив мамандарын дайындау үшін бакалавр және магистратураға гранттар бөлінеді. Әл-Фараби атындағы ҚазҰУ Тарих, археология және этнология факультеті архив ісі бойынша мамандар дайындап, магистранттарды шетелге ғылыми-зерттеу тәжірибесіне жібереді. 2015 ж. 12–26 қаңтар аралығында ҚазҰУ магистранттарының бір тобы Польша Республикасының Познань қаласындағы Адам Мицкевич университетінде тәжірибеден өтуге жолдама алды.

Тәжірибе мақсаты – архив саласы бойынша шетелдік тәжірибені кәсіптік тұрғыдан меңгеру. Тәжірибе бағдарламасы 2 негізгі тақырыптық блокты қамтыды: архив қызметіне теориялық шолу жасау және Познань қалалық мемлекеттік архиві мен Адам Мицкевич университеті архивінің қызметімен танысу. Аталған университеттегі өткізілген теориялық дәрістерден кейін магистранттар Познань қалалық мемлекеттік архивінде болды.

Польшада алғаш рет 1964 жылы Поляк архивистерінің қауымдастығы құрылды. Оның негізгі мақсаты – архив ісін жетілдіру және ай сайын өткізілетін архивистердің отырысында архив қызметіне қатысты мәселелерді талқылау болды. Сонымен қатар, Ассоциация мүшелері Германия, Ресей, Грузия, Швейцария, Франция, Италия, Испания, АҚШ, Мали Республикасы, Болгария, Чехия, Австрия, Венгрия, Бельгия, Югославияның архивтерінде жиі болып, архив саласының дамуына өз септігін тигізетін халықаралық қатынастар орнатқан. Познаньдағы Ұлттық архивпен біріге отырып, архивтің түрлі тақырыптардағы көрмелері, Архив апталығы сияқты мерекелік іс-шараларды өткізеді. Поляк архивистерінің қауымдастығының құрамына Познань мемлекеттік қалалық архиві, Адам Мицкевич атындағы университет архиві, Торун, Гнезно, Конин, Пиле қалаларының архивтері кіреді.

Познань қаласының мемлекеттік қалалық архиві 1869 ж. құрылған, 67 адам қызмет атқарады. Чехия, Венгрия, Франция, Қазақстан, т. б. мемлекеттердің архивтерімен серіктестік орнатылған. Архив құрылымы: архив құжаттарын сақтау лабораториясы, құжаттарды жинақтау және өңдеу бөлімі, ақпараттармен алмасу бөлімі, репрография лабораториясы, компьютерлендіру бөлімі, персоналмен жұмыс бөлімі, бухгалтерлік есеп және қаржы бөлімі, экономика-шаруашылық бөлімдерінен тұрады. Архивте жылына бір рет архив қызметкерлерінің мақалалары жарияланатын журнал шығарады. Құжаттарды инвентарлық нөмірмен іздеу қолға алынған. Жылына 130 мыңнан аса құжатты сандық форматқа өткізеді. 2007 ж. бері архивте құжаттардың 2 % сандық нұсқаға көшірілген [2]. Тек журнал, газет, кітаптарды ғана сканерлеп қоймай, плакат, карта, мөрлерді де сандық форматқа аударады. Архив ішінде қызметтік мақсатта қолданатын арнайы бағдарламалары бар.

Тарихи құжаттарды келешек ұрпаққа жақсы күйде жеткізу үшін қоймалардағы температура-ылғалдылық режимі қалыпты деңгейде сақталып, өрттің шығуына қарсы құралдармен жабдықталған.

Архив құжаттарын сақтау бөлімінің лабораториясында құжаттардан басқа, картографиялық құжаттар, постерлер және плакаттар, қолжазбалар сақталған. Лаборатория 1959 ж. екінші дүниежүзілік соғыстан кейінгі архив құжаттарын сақтау мақсатында құрылған. Сол кездің өзінде архивте консервация, дезинфекция жұмыстарына арналған құрылғылар болған. Құжаттарды қайта қалпына келтіру мақсатында және оларды өңдеу үшін химия саласының мамандары жұмыс істейді.

Ал репрография лабораториясының мақсаты – ұйымдастырушылық ережелерімен бірге, архив құжаттарының көшірмесін, фотокошірмесін зерттеу жұмыстарын сұраныстарға сай орындайды, шағынбейне түрінде мәліметтер базасы үшін жазба жүргізеді, архив құжаттарын сақтау бөлімімен тығыз байланыс орнатуды іске асырады. Өңделген құжаттарды сандық түрге өткізіп, құжаттың пайдаланылуын қамтамасыз етеді. Тек қағаз түріндегі құжаттарды ғана емес, мөрлерді, мата түріндегі құжаттарды да сандық нұсқаға көшіреді.

Компьютеризация бөлімінде ғаламтордағы архив парақшасын өңдеу мен жаңарту жұмыстары жүргізіледі. Архив сайтында 400-ден 1000-ға дейін құжаттар күн сайын жаңартылады. Архив ұйымдастырған көрмелер мен мерекелік іс-шараларға арнап шақыру қа-

ғаздарын дайындайды, мәліметтер базасын құру жұмысын жүргізеді, желідегі резервтік көшірмелерді сақтау, электрондық түрдегі құжаттармен алмасу, архивтегі электронды айналымға бақылау жасау, компьютерлік техникаларды меңгеру (тендерге қатысу), архив қызметкерлеріне ақпараттық технологияларды қолдану бойынша оқу өткізу жұмыстарымен айналысады.

Құжаттарды жинақтау және өңдеу бөлімі 1950 ж. құрылған. Бөлімде 6 адам жұмыс істейді. 1997 ж. су тасқыны болып, көп құжаттар бұзылып, қайта қалпына келтірілген. XIX–XX ғғ. құжаттары сақталған. Оның ішінде қолмен жазылған құжаттар да баршылық, ол құжаттарға консервациялық жұмыстар жүргізген. Құжаттарды электрлі ламинат, үтік арқылы өңдейді. Құжаттардың шағынфильм және цифрлі жеткізгішке көшірілуімен қатар, материалдық, химиялық және биологиялық жағдайлардың әсері тиген құжаттар реставратор мамандардың күшімен қалпына келтіріледі.

Архив қорына тарихи мекемелер мен ұйымдардың деректері және құжаттары енгізілген. Ол кәсіби міндеттерді шешіп отыруда: Ассоциациялық қоғамдық көмек, мәдени мұраларды сақтауда, архив жұмысын бағалауда өз септігін тигізеді.

Познань мемлекеттік қалалық архиві жанынан архив мамандарын дайындайтын ақылы курс ашылған. Курс мақсаты – архив қызметкерлерінің кәсіби біліктіліктерін жаңа әдістерді қолдану арқылы жетілдіру. Бұл курс екі деңгейде өткізіледі: алғашқысы 50 сағаттан тұрады, оның 39 сағаты теориялық сабақ, 11 сағаты практикалық сабаққа арналған. Ал екіншісі 54 сағаттан тұрады, 46 сағат практика, 8 сағат теориялық сабаққа арналған. Курсты бітірген соң, емтихан тапсырылып, «архивист курсы бітірді» деген анықтама беріледі.

Адам Мицкевич атындағы университет – Польшаның Познань қаласындағы басты мемлекеттік университеттерінің бірі. 1919 ж. 4 сәуірде Познаньдағы Поляк университеті деген уақытша атпен құрылып, 1920 ж. 10 сәуірде үкіметтің бекітуімен Познань университеті деген атпен ресми түрде өз қызметін әрі қарай жалғастырады. 1955 жылғы 24 желтоқсанда университетке поляк халқының мақтан тұтарлық патриот ақыны, ұлт-азаттық қозғалыстың өкілі, әлем әдебиетінің тарихында өшпес орын алатын Адам Мицкевичтің есімі беріледі. 47 000-нан аса студенттер мен 1300-дей аспиранттар білім алып жатқан университет 15 факультеттен тұрады. Қазіргі уақытта университетте 3000-ға жуық оқытушылар жұмыс істейді (360 титулды профессор, 500 профессор, 1500 ғылым докторлары мен аға оқытушылар).

Іс-тәжірибе барысында Адам Мицкевич университетінің тарих пәнінің оқытушыларынан дәріс алдық. Университеттің тарих факультетінде архивтану және құжаттану мамандығы бойынша курс оқытылады.

Адам Мицкевич атындағы университет архиві 1953 ж. құрылған. Архивте 8 адам қызмет атқарады. Архивтің басты мақсаты – университеттің құжаттарын сақтау. Архив қорындағы құжаттар бірінші және екінші дүниежүзілік соғыс кезіндегі құжаттар және қазіргі күнгі құжаттарымен ерекшеленеді. Сақтау қоймасында соғысқа дейінгі кезде білім алған студенттердің құжаттары сақталған. Университет архиві көршілес елдердің университет архивтерімен және қалалық архив мекемелерімен байланыс орнатқан. Архив қызметкерлерін кәсіби біліктілікті арттыру курстарына жіберіп отырады. Архив құжаттарының 1 % сандық форматқа өтіп, сканерлеу жұмысы жалғасын табуда. Архив құжаттарын каталог арқылы іздестіру жұмыстары жүйелі түрде қолға алынған. Сақтау қоймаларында температура мен ылғалдылық қалыпты деңгейде тұрады.

Познань архивтерінде елдің мұраларын сақтауда архив жүйесіне байланысты біртұтас қызмет қалыптастырылған. Архивтерінде сыныптау, сараптама, сканерлеу жұмыстары, архив құжаттарын инвентаризациялау, қағаз құжаттарын жою, қолжазбаларды жаңа технологиялармен өңдеу жұмыстары іске асырылады. Архивистерді дайындау қолға алынып, жоғары білімді мамандар қызмет атқарады. Құжаттар қорынан тарихи, мәдени мағынаға ие көне қолжазбаларды, құжаттарды кездестіруге болады. Архив жанынан ашылған архивистерді дайындау курсы архив қызметкерлерінің өз жұмысына жанашырлығын, архив мұраларын сапалы түрде болашақ ұрпаққа жеткізуге деген ынтасын арттырады.

Пайдаланылған дереккөздер тізімі:

1. Тәуелсіз Қазақстан мұрағаттар тарихы, <https://kk.wikipedia.org/wiki>
2. Познань мемлекеттік архивінің сайты: <https://www.archiwa.gov.pl/pl/>

Ж.Т. Байқаш,
ҚР Президенті Архивінің
Құжаттарды ғылыми жариялау
басқармасының бас сарапшысының м. а.

**1916 ЖЫЛҒЫ ҰЛТ-АЗАТТЫҚ ҚОЗҒАЛЫСЫНЫҢ 100 ЖЫЛДЫҒЫНА ОРАЙ
КӨТЕРІЛІС ТУРАЛЫ ТАРИХИ ДЕРЕКТЕР
(ҚР Президенті архивінің құжаттары негізінде)**

1916 ж. 25 маусымда Ресей империясы патшасы II Николайдың Қазақстанның, Орталық Азияның және ішінара Сібірдің 19 жас пен 43 жасқа дейінгі бұратана ер азаматтарын тыл жұмыстарына (қорғаныс құрылыстарын және қатынас жолдарын салу, майдан өңірі мен маңайында жолдар салу және т. б.) «Реквизициялау туралы» жарлығы жарияланды [1, 13-б.]. Осы жарлық 1916 ж. ұлт-азаттық көтеріліске түрткі болды, қазақ халқы патшаның отарлау саясатына наразылығын білдірді.

Мақаланың мақсаты Қазақстан тарихының осы кезеңге қатысты Қазақстан Республикасы Президентінің Архивінде жинақталған құжаттарға шолу жасау.

ҚР Президенті Архивінің «Қазақстан Коммунистік партиясы Орталық Комитетінің жанындағы Партия тарихы институтының» (137 617 іске 38 тізімдеме) № 811 және Бүкілодақтық Коммунистік (большевиктер) партиясының Жетісу губерниялық комитеті (1 801 іске 2 тізімдеме) № 3 қорларында 1916 ж. көтерілістің тарихын бейнелейтін құжаттар сақталуда. 1916 ж. көтеріліске арналған отырыстар хаттамаларының материалдары және осы оқиғаның куәгерлерінің естеліктері, ҚазОАБ қорлары бойынша құжаттардың көшірмелері: қырғыздарды (қазақтарды) мобилизациялау бойынша хат алмасу, қырғыздардың (қазақтардың) тәртіпсіздіктері туралы хаттар, телеграммалар, рапорттар, кінә тағу актілері, уездердегі жағдай жөнінде күнделікті хабарламалар, реквизиция жұмыстарының барысы туралы ақпараттар, тыл жұмысына жіберілген және тыл жұмысынан өтеуді кейінге шегерілген қырғыздардың (қазақтардың) саны туралы анықтамалар мен мәліметтер және т. б. құжаттар.

Мәселен, Ақмола облысындағы 1916 ж. көтеріліс туралы С. Сейфуллиннің естеліктері [2, 139–151-б.; 3], М. Тынышпаевтың 1916 ж. Жетісу облысындағы қырғыздардың (қазақтардың) көтерілісі жөнінде жауап алу хаттамасы, оның Верный округтік соттың тергеушісіне берген жауаптары [4] және т. б.

Кеңестік уақыттың тарихи құжаттары өз кезеңіндегі идеологияға сәйкес жазылған, естеліктердің авторлары да бұл шеңберден шыға алмады. Мәселен, жоғарыда аталған № 811-қорда Октябрь революция тарихы және партия тарихы бойынша комиссиясы құрастырған естеліктерді жинау туралы нұсқаулық бар. Бұл нұсқаулық 1936 ж. 21 шілдеде құрастырылып, көлемі 7 бет, 27 мәселені қамтыды. Бұл сұрақтар естелік берушіге оқиғаларды қалай сипаттау керек, қандай баға беру керек екендігіне нұсқау берді. Мысалы, бірінші және екінші тармақтарда еңбеккерлердің жағдайларына аса мән берілді. *Бірінші тармақ.* Положение трудящихся масс накануне восстания было в высшей степени напряженным.

Екінші тармақ. Рабочие и трудящиеся массы желали прекращения империалистической войны, а капиталисты и поставщики различных продуктов питания и фуража желали продолжения войны до победного конца, стремясь нажить себе капиталы. [5].

1916 жылға арналған баяндамада С. Меңдешев айтқан болатын: «Эти события, или это восстание имело место в 1916 г., когда в империалистической России нарастал кризис, усиливаемый тяжестью империалистической войны. На основе этого кризиса нарастало недовольство пролетариата и трудящихся не только во внутренних частях страны, но и на окраинах, на колониальных угнетенных окраинах. Поэтому восстание казакского населения в 1916 г. необходимо отнести к движению национально освободительному от колониальной политики царской империалистической России. С этой точки зрения это восстание следует считать составной частью назревавшей в России революции» [6; 2, 23-б.].

Үшінші тармақта халықтың экономикалық жағдайы туралы айтылды. *Үшінші тармақ.* В годы империалистической войны с населения взимались налоги в двойном размере

вплоть довоенного времени. Бралась для фронта лошади, скот, кошмы и прочие по самым низким ценам, но хозяева были за это недовольны [5]. Шаңырақтарға жаңа әскери салық енгізілді. Соғыс басталған соң жергілікті халыққа салынатын салықтар 3–4 есе, ал жекелеген жағдайларда 15 есе өсірілді [7, 636-б.].

Оразғалиев және Ақдәулетов еске алады: «Ко времени империалистической войны, условия жизни казахских трудовых масс Уильского района, стали нищенскими, положение было беспомощным, ввиду обложения царским правительством разными непосильными налогами, а также от грабительских действий волостных управителей, народных судей, мулл и ишанов» [5].

Жетінші тармақта халықты патшамен, құдаймен қорқытатын. *Жетінші тармақ.* Принимая во внимание настроение народа Начальник уезда собрал влиятельных богачей и духовенство на совещание, после чего баи и духовенство приступили к агитации в среде трудящихся масс подчиниться приказу о наборе говоря, что в случае неподчинения будете преступниками перед царем и Богом. Видите по распоряжению правительства истребляли джизанцев орудейным огнем и нас постигнет такая же участь, если не подчинимся приказу [5].

Б. Әшекеевтің естелігі бойынша, «по вопросу – будем ли давать на мобилизацию жигитов, или не будем давать, народ делился на две части. Крупные баи, муллы стояли на стороне волостного управителя и биев, настаивали и согласились с приказом губернатора дать солдат по мобилизации на работу. Они говорили, что стать против приказа царской власти – равносильно тому, что стать против бога. Би, волостной управитель и муллы стали агитировать народ, что царь моложе бога только на год. Среди бедняков и бедняцкого крестьянства настроение против работы и мобилизации возросло, бедняки и середняки говорили – мучаться будем мы, в армию берут нас, если умрем – то мы умрем, а не баи и муллы и т. д.» [5].

ҚР Президенті Архивінің қорларында 1916 ж. көтеріліске байланысты сақталған құжаттардың екінші ерекшелігі – мәтіндерді жазуда үш алфавит қолданылған: араб графикасы (төте жазу), латынша, кирилл қаріптері. Мысалы, Ақмола облысындағы 1916 ж. көтеріліс туралы С. Сейфуллиннің [3], Торғай облысындағы М. Дайрабаев [8; 2, 90–95], С. Байсейітов, А. Нұрмановтың [9] естеліктері және т. б. латын графикасында жазылған. Атбасар уезіндегі 1916 ж. көтеріліс туралы Мұқаштың [10], Т. Құлажановтың [11] естелігі және т. б. араб графикасында сақталған. Өкінішке орай, мұндай істерге сұраныс өте аз, көбінесе зерттеушілер, кириллицада жазылған құжаттарды қарайды, өйткені латын және араб графикасында жұмыс істей алатын зерттеушілер аз.

Қорыта келгенде, ҚР ПА-ның 1916 жылғы оқиғаға байланысты құжаттар арнайы жинақталмаса да, Октябрь революциясы және партия тарихын жинақтау жөніндегі комиссиясының құжаттары сақталған қорда Қазақстандағы 1916 жылғы көтеріліс туралы құжаттық хроникалар сақталуда. Осы құжаттардың негізінде 1998 ж. ҚР Президентінің Архиві қазақ халқының 1916 ж. ұлт-азаттық қозғалысының тарихына арналған екі томдық «Қаһарлы 1916 жыл:– Грозный 1916-й год» құжаттар мен материалдар жинағын шығарды [1; 2]. Жинаққа бұрыннан белгілі деректермен қатар тоталитарлық жүйе тыйым салып келген жаңа құжаттар мен материалдар енгізілді.

Пайдаланылған әдебиеттер мен дереккөздер:

1. Қаһарлы 1916 жыл: (Құжаттар мен материалдар жинағы) – Грозный 1916-й год (сб. документов и материалов). – Алматы: Қазақстан, 1998. – (Саяси-көпшілік басылым) Т. 1. – 1998 – 423 б.
2. Қаһарлы 1916 жыл: (Құжаттар мен материалдар жинағы) – Грозный 1916-й год (сб. документов и материалов). – Алматы: Қазақстан, 1998. – (Саяси-көпшілік басылым) Т. 2. – 1998 – 247 б.
3. ҚР ПА. 811-қ, 1-т. 58-іс. 1–20-п.
4. Сонда. 20-т. 67-іс. 1–26-п.
5. Сонда. 6-т. 153-іс. 58–59, 84, 231–244-п.
6. Сонда. 20-т. 752-іс. 2-п.
7. Қазақстан тарихы (көне заманнан бүгінге дейін). Бес томдық. 3-том. – Алматы: «Атамұра», 2010. – 768 б.
8. ҚР ПА. 811-қ, 6-т. 36-іс. 1–6-п.
9. Сонда. 153-іс. 32–54-п.
10. Сонда. 3-қ. 557-іс. 1–20-п.
11. Сонда. 811-қ, 6-т. 153-іс. 1–12-п.

ИЗ КНИГИ «ГОВОРЯТ ПОГИБШИЕ ГЕРОИ»

Наверно, нет в нашей стране семьи, которой не коснулась бы Великая Отечественная война 1941–1945 гг. На фронт уходили отцы, матери, братья и сестры. 1 млн 366 тыс. человек ушли на фронт из Казахстана, не вернулись более 600 тыс. Они отдали самое дорогое – свои жизни – за будущее, за Родину.

В этой публикации я хотела бы поделиться письмами из книги «Говорят погибшие герои. Предсмертные письма советских борцов против немецко-фашистских захватчиков (1941–1945 гг.)», девятое дополненное издание, выпущенное в 1990 г. в Москве. Страницы сборника рассказывают от первого лица о самой трагической войне в истории человечества. В книге собраны предсмертные письма, записки, завещания, надписи на стенах крепостей, тюрем, гестаповских застенков и лагерей, которые писались в последние минуты жизни, в редкие часы передышек и затишья либо в момент тяжёлых боёв с гитлеровскими войсками. Прощальные строки партизан, подпольщиков, солдат и офицеров Советской армии, жителей оккупированных районов, юношей и девушек, угнанных в фашистское рабство. Перед лицом смерти они обращались со словами прощания к своим жёнам и матерям, стараясь хотя бы ненадолго заглушить невыносимую

тоску по семьям и родным местам, с которыми им пришлось расстаться для защиты своей Родины. В этих письмах соединено то, что соединить невозможно и немыслимо: любовь и смерть, нежность и варварство, красота природы и лежащие трупы врагов и павших героев.

К примеру, в сборник включены надписи на стенах защитников Брестской крепости; гестаповской тюрьмы г. Риги; письма известного советского писателя Аркадия Петровича Гайдара, адресованные пионерам-тимуровцам и сыну; генерал-майора И.В. Панфилова – жене; последний номер рукописной газеты «Окопная правда», выпущенной пионером Валерием Волковым; стихи и записки известного татарского поэта Мусы Джалиля; письма, записки и последние слова легендарного разведчика Рихарда Зорге и других советских людей, до последнего дыхания борющихся против фашистских захватчиков, воинов, сохранивших твёрдую уверенность в победе.

Также в книге представлены 3 документа героев казахстанцев павших смертью храбрых: письма младшего сержанта Умиржана Джанбырбаева сыну Абдрахману, гвардии лейтенанта Жангазы Акимовича Молдагалиева двоюродному брату Абдрахману, командира сапёрного батальона Баубека Булкушева друзьям. Два письма адресованы одному человеку по имени Абдрахман, первое из них от отца, а другое от двоюродного брата.

С момента окончания войны прошло много лет, но народ не забыл и славит тех, кто сражался и погиб, приблизив час победы, прославляет оставшихся в живых, сумевших победить врага. Герои не умирают, их слава бессмертна, их имена навечно занесены в народную память. И это величайший пример для потомков на все времена.

*Публикацию подготовила Кабдулова К.Д.,
эксперт Управления комплектования и
документации Архива Президента РК*

№1*

Письмо младшего сержанта У. Джанбырбаева сыну Абдрахману

11 сентября 1942 г.

Я – коммунист. Партийный билет – это моя жизнь. Я рос, воспитывался и учился в родном Казахстане в годы Советской власти. Она вошла в мою кровь и плоть. И я борюсь с врагом за эту власть.

Знай, мой любимый сын Абдрахман, что и моя кровь оросила землю, по которой ты будешь ходить, строить прекрасную жизнь, о которой я мечтал.

Будь достоин меня!

Умиржан Джанбырбаев (1904–1942), член КПСС, сержант, командир отделения 2-го батальона 730-го стрелкового полка 204-й дивизии 64-й армии, героически сражался у стен Сталинграда.

Коммунист Умиржан Джанбырбаев и его сын Абдрахман ушли на фронт в разное время, оба защищали сталинградскую землю. 12 сентября 1942 г. во время боёв на южной окраине города погиб У. Джанбырбаев. Он захоронен в братской могиле в Кировском районе города-героя.

Имя Умиржана Джанбырбаева увековечено в зале Воинской славы памятника-монумента героям Сталинграда.

О жизненном и боевом пути У. Джанбырбаева рассказывается в книге С.И. Честнова «Баллада об отце и сыне» (Алма-Ата, 1975).

После выхода в 1986 г. восьмого издания книги «Говорят погибшие герои», в которой была опубликована фотография У. Джанбырбаев, некоторые читатели прислали письма с вопросом: допущена ли ошибка при подготовке сборника, так как на фотографии герой в погонах, а ведь известно, что они стали вводиться в Советской армии с января 1943 г.?

Следует пояснить, что погоны в войсках вводились постепенно, начиная с осени 1942 г. Причём их первая партия поступила именно на Сталинградский фронт, а в течение января–февраля 1943 г. новое обмундирование с погонами было введено повсеместно.

¹ Стиль и орфография в текстах сохранены.

№2

Письмо гвардии лейтенанта Ж.А. Молдагалиева
двоюродному брату А. Умиргалиеву

23 октября 1943 г.

*Роца, окоп, блиндаж, как яркое лето.
Пушистый снег – одеяло, ледяная постель.
Честь страны, месть солдата – вот что братом твоим овладело.
«Ни шагу назад!» – говоришь ты мне, как будто шагая рядом.
Я стал сейчас парнем славным, удалым.
Я – солдат фронта, который тайну хранит свято.
Я – человек, который переродился в огне.
Во сне я тебя вижу иногда – так сильно по тебе скучаю...*

«Письмо брата – вспоминает Абдрахман, – я прочитал уже после войны, когда отгремели победные залпы, а брату было присвоено звание Героя Советского Союза. Жангазы всегда был для меня примером. Как реликвию я храню его последнюю весточку ко мне...»

Бои за украинское с. Чернопаровку и плацдарм на правом берегу Днепра шли днём и ночью. Особенно ожесточёнными они были у высоты 167,2, где укрепились гитлеровцы.

Солдаты роты гвардии лейтенанта Жангазы Молдагалиева атаковали высоту. Вражеский пулемёт, стрелявший из дзота, перекрыл дорогу наступающим. Рота несла потери. И тогда её командир пополз к дзоту. Приблизившись к нему, он бросил одну гранату, вторую, третью... пулемёт умолк. Солдаты с криками «Ура!» поднялись на штурм. Неожиданно из-за ближайшего деревянного наката застрочил другой пулемёт. У Жангазы не было больше гранат. Оценив обстановку, видя, как погибают его боевые товарищи, он рванулся к огневой точке противника и бросился на амбразуру...

Когда высота была взята, гвардейцы с почестями похоронили своего командира. В кармане его гимнастёрки, рядом с партийным билетом, они нашли тетрадный листок, исписанный арабской вязью. Сразу прочесть написанное не удалось. Позднее в политотделе полка сделали подстрочный перевод. Это оказалось письмо в стихах, адресованное двоюродному брату Абдрахману Умиргалиеву, воевавшему в то время под г. Ленинградом.

Останки воина были захоронены в пос. Елизарово на братском кладбище павших в боях за Днепр. На мраморном обелиске высечено: «Герой Советского Союза гв. лейтенант Молдагалиев Жангазы Акимович. 1917–1943».

Именем героя названы Ряснянская школа, пионерские дружины.

№3

Письма командира саперного батальона Б. Булкишева друзьям

Май 1942 г. – не позднее 3 февраля 1944 г.^{1*}

С западного фронта в «Комсомольскую правду»

Май 1942 г.

...Я воюю более 300 дней. За это время изменилась наша страна, изменились наши люди, изменился и я. Я стал воином, суровым человеком, и никто не скажет, что десять месяцев назад я был юношей, который ничего не знал, кроме мечты об учебе и любимой девушке.

Моя молодость служит делу человечества. Быть может, мне и не удастся вернуть ее, но я верну ее моим младшим братьям, и они будут гордиться теми, кто сражался с врагом в эти воинственные годы.

^{1*} Дата гибели на фронте Б. Булкишева.

Младшие братья! Вы будете самыми счастливыми молодыми людьми, каких не знала история. Вы не будете знать, что такое война.

Мы жертвуем собой во имя вашего счастья, вам мы обеспечим мир навеки.

Друзьям

Конец августа 1943 г.^{1}*

...Я прочел как-то в газете о том, что казахи, сражаясь под Харьковом, целовали освобожденную украинскую землю. Мы читали эту заметку с одним украинцем. Мы обнялись с ним тогда, поцеловались и заплакали. Мы, взрослые люди, воины! Враг никогда не заставил бы нас заплакать, как бы ни издевался над нами. Но теперь мы плакали, растроганные этим великим проявлением дружбы народов.

И мы поклялись друг другу – как бы нам тяжело ни было, до конца драться и победить...

В родной город Алма-Ату

Не позднее 3 февраля 1944 г.

Сегодня по приказу наркома мне присвоено новое воинское звание. Меня можешь встречать теперь старшим лейтенантом...

Он родился в Байконуре – небольшом казахстанском посёлке, ставшем всемирно известным после первого космического полёта Ю.А. Гагарина. Окончил ФЗУ, работал сотрудником газеты в Алма-Ате. Мечтал стать писателем. И вот – война, фронт.

Тяжела солдатская доля. Но сапёр Баубек Булкишев в редкие минуты затишья умудрялся вести дневник. «Фашисты хотят отнять нашу молодость, отнять нашу будущность, – писал он. – Но разве мы отдадим? Умрём, но не отдадим!» И далее: «Человечество прошло долгий путь от Софокла до Ленина, от Гомера до Горького, от Баха до Шостаковича. Человечество веками накапливало богатства культуры... Мы ничего не отдадим вандалам XX в., – повторяет свою мысль Баубек, завершая ее твёрдым решением: – С мыслью о Родине пойду утром в бой».

Летом 1942 г. Баубек по совету сверстников-фронтовиков, которым он нередко читал выдержки из дневника, послал некоторые записи в Москву, в адрес редакции «Комсомольской правды». Политический обозреватель «Правды» Юрий Жуков – в то время он заведовал отделом в газете – рассказывал, что весточки от Баубека Булкишева сразу же привлекли внимание, часть их была опубликована и вызвала живой отклик с фронта и из тыла.

Осенью 1943 г. начались ожесточённые бои за освобождение Криворожского железнодорожного и Никопольского марганцевого бассейнов, имевших большое военно-стратегическое значение.

Письма от Баубека – к тому времени он командовал сапёрным батальоном – стали приходить все реже и реже. А затем совсем перестали их получать. В воинскую часть Баубека полетели тревожные запросы. После долгого молчания откликнулся солдат Н. Степурин. «Баубек Булкишев – мой командир, – писал он. – Это был самый лучший наш друг и товарищ. Он погиб в боях у с. Ново-Юльевка...».

Спустя много лет стала известна эта официальная справка: «Ст. лейтенант, командир сапёрного взвода 810-го стрелкового полка 394-й стрелковой дивизии Булкишев Баубек, уроженец Карагандинской обл., Карсакпайского р-на, кандидат в члены ВКП (б), призванный в Красную армию Алма-Атинским РБК, убит 3 февраля 1944 г. и похоронен в с. Ново-Юльевке Софийского р-на Днепропетровской обл.».

9 мая 1974 г. «Комсомольская правда» напомнила о казахском юноше, напечатав записи Баубека Булкишева и письма, адресованные ему.

^{1*} Датируется по времени освобождения Харькова от немецко-фашистских захватчиков.

*А.Ә. Сейсенбаева,
ҚР Президенті Архивінің
Ақпаратты-әдістемелік жұмыс
басқармасының бас сарапшысы*

АШАРШЫЛЫҚ: ТАРИХИ ТАНЫМДЫ КЕҢЕЙТУДЕГІ ҚР ПРЕЗИДЕНТІ АРХИВІНІҢ РОЛІ

Үстіміздегі жылы еліміздің Тәуелсіздік алғанына 25 жыл толып отыр. Бұл тәуелсіздіктің мәнін жас буынға, жалпы жұртшылыққа ұғындыру үшін КСРО-ң одақтас республикасы болып тұрған кезеңдегі еліміздің қасіретті тарихын таныта берудің маңызы зор. Аталған жылдардағы қазақ қасіреттерінің бірі – ашаршылық тақырыбы аз жазылмады және жазыла бермек. Өйткені бұл адамзат тарихындағы тұтас этносқа қатысты қолмен жасалған бірден-бір орны толмас қиянат. Бұл, ең бірінші кезекте – КСРО сияқты мызғымас алып мемлекеттің көсемінің жеке басына табынушылықтың нәтижесі.

ҚР Президентінің Архиві ашаршылық тақырыбын бүгінгі таңда бірінші рет емес, ұдайы көтеріп келеді. Архивтер әдетте құжаттар жинақтарын өңдеп шығарады. Бұл тарихи танымды кеңейтудегі маңызы зор іс. Алматы қаласының Достық даңғылында орналасқан ғимараттағы Архив 1991 ж. бері, Ш.Ш. Уәлиханов атындағы Тарих және этнология институтымен бірлесе отырып бірнеше құжатты жинақтарды [1], ҚР Археология және деректану ұлттық орталығымен бірлесе отырып құжаттар жинағының 1-томын [2] шығарды және келесі томдары даярлануда. Сонымен қатар Архив мамандары 2011 ж. Ресейде шыққан «Голод в СССР» жинағына [3] тиісті құжаттарды іріктеп, өңдеп енгізді. Дегенмен құжаттар жинақтарында құжаттардың түрлері мен мазмұндарының сан түрлілігі соншалықты, олардың әрқайсысы жеткілікті бағасын, толыққанды талдауын алып жатпайды. Сондықтан ашаршылық тақырыбында жазылған жеке зерттеу кітаптарының, монографиялардың, дербес ғылыми мақалалардың маңызы зор. Тарихшы ғалым Т. Омарбеков аштық туралы монографияларын ҚР Президент Архивінің құжаттары бойынша жазды. Архив қызметкерлері ашаршылық тақырыбына жазған «Қараусыз қалған қара көздер», «Қарақшылық тудырған қасірет» 1928–1931 жж. «Сталинге домалақ арыз» мақалалары [4] республикалық бұқаралық ақпарат құралдары мен ғылыми журналдарда жарияланды.

Архивте ашаршылық туралы тарихи құжаттарды кеңінен жұртшылыққа таратудың тағы бір нысаны – тарихи-құжаттық экспозициялық көрмелер ұйымдастыру. Зұлматқа толы нәубетті тарихи оқиғаның 80 жылдығына орай 2009 ж. «1928–1933-жылдардағы Қазақ ауылдары мен селоларының қасіреті» тақырыбында, 2012 ж. «1930–1933-жылдардағы Қазақстандағы аштық», тақырыбында тарихи-құжаттық экспозициялық көрмелері ұйымдастырылды. Оған жоғарғы және орта оқу орны студенттері мен мектеп оқушылары шақырылып, құжаттармен таныстырылды.

ҚР Президенті Архивінде ұйымдастырылған «1930-жылдардағы Қазақстандағы ашаршылық: құжаттар мен деректер» көрмесіне қазақ байларының тәркілене бастауы жөніндегі мәліметтерден бастап, колхоз құрылысы аяқталғанға дейінгі деректер мен құжаттар және фотосуреттер енгізілді. Онда бай-құлақтарды тап ретінде жою, жергілікті жерлердегі астық дайындау, тұқым қорын жинау, ет өткізу барысындағы халыққа орынсыз, мөлшерсіз салынған салықтар, ондағы орын алған олқылықтар мен кемшіліктер, басшылардың әкімшіл-әміршілікпен басқару нысандары, құқық қорғау органдары жендеттері тарапынан болған озбырлық әрекеттері суреттелген құжаттар көрсетілді. Осындай құжаттың бірі көрмеге қойылған Сталин атына жазылған белгісіз автордың арызында Ақмола округінде Социалистік аудандағы елдің ащы жағдайы ашына жазылған. Онда қарапайым колхозшы саяси жағдайды жете түсініп, жүйелей отырып өз пікірін білдіреді. Арыздан жергілікті жерлердегі экономикалық шаруашылық жағдайды ғана емес, балалар үйі, саяси, білім беру мәселелері де көтерілген. Бір ерекшелігі – кеңес билігі шағымда жазылған фактілерді емес, оның авторын анықтаумен айналысқан.

Көрмеде тағы мынадай сорақы құжат бар – Қазақ өлкелік партия комитетінің нұсқаушысының ел басшыларына жазған баяндамасы – Мерке ауданында салынып жатқан қант заводында ашыққан жұмысшылар жамырап тамақ сұрағанда, олардан құтылу үшін оның басшылары мынадай айла ойлап тапқан: такашы бар жүк машинасының үстіне шелек

алып шығып оларды сықырлатады. Ішінде тамақ бар деп ойлаған жұмысшылар жаппай такашқа лап беріп, соңғысына дейін мінген кезде бортын лезде жауып, айдалаға таулардың арасына апарып төккен. Осындай бірнеше рейс жасалған. Әлсіздіктен жұмысшылар алыс таудың арасынан елге қайтып орала алмай, сол жерде қырылған.

Көрмеде осындай құжаттармен қатар, ел арасында тараған шешек, сүзек, ісік сияқты эпидемия аурулары, халықтың ауылдарда жаппай қырылуы, каннибализм фактілері сияқты жантүршігерлік құжаттар орын алды.

ҚР Президенті Архивінде ерекше құнды құжаттар санатына жатқызылған қазақ зиялыларының мал шаруашылығының күрт төмендеуі, ашаршылық туралы жазған аты шулы «Бесеудің хаты», «Алтаудың хаты», Қазақстан басшыларының елдегі жағдайды суреттеп И. Сталин атына жазған баяндамалары осы көрменің төрінен орын алған.

Құжаттардың тағы бір парақтары ашаршылықтан жазықсыз қатты зардап шеккен халықтың бір тобы – жетімдер мен тірі жетім балаларға арналды. Осы жылдары жүздеген қазақ балалары қараусыз қалып, көшелерде босып жүрді. Күніне далада қалған ондаған балалар терілді. Балалар үйі лық толды және онда олар лег-легімен қырылды. Ежелден баланы дүниеге әкелуден, оны жақсы көруден алдына жан салмаған қазақ халқы аштық жылдары өз балаларын өздері жеді, қол-аяғын байлап, суға лақтырды.

Өрине, көрме құжаттары елде жайлаған ашаршылық пен жергілікті билік қысымына төтеп бере алмай 1931 жылдың күзінен бастап шекара асып кете барған босқындар туралы да суреттейді. Қытай, Өзбекстан, Қырғызстан аумақтарына, Батыс Сібір, Орта Еділ өлкелеріне дейін өткен қазақтар ауыр жолдан әлсіреп, жүре алмаған балаларын қыр, жота, асу, тауларда, темір жолдарда тастап кетті. Босқындар ауыр жол тартып көздеген жерлеріне жеткен күнде де маңдайларынан жел еспеді. Қай жақта да аурудан, аштықтан, аяздан өлу жалғаса берді. Билік орындарының Орта Еділ, Батыс Сібір сияқты өлкелерде босқан елдің қалыңдығынан толыққанды көмектесуге шамалары жетпеді. Босқындар ашжалаңаш күйінде далада түнеді. Өлген жануарлардың етін, суррогатты (жалған өнім) азық етті. Пәтерлердің есігін қағып, нан сұрады. Асханаларға барып нан қоқымдарын теріп жеп, табақтарды жалады. Жұқпалы аурулар кең таралды. Сай-сайлар үйілген қаңқаларға толды. Босқыншылықтан опа таппаған халық елге қайта оралуға мәжбүр болды және мұны кеңес билігі талап етті. Аталған оқиғаны бейнелейтін көрмеде фотосурет пен құжаттар бар. 1933 ж. қайта оралған 350 босқыншыны Шығыс Қазақстан өңіріндегі Семей қаласындағы тар бараққа орналастырған. Оның санитарлық жағдайын тексеріп барған арнайы комиссияның актісінде 50 градус аязда барактағы отырған босқыншылардың жағдайы айтылған. Фотосуретте барактың ішінде 4–5 күнге дейін жатып қалған адамдардың мәйіті анық көрінеді.

Ауыл-шаруашылығының даму түрін өзгертуден басқа, халыққа діни қысым жасалғаны да белгілі. Қалыпты өмір сүруіне жан-жақтан жасалған қысым жаппай халық наразылығын тудырып, жер-жерде жасырын ұйымдасқан ұсақ қозғалыстар мен ірі-ірі көтерілістер орын алды. Көрменің соңғы бөлігі осындай халық көтерілістері туралы құжаттарға арналды.

ҚР Президенті Архивінде қазір қолға алынып отырған ашаршылық құрбандарын анықтау жөніндегі жобасы бойынша жиналған материалдар мен дереккөздер мемлекеттік органның заңды иелігіне айналатындықтан ашаршылық тарихы тақырыбын жұртшылыққа танытуда ҚР Президент Архивінің ролі арта бермек.

Пайдаланылған әдебиеттер мен дереккөздер:

1. Голод в казахской степи. / Сост. С. Абдираимов, И.Н. Бухонова, Е.М. Грибанова, Н.Р. Джафаров, В.П. Осипов. – Алма-Ата: Қазақ университеті, 1991. – 208 с.; Насильственная коллективизация и голод в Казахстане 1931–1933 гг.: Сборник документов и материалов. / Министерство науки – Академия наук РК, Институт истории и этнографии им. Ч. Валиханова, АПРК, ЦГА РК. Сост. К.С. Алдажуманов, М.К. Каирғалиев, В.П. Осипов, Ю.И. Романов. – Алматы: Фонд XXI век, 1998. – 263 с.
2. Трагедия казахского аула 1928–1934 гг. Том 1. 1928–1929. Сборник документов. / Сост. А.С. Зулкашева, Г.Т. Исахан, Г.М. Каратаева. – Алматы: Раритет, 2013. – 743 с.
3. Голод в СССР. 1929–1934.: в 3 т. Т.1. Том первый. 1929 – июль 1932. В 2 кн. Кн.1. – М.: МФД, 2011. – 656 с.; Голод в СССР. 1929–1934: В 3 т. Т. 2. Июль 1932 – июль 1933. – М.: МФД, 2012. – 912 с.; Голод в СССР. 1929–1934. В 3 т. Т. 3: лето 1933 – 1934. – М.: МФД, 2013. – 960 с.
4. Ақиқат, – 2011. – № 9. 82–90 б.; Ана тілі, – 2009 ж. – 24–30 желтоқсан. (№51 (992), 11-б.); Ақиқат, – 2010. – №8, –82–90 б.

А.М. Төлетбеков
ҚР Президенті Архивінің
Құжаттарды пайдалануды ұйымдастыру
басқармасының бас сарапшысы

ТАРИХЫ ТҰЛҒАЛЫ МОЙЫНҚҰМ: АРХИВ ДЕРЕКТЕРІ СЫР ШЕРТЕДІ

Қазақ даласының төрінде орналасқан, Бетпақдаланың аңызағының өтіндегі Мойынқұм ауданы Қазақстанның мал шаруашылығының аса маңызды саласымен айналысып, қолынан құрығын тастамай, ел мен жердің қасиетін саралай өскен тұлғаларымен көрікті. «Мал өсірсең, қой өсір, табысы оның көл-көсір» – дегенді қазақ халқы тегін айтпаған. Қой өсіру қазақ халқының ертеден келе жатқан ата кәсібінің бірі. Төрт түлік малдың ішінде жылқы мен қойға ерекше мән берген қазақ халқы Шопан ата түлігін жаю мен оны көбейту мен тұқымын асылдандырудың өзіндік әдіс-тәсілдерін қалыптастырған. Төрт түліктің шаруашылығына қолайлы табиғи ортаның мол болуы, соған орай қыстау, көктеу, жайлау, күзеумен байланысты көшпелі өмір салтының орнығуы қазақ халқының дәстүрлі қой шаруашылығын берік қалыптастырғандығының айғағы. Шынында еті бал, сүті шипа, жүні алтын қой өсірудің арқасында қазақ халқынан шыққан бірталай азаматтар абырой биігіне көтеріліп, еліміздің халық шаруашылығы тарихынан лайықты орындарын ала білген.

Жақсымызды қадір тұтып, ел үшін еткен еңбегін үлгі еткеннен ұтылған жеріміз жоқ. Өткенімізден тәлім алып, бүгінгі ұрпақ үшін аталған саланың жеткен жетістіктері мен жүріп өткен жолына, Мойынқұм өңірінің кеңестік дәуірдегі тынысына Қазақстан Республикасы Президенті Архивінің құжатты деректік қоры негізінде тарихи шолу жасап өтуді жөн көрдік. Өз еңбектерімен осы кәсіптің абыройы мен даңқын асырып, мал шаруашылығына сүбелі үлес қосқан өлке – Мойынқұм жетістіктері туралы айтатын дүние ұшан-теңіз.

Қазіргі Мойынқұм ауданы орналасқан аумақ Көктерек ауданы деген атаумен 1963 ж. қаңтарға дейін Жамбыл облысының Оңтүстік Қазақтың өлкесіне қаратылуына байланысты таратылып, жерінің басым бөлігі Шу ауданының құрамына берілді. Алайда экономикалық тұрғыда бұл өкімшілік-аумақтық реформа аса нәтижелі бола қоймады.

КСРО Министрлер Кеңесі қой шаруашылығын одан ары өркендету мәселесіне зор маңыз бере отырып, 1964 ж. «Қазақ КСР-де қой шаруашылығын өркендету үшін шөл және шөлейт жайылымдарды игеру туралы» арнайы қаулы қабылдады. Қаулыны орындау – төменгі Шу мен Бетпақдаланы игеру арқылы, ол жерлерде қой шаруашылығымен айналысатын совхоздар ұйымдастыра отырып, оларға дұрыс басшылық жасау және тиімді жұмыс істеуіне тиісті жағдай жасау үшін Мойынқұм ауданын қайта құру қажеттілігі туындады.

Сонымен, Қазақ КСР Жоғарғы Кеңесі Төралқасының 1964 ж. 31 желтоқсандағы жарлығымен Мойынқұм ауданы құрылып, орталығы Фурмановка селосына орналасты. Құрамына 14 совхоз кірген, ауданның сол кездегі аумағы 72,1 мың шаршы километр болып, облыстың жер аумағының 50 пайызын құрады.

1964 ж. наурызда Қазақстан Компартиясы ОК мен Қазақ КСР Министрлер Кеңесі «Арта қалған колхоздардың экономикасын көтеру шаралары туралы» және «Қазақ КСР-де қой шаруашылығын дамыту үшін шөл және шөлейт жайылымдарды игеру туралы» қаулыларын қабылдап, қой шаруашылығын өркендетудің нақты шараларын бекітті. Іле-шала сол жылдың маусымында Жамбыл облыстық партия комитеті мен облыстық еңбекшілер депутаттар кеңесі атқару комитеті аталған қаулының орындалуы туралы тиісті құжат қабылдап, облыста бес қой өсіретін арнайы совхоз құруды жоспарлады. Аталған жылдары республика бойынша қой шаруашылығымен айналысатын совхоздар саны 502 болса, 1970 жылға дейін олардың санын кем дегенде 750–800-ге жеткізу міндеттелді. 1964 ж. басында республика бойынша ұйымдастырылып жатқан қой совхоздарының саны 34 болса, құрылыс барысында көптеген қиындықтарға кездесті. Жоғарыда келтірілген нормативтік құжаттар жалпы қой шаруашылығының реттелу жолдарына негізделген еді. Мойынқұм аудандық партия комитетінің бірінші хатшысы [?] Назарбековтың Жамбыл облыстық партия активінің жиналысында жасаған баяндамасында көрсетілгендей, ауданның басты мақсаты – Шу өзенінің төменгі

ағысы мен Бетпақдаланың мүмкіндіктерін пайдалана отырып, өңірді, соның ішінде қой шаруашылығын тиісті деңгейде өркендетіп, өлкені мол табысты шаруашылықтармен толықтыру, сонымен қатар, аудан көлемі 1 миллионға дейін қой отарларын ұстауға әлеуетті болған. Тіпті 1965 ж. аяғына дейін қой басы санын 3,27 миллионға жеткізу көзделген.

1965 ж. 12 мамырда Жамбыл облыстық партия комитеті бюросының «Мойынқұм ауданының даму мүмкіндіктері туралы» шешімімен қой шаруашылығын дамыту мақсатында ауданның шөл және шөлейт аумақтарын оңтайлы пайдаланылуына зор маңыз бере отырып, келешек дамуының мүмкіншіліктерін анықтау үшін арнайы жұмыс комиссиясы құрылады.

Аталған мерзімде жыл сайын одақтық, республикалық, облыстық және аудандық деңгейлерде көптеген заңнамалық актілер жарыққа шығарылып, саланың өркендеуіне жанжақты жағдайлар жасалды. Өз кезегінде республика, облыс және аудан басшылары партия конференцияларында, пленумдарда және т.б. жиын-кеңестерде қой шаруашылығы саласының даму үрдістері, кездескен қиындықтары мен жеткен жетістіктері жөнінде міндетті түрде есеп беріп отырған.

ҚР Президенті Архивінің сақтау қорында қой шаруашылығының даму үрдісі бойынша статистикалық мәліметтер де кездеседі. Дәлірек айтсақ, Қазақ КСР Орталық статистика басқармасының мәліметі бойынша, мысалы, 1966 ж. қой мен ешкі басының саны – 32,4 млн, 1974 ж. – 34,6 млн, 1979 ж. – 34,1 млн, 1983 ж. – 36,6 млн және де бұл көрсеткішті 1990-жылдарға қарай 50 миллионға жеткізу міндеттелген еді.

Деректер көрсетіп отырғандай Жамбыл облысының, оның ішінде Мойынқұм ауданының көрсеткіштері үнемі алдыңғы қатарда болғандығын архив құжаттары дәлелдейді. Мойынқұм ауданы бойынша мал шаруашылығында көрсеткен үздік көрсеткіштері үшін Ж. Қуанышбаевпен қатар Д. Итбасова, Ш. Шәріпбаев, С. Көшекөв, Қ. Біртаев, Ә. Жапаров, Ш. Тайбағаров және т.б. сынды ауыл шаруашылығы озаттары мемлекеттік марапаттарға ие болған.

1965 ж. бастап қой шаруашылығы оның ішінде қаракөл елтірісін дайындауды дамыту шаралары да қатар жүзеге асырыла бастады. Жамбыл облысы бойынша қаракөл шаруашылығымен айналысатын Мойынқұм және Бетпақдала шөлдері жерлерін пайдаланатын негізгі үш аудан Мойынқұм, Талас және Сарысу аудандары еді. 1965 ж. Д.А. Қонаевтың КОКП ОК-не жолдаған хаты бойынша Қазақ КСР Ауыл шаруашылығы министрлігінде Қаракөл шаруашылығы басқармасы құрылып, қойдың осы түрін өсіретін облыстар Шымкент, Жамбыл, Қызылорда және Гурьев облыстық ауыл шаруашылық басқармаларында Қаракөл шаруашылығы бөлімдерін ашу жоспарланып, ол 1968 ж. жүзеге асырылған.

1969 ж. Жамбыл қаласында Қазақтың қаракөл шаруашылығы ғылыми-зерттеу институтының бөлімі ашылып, облыстық деңгейде қаракөл қойы тұқымының даму ерекшеліктерімен, селекциялық-тұқым асылдандыру жұмыстарының әдістерін және өсіру технологиясын зерттеумен айналысты.

Біріншіден, осы шаруашылықтарды жүргізіп отырған еңбекшілердің еңбегінің жемісі ретінде 1985 ж. қарай Қазақстан одақтық республикалар арасынан қаракөл шаруашылығының көрсеткіштері бойынша бірінші орынға шықты. Осы тұста архивтік деректер негізінде статистика мәліметтерін келтірсек, 1963 ж. қаракөл қойының басы 2,6 млн, қаракөл елтірісін өндіру 1,2 млн дана көрсеткіш, ал 1985 ж. басында бұл көрсеткіш тиісінше, 5,7 млн және 2,6 млн дана көрсеткішке жеткен.

Кеңестік, партиялық билік жүйесінің салаларына сай мал шаруашылығына да жас-тарды тарту комсомол ұйымдары арқылы жүзеге асырылды. Сол кездегі КОКП ОК-нің Бас хатшысы Л.И. Брежнев Алматыда өткен тың игерудің 20 жылдығына арналған салтанатты мәжілісте зор және жауапты міндет ретінде таяу жылдары Қазақстандағы қой санын 50 миллионға жеткізу мақсатын алға қойды. Республикада қой шаруашылығын жедел қарқынмен одан ары дамыту үшін еңбекті ұйымдастырудың жаңа прогресті түрлерін ойластыру қажеттілігі туындап, өскелең өмір талабына сай қой шаруашылығының өнімділігін арттыру, шопан мамандар мәселесін шешудің, өндіріс мәдениетін арттырудың бірден-бір жолы жаңа ұжымдық еңбек тәсілі, шопандардың комсомол-жастар бригадаларын құру қолға алынды. Жамбыл облысы Мойынқұм ауданы «Айдарлы» совхозында «Сұңқар», «Шалқар», «Тұлпар», «Шұғыла» бригадалары құрылған. Шопандарға тигізген қолқабыстығы зор болған жастар, өз беттерімен 2500-ге дейін қойды үш-төрт отарға бөліп, бағып-күткен. Республикамыздың әр жерлерінде көрсеткен белсенділіктері мен жеткен жетістіктері үшін Қазақстан ЛКСМ ОК мен Қазақ КСР Ауыл шаруашылығы министрлігінің ауыспалы Қызыл Туы және ақшалай сыйлықтармен марапатталып отырған. Тіпті, сол кезеңдегі ауыл жастарын жоғары оқу орындарына түсу үшін 2–3 жыл осы іспеттес бригадаларда жұмыс жасауға міндеттеген көрінеді. Десекте, еңбекті тиімді ұйымдас-тырудың аталмыш тәсілі қой шаруашылығында жоғары жетістіктерге қол жеткізуге зор септігін тигізгендігін атап көрсету қажет.

Республиканың, облыстың одан бері ауданның қой шаруашылығында көрсеткен жоғары көрсеткіштері қарапайым еңбекшілердің тікелей үлесінсіз мүмкін болмас еді. Бұл ретте үстіміздегі жылы туылғанына 120 жыл толып отырған қазақтың қасиет қонған шопаны, екі мәрте Социалистік Еңбек Ері Жазылбек Қуанышбаев және 100 жылдық мерейтойы келіп жеткен соғыс және еңбек ардагері, Қазақстан Республикасының ауыл шаруашылығына еңбек сіңірген қызметкер Әлкен Жапаровты атап өтеміз.

Жайдары мінезді, жарқын жүзді «Жаз-ата» атанған, «Дала академигі», «Малшылардың маршалы» деп есептелген, бүкіл ғұмырын ақтылы қой өсіруге арнаған, Мойынқұмның гүлденіп, көркеюіне үлкен үлес қосқан – Жазылбек Қуанышбаев. Ол жарты ғасырдай адал еңбегімен шалғайда жатқан ауданның атын аспандатып, мерейін көтерді. Оның даңқы кешегі Одақ көлеміне дейін белгілі болып, ауылы мен ауданы ғана емес, барша қазақстандықтардың мақтанышына айналды. Қашанда, қай жерде болсын Мойынқұм десе ілкі сәтте тек Ж. Қуанышбаевтың есімі еске түсетіні де сондықтан.

40-шы жылдардың басында Қазақстанда қаракөл қойын өсіру қолға алынғанда, тұғырлы тұлға алғаш айналысқандардың бірі еді. Аға шопанның, әсіресе, соғыс кезіндегі еңбегі елге ерекше үлгі болды. Сол шақта ол қаракөл қойының басын өсіріп, оны асылдандыру, өнімділігін арттыру жолында аянбай жұмыс істеп, көптің көзіне ілінді. Алапат соғыс аяқталған соң да абыройлы ісімен алға шығып, жұмысын жақсы жалғастырды. Нәтижесінде 1948 ж. кеудесіне алғашқы Алтын жұлдыз тағылып, Социалистік Еңбек Ері атағына ие болды. Осыдан кейін де оның табысты еңбегі мен жемісті ісі көбейіп, елін сүйген ардақты азамат жаңа бел-белеске көтеріле берді. Араға он жыл салып, 1958 ж. екінші рет Социалистік Еңбек Ері атанды. Жаны жақсылыққа жақын Жазекен сол тұста әр жүз саулықтан 140–145-ке дейін қозы алып, әрбір қойдан 4 келіге дейін жүн қырқыпты. Жалпы, мал баққан жылдар мұғдарында оның алдынан ондаған мың қой мен қозы өріп, қыруар елтірі мен жүн, ет өндірілген. Малың үнемі үкілеп күтіп, аман сақтап отырған.

Оның қаракөл қойлы отарынан орнықты еңбекпен өсіріліп, өндірілген көзді жаулап, талайды тамсандырған елтірілері Дели, Бухарест, Познань, Нью-Йорк жәрмеңкелері мен аукциондарында өте жоғары бағаланған.

Ақсақал 1963 ж. зейнеткерлікке шықса да байыз тауып, қол қусырып отыра алмады. Өйткені, бүкіл өмірі еңбекпен өрілген, бар ғұмырын малға арнаған оның шау тартса да шаруаға қарай бүйрегі бұрыла берді. Көп ұзамай сүйікті кәсібін қайта оралды, бұл кезде де өзгелерге өнеге боларлықтай көп іс тындырды. Ал, дербес зейнеткер атанғаннан бастап Қазақ КСР ауылшаруашылығы министрлігінің қой шаруашылығы жөніндегі қоғамдық негіздегі инспекторы міндетін атқарып жүрді.

Мойынқұм жеріне еңбегі сіңген тағы бір тұлға соғыс және еңбек ардагері, Қазақстан Республикасының ауыл шаруашылығына еңбек сіңірген қызметкер Әлкен Жапаров болатын.

1939 ж. басталған Фин соғысына қатысқан Ә. Жапаров 1941–1945 жж. Ұлы Отан соғысының қанды қасабына бастан-аяқ қатысып, 1946 ж. ғана әскер қатарынан босатылады. Әскери шинелін қазақы күпіге ауыстыра сала, халық шаруашылығын көтеруге білек сыбана кіріскен Әлекең Мойынқұм топырағындағы колхоздың мал дәрігері қызметінен бейбіт еңбек жолын бастады. 1953 ж. дейін Жамбыл атындағы колхоз төрағасының орынбасары, 1953–1957 жж. Карл Маркс атындағы ұжымшар төрағасы, 1957–1978 жж. Фурманов атындағы қой шаруашылығы совхозында ферма меңгерушісі болып еңбек етті. Өлкен Жапарұлы еңбектегі жетістіктері үшін Ленин, Октябрь революциясы ордендерімен марапатталды.

1976 ж. Ә. Жапаров құрметті демалысқа шығып, Қазақ КСР-ның дербес зейнеткері атағы берілді. Бірақ зейнетке шыққанына қарамастан ақсақал еңбектен қол үзбеді, мол тәжірибесін жастарға үйретіп, ата кәсібі жолындағы абыройлы қызметін жалғастырды.

Тынымсыз еңбекқор, білгір ұйымдастырушы, өз ісінің асқан шебері бола білген Ә. Жапаров ауыл-аймағы мен үлкен-кішіге сыйлы әрі құрметіне бөленген еді. Еңбек жолын қарапайым колхозшыдан бастаған Әлекең өз міндетіне жауапкершілікпен қарайтын және талапшылдығы тек қатаң талап етумен шектелмейтін. Өзі басқарған ұжымда еңбекті сауатты ұйымдастыра білгендіктен, қарамағындағы еңбекшілер тарапынан ешбір шағым болмайтын. Осындай қамқоршылары бар малшылар да аянбай еңбек етіп, айтулы жетістіктерге қол жеткізе білді. Ферманы Әлекең басқарған жылдары қой санын 30 мыңға жеткізіп, жыл сайын орта есеппен әр жүздіктен 140–150 бас қозы алып отырды.

Соғыстан кейінгі қысқа ғана 40 жыл ғұмыры Ә. Жапаров үшін де, жерлестері үшін де абыройға ие бола білген кезеңге айналды. Әскери «Қызыл Жұлдыз», II және III-дәрежелі «Даңқ», Қазан төңкерісі, Ленин ордендерімен, бірнеше медальдар мен белгілерді иемденді. Сол кездегі республикамыздың ең жоғарғы марапат белгісі – Қазақ КСР Жоғарғы Кеңесінің Құрмет грамотасына және «Қазақстан ауыл шаруашылығына еңбегі сіңген қызметкер» атағына ие болды.

Соғыста үш рет алған ауыр жарақатына да, Мойынқұмның өзгеше табиғатына да қарамай, саналы ғұмырын адал еңбекке арнап, бейбіт өмірдің бағасын ұрпаққа аманаттаған абзал тұлға Өлкен Жапарұлы 71 жасында дүниеден озды.

Бүгінгі қос мерейтой иесін өзара жақындастыратын тағы бір әсерлі тарихи жәйтке назар аудартқымыз келеді. КСРО Жоғарғы кеңесінің депутаты Ж. Қуанышбаев бірде Ленинград (қазіргі Санкт-Петербург) қаласында болып, Эрмитаждан қазақтың соңғы ханы Кенесары Қасымұлының бас батыры, белді қолбасшыларының бірі – Ағыбай батыр Қоңырбайұлының орыс офицері қарындашпен салған суретін алғаш рет елге алып келеді. Аталмыш игі ісі үшін және халқының тарихи құндылықтарын қастерлеп өткен тұлғаға, кезінде Д.А. Қонаев өз тарапынан алғыс айтып, жаңа көлік сыйлапты. Уақыт өте келе, Ә. Жапаровтың ұлы Барыс Әлікенұлы Жапаров белгілі суретші Х. Қиқымовқа Ағыбай батырдың бейне суретін өңдетіп, қайта салғызады, қазіргі таңда батырдың ресми суреттері аталған портреттің негізінде орындалуда.

Өскелең ұрпақ бойында отансүйгіштік асыл қасиеттерді сіңіру, туып-өскен атамекеніне деген құрмет мен жауапкершілікке баулу және еліміздегі архив қорларының әр алуан құжаттық деректемелерін кеңінен насихаттау мақсатында, ҚР Президентінің Архиві Жамбыл облысы әкімдігінің Мәдениет, архивтер және құжаттама басқармасы және оған қарасты мекемелерімен бірлесіп, ҚР Тәуелсіздігінің 25 жылдығын атап өту шаралары аясында, Мойынқұм ауданында ағымдағы жылдың 13 мамырында «Жер тарихы – Ел тарихы» атты өлкетанулық тарихи-құжаттық көрме және дөңгелек үстел өткізді. Көрме және дөңгелек үстел Екі мәрте Социалистік Еңбек Ері Жазылбек Қуанышбаевтың 120 жылдығына орай ұйымдастырылды.

Шежіре – Тарих өз болмысын тізбектелген хроникалармен ғана емес, оның жандылығын сездіртер тұлғалардың әлеуметтік іс-әрекеттерімен адамзат ұрпағына мойындатып берді. Бұл қазақ тарихына да қатысты. Оның үстіне ғасырларға созылған бодандықтың зардабы ата тарихтың «ақтаңдақ» беттерін көбейткенін ұмытпағанымыз жөн.

Еліміздің тарихын жаңғырту, оның тағылым мен тәлімге толы кезеңдерін түгендеу тұтас қоғамның бірлігімен ғана жүзеге аспақшы. Осы орайда, ҚР Президенті Архивінің мол құжаттық деректемелік қорлары өз зерттеушілерін күтуде екендігін қаперге саламыз. Біздің мақсат – осы бағыттағы ізденістерге серпін туғызып, қозғау салу.

// Ақжол. – 2016. – 13 мамыр.

*Е.В. Чиликова,
и. о. руководителя Управления
научной публикации документов Архива Президента РК*

СУДЬБА АЛИХАНА: СТАТЬ ТАКИМ, КАК СТАЛ

Волею судьбы Алихан Букейханов стал очевидцем и участником таких событий и процессов, проходивших в Великой степи, как усиление колониального гнета, массовые переселения российского крестьянства, захват земель казахских родов путем проведения административных реформ, формирование на фоне протеста народных масс казахской политической элиты, восстание 1916 г., Первая мировая и гражданская войны, революции 1917 г., годы «большого террора».

Алихан, потомок султанской семьи Каркаралинского у. Семипалатинской обл., образование по сложившейся традиции получил в аульной кочевой школе, затем продолжил учебу в Каркаралинской 3-х классной русско-казахской школе. В книге С. Букейханова [1] приводится семейная легенда, по которой учебное заведение Алихана посетил Степной генерал-губернатор Г.А. Колпаковский. На встрече с учениками чиновник предложил учащимся решить задачу, измерив расстояние между Омском и Каркаралинском «в колесах арбы», – самого ходового вида транспорта в те годы. Алихан оказался смысленнее других. В качестве поощрения от губернатора, одной из обязанностей которого была забота о просвещении и благосостоянии казахов, юноше была дана рекомендация для дальнейшей учебы.

Его направили в Омское училище, готовившее кадры для Сибирской железной дороги. После Каркаралинской школы, помимо отличных оценок в аттестате, Алихан дополнительно получил навыки сапожного мастерства, после технического училища – железнодорожного рабочего. Жажда знаний вела А. Букейханова к постоянному движению вперед, молодой человек «изъявил желание» поступить в Санкт-Петербургский лесной институт, и уже директор Технического училища ходатайствовал перед Каркаралинским уездным начальством о стипендии для своего ученика «ввиду весьма отличных его успехов и безупречного его поведения» [2].

У отца Алихана было пять детей, при равных возможностях блестящее образование получил только он один – до шести лет, не промолвивший ни слова, обычный аульный мальчуган, обожавший игру в асыки, подменявший в ночном уставших пастухов, ловкий охотник, защитник юных дев от жестких порой шуток своих сверстников. Кто-то подумает судьба, кто-то – везение, другие отметят усердие и трудолюбие юного Алихана.

В семье молодому человеку дали ориентиры, без которых невозможно преодоление жизненных трудностей и дальнейший духовный рост, стремление к новым знаниям пришли по душе наставникам и учителям, чья поддержка сыграла положительную роль в формировании лидера будущего казахского правительства Алаш-Орда.

После окончания института Алихан Нурмухамедович преподавал математику в Омском лесохозяйственном училище, сотрудничал в газетах «Степной край», «Степной листок», «Семипалатинский листок», в последнем опубликовал некролог на Абая, дав одним из первых развернутую характеристику творчества поэта и мыслителя Великой степи.

Большую роль на формирование Букейханова как этнографа сыграло его вступление в Западно-Сибирское отделение Императорского русского географического общества, где собралась плеяда ученых и общественных деятелей разных национальностей. В 1890-х гг. занимался обследованием Каркаралинского уезда, в течение ряда лет сотрудничал в экспедиции по исследованию природы и экономики северо-восточных и центральных областей Казахстана, затем – Сибири. Итогом научной деятельности стала публикация в 1903 году раздела «Распределение населения киргизского края по территории, его этнографический состав, быт и культура» в Санкт-Петербургском альманахе. Кроме того А. Букейханов собирал по крупницам народные сказания, занимался их переводами и изданием: «Женщина по киргизской былине», «Кобыланды» и др.

Алихан Нурмухамедович становится специалистом по земельным и переселенческим вопросам. В свою очередь, полученные знания сыграли не последнюю роль в формировании его политического мировоззрения.

В 1905–1906 гг. А. Букейханов принимает участие во всевозможных манифестациях и съездах: мусульманских, учредительных Конституционно-демократической партии в Москве и Уральске, земских и городских деятелей России и др. Он высказывает свои соображения по национальному вопросу, о свободе употребления родного языка, вероисповедания, принятия либерального закона о выборах. Дискуссии на региональных собраниях сочувствующих показали, что в Великой степи появилась новая политическая элита.

Основное внимание в своих статьях и выступлениях Алихан Нурмухамедович уделял таким проблемам казахского общества, как земельная, настаивал на изучении специфики кочевого хозяйства и определении эффективных мер по оседанию казахов, описал хищнические приемы деятельности горнопромышленников, интересовался состоянием переселенческой политики правительства. Самостоятельность суждений и их критическая направленность, неприятие А.Н. Букейхановым колониционной политики правительства не могли оставаться незамеченными [3].

В январе 1906 г. он был арестован по определению жандармерии «как руководитель киргизского (казахского) политического движения», от суда Алихана Нурмухамедовича спас статус кандидата в депутаты Госдумы. В 1907 г. он был арестован вторично, приговорен к трем месяцам тюрьмы и впоследствии выдворен за пределы родного региона за подписание воззвания с предложением народу в качестве ответной меры на разгон I Государственной Думы отказаться от уплаты налогов и поставки рекрутов.

Несколько позже в переписке Семипалатинского и Степного губернаторов появляются сведения о принадлежности А. Букейханова, А. Байтурсынова и Ж. Акпаева к группе «имевшей в основе вселить в киргизскую (казахскую) массу неудовольствие против правительства».

Вскоре и Б. Каратаев вслед за представителями власти подтверждает значимость фигуры А. Букейханова для судеб казахского общества: «...Я тебя уважал, когда ты был студентом за твои убеждения... Киргизы разорены до неузнаваемости, а интеллигенция их, при всей любви к своему народу, не хочет работать солидарно или слишком завистливо относится к деятельности друг друга... Один ты, по-моему, заслужил расположение народа» [4].

Находясь в административной ссылке в Самаре в 1908–1915 гг., Алихан Нурмухамедович трудился служащим в банке, занимался научно-просветительской деятельностью, сотрудничая с Семипалатинскими и Петербургскими средствами массовой информации. С 1913 г. – один из ведущих авторов общественно-политической и литературной газеты «Казах», организатором и редактором которой стал его соратник Ахмет Байтурсынов. Издание, учрежденное в Оренбурге, благодаря поддержке интеллигенции быстро набрало популярность и стало мощным толчком для формирования национального самосознания.

В 1916 г. произошел первый серьезный раскол в той части общества, которая могла стать лидирующей: казахская интеллигенция разошлась в оценках царского Указа о мобилизации т. н. «туземного населения» на тыловые работы. А. Букейханов и его единомышленники поддерживали Указ, увидев возможность формировать из казахских джигитов кавалерийские соединения наподобие казачьих войск, С. Сейфуллин, У. Джандосов, А. Джангильдин и другие открыто выступили против. В свое время в освещении проблемы деятельности, вставших в годы Первой мировой войны на сторону государства в национально-освободительном движении 1916 г. в связи с их видением восстания как «ненужным и лишним кровопролитием» было допущено немало искажений, с навешиванием на алашевцев ярлыков «предателей народа», «слуг самодержавия». В конце 1990-х гг. прошлого столетия составительский коллектив Института истории и этнографии им. Ч. Валиханова и Архива Президента РК издали документальный сборник в 2-х томах «Грозный 1916-й год», посвященный истории национально-освободительного движения. Публикуемые документы показывают отношение к происходящим событиям Букейханова и его соратников, осмысление ими причин и процесса восстания, подтверждают их бескорыстную работу во благо тыловиков в 1916–1917-е гг. как создателей инородческого отдела «Земгорсоюз».

Немало усилий, после жестокой расправы с восставшими Алихан Нурмухамедович приложил к проведению съезда представителей казахского населения Тургайской, Акмолинской, Уральской, Семипалатинской и Семиреченской областей, предложившего меры по предотвращению дальнейшего ухудшения положения. Инициативы А.Н. Букейханова и его единомышленников в случае их принятия могли снять напряжение в обществе.

Несмотря на объективные и субъективные трудности, как отмечает историк Д.А. Аманжолова, представители будущего движения Алаш приобрели в 1916 г. значимый политический опыт, получили стимул для развития своей идейно-политической платформы и самоопределения. Открытое выражение национально-демократических интересов к осени 1917 г. привело к организационному оформлению партии «Алаш» [5]. Основные лозунги партии Алихан Букейханов изложил в телеграммах: создание демократической федеративной республики, право на собственность земли скотоводам и земледельцам. 21 ноября 1917 г. газета «Казах» опубликовала программу партии «Алаш». По своей структуре документ соответствовал конституциям многих европейских государств. В нем отмечалось, что «Казахская автономия может составить единое образование вместе с другими заинтересованными в этом народами, а если нет, то с самого начала может стать самостоятельной единицей». Тогда же был организован Временный народный совет Алаш-Орда из 25 членов, при этом 10 мест предоставлялось народам, проживающим среди казахов. Проект отражал такие идеи как разделение государственной власти на три ветви, всеобщий характер выборов и т. п. По данному периоду деятельности Алихана Нурмухамедовича и его сподвижников значительный фактический материал собран в документальном сборнике, подготовленном составительским коллективом Архива Президента РК и Института истории и этнологии им. Ч. Валиханова «Движение Алаш» (в 5-ти книгах) под редакцией профессора М.К. Койгелдиева.

Весной 1919 г. движение Алаш потерпело поражение. Лидеры казахской интеллигенции прилагали немало усилий для достижения компромисса с советским руководством в надежде получить национальную автономию в рамках федерации. Большевики в отношении лидеров движения – вчерашних противников за власть – придерживались двойственной позиции. В первое время, испытывая потребность в специалистах, они проявили готовность сотрудничать с алашевцами. А. Букейханову, А. Байтурсынову и другим участникам движения была предоставлена возможность работать в государственном аппарате, органах средств массовой информации и системе образования [6].

Алихан Нурмухамедович в октябре 1920 г. был избран делегатом на I Всеказахский съезд Советов, но, следуя документам, отложившимся в Архиве Президента РК, за два дня до начала съезда его мандат был опротестован на заседании облбюро РКП (б). А.Н. Букейханова трудоустроили в республиканский Наркомат земледелия.

Курс на сотрудничество с алашевцами не получил должной поддержки в среде зарождающейся казахской партийной элиты, которые видели в их лице конкурентов. На основании анализа документов Архива Президента РК, можно констатировать, что среди руководства республики существовали различные взгляды на пути построения нового общества. Практически с самого начала государственного строительства Казахской автономии в документах идет речь о группировочной борьбе среди руководства Казахстана, что также отмечается в работах К. Нурпеиса, М. Койгелдиева и др. Например, в сводках и обзорах ГПУ за 1922 г. упоминается, что «главой всех их и идейным руководителем является Алихан Букейханов, инструкциям которого слепо подчиняется его неразрывный ученик Ходжанов», также фигурируют группы под руководством Т. Рыскулова, С. Мендешева. По сведениям, полученным из документальных источников КНБ Республики Казахстан, Алихан Нурмухамедович призывал молодежь, подверженную идеям «Алаш» войти в доверие к новой власти и посредством этого служить национальным интересам.

Фрагменты к биографии А.Н. Букейханова и его соратников советского периода исследователь может почерпнуть из источников, опубликованных Архивом Президента РК в документальных сборниках «Политические репрессии в Казахстане». Алматы, 1998, «История Казахстана в русских источниках XVI–XX веков». Алматы, 2005, «Наркомы Казахстана». Алматы, 2007, «Чрезвычайный комиссар: к 125-летию А. Джангильдина». Алматы, 2009, «Асфендияр Кенжин». Алматы, 2014 и др.

Пойдя на соглашение с Советами, А. Букейханов окунулся в политическую жизнь, по которой катилась новая волна террора. Правящие круги прокладывали путь к диктатуре, доведенный до отчаяния народ вновь взялся за оружие, и весной 1921 г. в Казахстане запыхал пожар антисоветских восстаний.

Разочарование Советами было настолько велико, что Алихан Нурмухамедович принимает для себя решение отойти от активной общественной деятельности. Однако власть, как свидетельствуют документы, настораживали его харизма и популярность среди населения и соратников. Единственным выходом ослабления его роли на политическом олимпе, как и прежде, оставалась полная изоляция. По решению Ревкома с 1922 г. Алихан Нурмухамедович вынужден был проживать в Москве, где вернулся на путь научных изысканий, обретая ненадолго спокойствие перед лицом очередных превратностей.

В июне 1937 г. А. Букейханов был арестован по обвинению в связях с пантюркистскими центрами в Москве и Казахстане, спустя три месяца Военная коллегия Верховного Суда СССР вынесла приговор о расстреле...

Жизненный путь Алихана Букейханова пришелся на смутное время. Но по распоряжению судьбы именно он возгорелся на небосклоне Казахстана в начале XX в. как пассионарий, настроенный на восстановление духовности и создание суверенной автономии, поставив на службу идейной борьбе свою колоссальную популярность. Как бы ни преобразался впоследствии мир, ценности, привитые Алихану в семье, гарантировали уверенность в однажды выбранном пути на благо народа. Подобные Букей-Ханову-Нурмухамедову Али-Хану, прошедшие отмеренную им участь, не изменяя идейно-политическим и духовно-нравственным устоям, открывают светлую дорогу потомкам.

Использованная литература и источники:

1. Букейханов С. Нельзя о прошлом позабыть. – Алматы, 2002. – 147 с.
2. Хасанаев М. Букейханов в Омске // Казахстанская правда. – 2000. – 19 августа – С.3.
3. Аманжолова Д. Из истории политической деятельности А.Н. Букейханова в Степном крае / Проблемы этнической истории тюркского населения Западной Сибири. Сб. науч. тр. Астана: Мас-тер-ПО, 2012. – С.21–28.
4. Письмо султана Б.-Д. Каратаева А. Букейханову о путях решения в Казахстане земельного вопроса /Алаш қозғалысы – Движение Алаш. Сборник документов и материалов. Апрель 1901 г. – декабрь 1917 г. – Алматы: Алаш, 2004. – С.86
5. Алашорда: Фотоальбом. Өңделіп толықтырылған екінші басылымы. – Алматы: Орхон баспа үйі, 2012. – С. 14.
6. История Отечества в судьбах его граждан: сборник автобиографий. 922–1960 годы. Т.Х. – Алматы: Дайк-Пресс, 2005. – С.468–469.

А.М. Төлетбеков
ҚР Президенті Архивінің
Құжаттарды пайдалануды ұйымдастыру
басқармасының бас сарапшысы

13 ҚАҢТАР – М. ӘУЕЗОВ АТЫНДАҒЫ ҚАЗАҚ МЕМЛЕКЕТТІК АКАДЕМИЯЛЫҚ ДРАМА ТЕАТРЫНЫҢ ҚҰРЫЛҒАНЫНА 90 ЖЫЛ

Қазақ Мемлекеттік М. Әуезов атындағы академиялық драма театры – тұңғыш ұлттық мәдени-сахналық мекеме. 1925 ж. соңында сол кездегі астана Қызылордада ұйымдас-тырылды. Театр шымылдығы ресми түрде 1926 ж. 13 қаңтарда Қ. Кемеңгеровтің «Алтын сақинасымен» және халық өнерпаздары қатысқан үлкен концертпен ашылды.

Ұлт театры туралы келелі ұсыныстар жасап, даму жолы, шығармашылық келбетін дұрыс айқындаған қайраткер С. Сәдуақасов, алғашқы директоры әрі көркемдік жетекшісі Д. Әділов болды. 1926 ж. 5 қазанда театр басшылығына Ж. Шанин келді, ол театрдың шығармашылық қалыптасуына көп еңбек сіңірді. 1929 ж. театр труппасы жаңа астана Алматыға қоныс аударды.

1937 ж. 27 ақпанда академиялық театр атағын алды. 20 жылдығына орай 1946 ж. Еңбек Қызыл Ту орденімен, ал 50 жылдығына 1976 ж. Халықтар достығы орденімен марапатталды. Театрға 1961 жылы жазушы, драматург М.О. Әуезовтің есімі берілді.

2006 ж. театр 80 жылдық мерейтойының қарсаңында Ә. Әмзеулының «Қара кемпір», Қ. Ысқақтың «Қазақтар» атты жаңа қойылымдарын дайындады.

Соңғы жылдары театр Қазақстан және таяу шетелдерге жиі гастрольдік сапармен барып тұрады. Иран, Франция, Египет, Корея, Түркия елдерінде, Түркі елдері театрларының «Туғанлық» (Уфа, Башқұртстан) II халықаралық, сондай-ақ Қазақстан мен Орталық Азия театрлары халықаралық фестивальдарына қатысты. 1995 ж. бері жыл сайын жаңа қойылымдарының «Театр көктемі» атты фестивалін өткізеді.

ҚР ПА. 141-қ. 1-т. 10596 іс. 184 б.; 708-қ. 10-т. 156 іс. 105 б; auezov-teatr.kz

13 ЯНВАРЯ – 90-ЛЕТИЕ СО ДНЯ ОБРАЗОВАНИЯ КАЗАХСКОГО ГОСУДАРСТВЕННОГО АКАДЕМИЧЕСКОГО ТЕАТРА ДРАМЫ ИМ. М. АУЭЗОВА

Организован в конце 1925 г. в Кызыл-Орде, которая была на тот момент столицей Казахстана. Театр открылся 13 января 1926 г. пьесой «Алтын сақина» («Золотое кольцо») Кошке Кемеңгерова в постановке Сералы Кожамкулова и концертом народных исполнителей.

В становление театра внес вклад С. Садвакасов. Первым директором и художественным руководителем был Д. Адилов. 5 октября 1926 г. театр возглавил Ж. Шанин. В 1929 г. с переносом столицы в Алма-Ату туда же был переведен и театр.

В 1937 г. театру присвоено звание академического, в 1961 г. – имя Мухтара Ауэзова. К 20-летию театр наградили Орденом Трудового Красного Знамени (1946), к 50-летию – Орденом Дружбы народов (1976).

80-летие театр отметил премьерой постановок «Қара кемпір» (А. Амзеулы) и «Қазақтар» (Қ. Ыскак).

С 1995 г. является организатором фестиваля «Театр көктемі». Побывал с гастрольями в Иране, Франции, Египте, Корею, Турции, участвовал во II фестивале театров тюркоязычных стран «Туғанлық» (Уфа, Башкортостан) и в Международном фестивале театров Средней Азии и Казахстана.

АП РК. Ф.141. Оп.1. Д.10596. Л.184; Ф.708. Оп.10. Д.156. Л.105; auezov-teatr.kz

**25 НАУРЫЗ – ҚАЗАҚСТАННЫҢ МЕМЛЕКЕТ ЖӘНЕ ҚОҒАМ ҚАЙРАТКЕРІ,
ҰЛТ-АЗАТТЫҚ ЖӘНЕ АЛАШ ҚОЗҒАЛЫСЫНЫҢ ЖЕТЕКШІСІ, ПУБЛИЦИСТ,
ҒАЛЫМ, АУДАРМАШЫ ӘЛИХАН НҰРМҰХАМЕДҰЛЫ БӨКЕЙХАНОВТЫҢ
ТУЫЛҒАНЫНА 150 ЖЫЛ**

Әлихан Бөкейханов

Әлихан Бөкейханов 1866 ж. 25 наурызда Семей облысы Қарқаралы уезі Тоқырауын болысының № 7 ауылында дүниеге келген. Бала кезінен зерек, алғыр өскен Әлиханды әкесі Қарқаралыдағы молданың қолына оқуға берген. Бірақ ол оқуды қанағат тұтпай, қаладағы үш сыныпты бастауыш мектепке ауысады. Оны бітіргеннен кейін 1879–1886 жж. Қарқаралы қаласындағы қазақ балаларына арналған мектепте оқыды. 1886–1890 жж. Омбыдағы техникалық училищесінде оқып, оны «техник» мамандығы бойынша бітіріп шығады.

1890–1894 жж. Санкт-Петербургтегі Орман институтының экономика факультетін бітіргеннен кейін Омбыға барып, Орман шаруашылығы институтына математика пәнінен оқытушы болып орналасады. «Степной край» газетінің қызметіне белсенді түрде араласып, редакция алқасы құрамына кіреді. 1896–1903 жж. Щербина экспедициясына қатысқаннан кейін Ә. Бөкейхановтың саяси көзқарасы өзгеріп, қазақ даласын отарлау саясатына білек сыбана кіріскен патша өкіметімен күрес жүргізу үшін әуелі бүкіл қазақ халқының басын біріктіруді мақсат етті.

Осы жылдары Ә. Бөкейханов қоғамдық саяси қызметтермен белсенді айналысып, патша өкіметі тарапынан қудалауға да түсті. 1908 ж. Самараға жер аударылып, 1909–1917 жж. Дон егіншілік банкі бөлімшесінде жұмыс істеді.

XX ғасырдың басындағы қазақ қоғамының саяси және рухани өмірінде «Қазақ» газетін ұйымдастыруда және оның жалпы ұлттық деңгейге көтерілуіне Ә. Бөкейханов зор еңбек сіңірді.

1917 ж. 15 ақпанда I дүниежүзілік соғыстағы қара жұмысқа алынған қазақ, қырғыз, өзбек т. б. азаматтарына көмек көрсету мақсатында Минскіде құрылған Бұратаналар бөлімінің бастығы қызметін атқарды. 1917 ж. наурызда Уақытша үкіметтің Торғай облысының комиссары және Түркістан комитетінің мүшесі қызметіне тағайындалды. 1917 ж. Ә. Бөкейхановтың жетекшілігімен I жалпықазақ съезі өткізілді және «Алаш» партиясы құрылды.

1917 ж. 5–13 желтоқсанда Орынборда қазақ мемлекеттілігі туралы туралы мәселе қараған жалпы қазақ съезі Ә. Бөкейханов пен А. Байтұрсыновтың бастамасымен болып өтті. Съезд қазақ облыстарын бүліншіліктен сақтау үшін «Ұлт кеңесін» құрып, оның атауы «Алашорда» болсын деді. Осы үкімет сол кезеңде Кеңес үкіметіне қарсы күрескен болатын. 1919–1920-жж. жеңіліске ұшырағаннан кейін, кеңес үкіметі кешірім жариялаған. 1920 ж. Қазақ АКСР Егіншілік халық комиссариаты коллегиясының мүшесі, 1922 ж. Ұлттар істері жөніндегі Халық комиссариаты (Мәскеуде) жанындағы Орталық баспаның ғылыми қызметкері, 1926–1927 жж. Ресей Ғылым академиясының ғылыми қызметкері болды. Осы жылдардан бастап қудалауға ұшыраған Ә. Бөкейхановты 1937 ж. 27 қыркүйекте КСРО Жоғарғы сотының негізсіз үкіміне сай ату жазасына кесіледі. 1989 ж. 14 мамырда КСРО Жоғарғы сотының қаулысы бойынша әрекетінде қылмыс құрамы жоқ болғандықтан ақталды.

18 қарашада ЮНЕСКО-ның Парижде өткен Бас конференциясының 38 сессиясында Әлихан Бөкейхановтың 150 жылдығы ЮНЕСКО көлемінде тойланатыны жария етілді.

ҚР ПА. 139-қ. 1-т. 13а-іс. 4-п.; 708-қ. 31-т. 218-іс. 277-п.; Алаш. Алашорда. Энциклопедия / Ф. Әнес, С. Смағұлова. – Алматы: «Арыс» баспасы, 2009. – 108–114 б.

25 марта 2016 г. – 150-летие со дня рождения государственного и общественного деятеля Казахстана, лидера движения Алаш, публициста, ученого и переводчика Бокейханова А.Н. – эта дата по постановлению, принятому 18 ноября 2015 г. на 38-й сессии Генеральной конференции ЮНЕСКО отмечается под эгидой ЮНЕСКО.

**17–27 МАМЫР – ҚАЗАҚ МӘДЕНИЕТІ МЕН ӨНЕРІНІҢ МӘСКЕУ ҚАЛАСЫНДАҒЫ
1-ШІ ОНКҮНДІГІНІҢ ӨТКЕНІНЕ 80 ЖЫЛ**

Қазақстан мәдениеті мен өнерінің Мәскеудегі онкүндігі республиканың мәдени өміріндегі атаулы оқиға болды.

Онкүндікті ұйымдастыру үшін Халық ағарту комиссары Темірбек Жүргенов басшылық еткен және құрамында [А.] Жұбанов, [Ғ.] Тоғжанов, [?] Қадырбаев, [Т.] Байбосынов, [А.] Утекин, [А.] Ненашев бар арнайы комиссия құрылады.

Осы комиссия ұлттық мәдениетіміз бен өнерімізді Кеңес мемлекетінің астанасында көрсету үшін үш жүз адамды таңдалып алынып, олар 1936 ж. 4 мамырда арнайы пойызбен Алматыдан Мәскеуге жолға шықты. Онкүндіктің алғашқы күндерінен бастап, «Правда» және «Известия» сынды орталық газеттер шара барысын хабарлап отырды.

Онкүндік 1936 ж. 17 мамырда «Қыз Жібек» спектаклімен бастау алды және мерзімді басылымдар жоспарланған барлық шаралардың соңғы күніне дейін жоғары баға беріп отырды, ал көрермен қазақ халқының өнері мен мәдениетіне тамсанумен болды.

Онкүндіктің қысқаша хроникасы:

10 мамыр – қатысушылардың Мәскеуге келуі.

16 мамыр – Үлкен академиялық театр филиалының ғимараттарында көрменің ашылуы.

17 мамыр – Онкүндіктің ашылуы. «Қыз Жібек» спектаклінің көрсетілімі.

18 мамыр – «Жалбыр» спектаклінің көрсетілімі. Қазақ эпосы мен әдебиетіне арналған, С. Сейфуллин, І. Жансүгіров, С. Мұқанов, А. Тоқмағамбетов, Ө. Тәжібаев және т. б. шығармаларынан үзінді келтіріліген үлкен радиохабардың ұйымдастырылуы.

19 мамыр – «Қыз Жібек» музыкалық пьесасының екінші рет көрсетілімі.

22 мамыр – «Жалбыр» спектаклінің екінші рет көрсетілімі.

23 мамыр – қазақ халықтық музыкасы, әндері мен биінің қорытынды концерті.

24 мамыр – қазақ әртістерінің Мәскеудің жұмысшы клубтары мен саябақтарында өнер көрсетуі.

25 мамыр – Қазақстан әртістерінің мәскеулік өнер қайраткерлерімен кездесуі.

26 мамыр – Кеңестік жазушылар үйіндегі қазақ әдебиетінің кеші.

28 мамыр – онкүндік қатысушылары Жамбыл Жабаев, Күләш Байсейітова, Қанабек Байсейітов, Құрманбек Жандарбеков, Сәкен Сейфуллин және т. б. марапаттау.

31 мамыр – онкүндік қатысушыларының Алматыға қайтуы.

Қазақстан мәдениеті мен өнерін жоғары деңгейде танытып қайтқан соң, үкіметтің кеңейтілген мәжілісінде онкүндіктің нәтижелері талқыланды.

Қазақ мәдениеті мен өнерінің жаңа келбетінің мойындалуы мен құрметке ие болғандығының дәлелі 1936 ж. 26 мамырдағы КСРО Орталық атқару комитетінің Ж. Жабаевты, С. Сейфуллинді, К. Байсейітова мен Т. Жүргеновті Қызыл Ту орденімен марапаттау туралы қаулысы еді.

ҚР ПА. 141-қ. 1-т. 10583-іс. 190-п.; 10596-іс. 184-п.; 10603-іс. 64-п.

**17–27 МАЯ – 80-ЛЕТИЕ
СО ДНЯ 1-Й ДЕКАДЫ КУЛЬТУРЫ И ИСКУССТВА КАЗАХСТАНА В Г. МОСКВЕ**

Для организации декады была создана комиссия в составе А. Жубанова, [Г.] Тогжанова, ? Кадырбаева, Т. Байбосунова, А. Утекина, А. Ненашева, во главе наркома просвещения [Т.] Жургенева.

Этой комиссией было отобрано 300 человек для представления национальной культуры и искусства в столице Советского государства, которые 4 мая 1936 г. специальным поездом отправились из Алма-Аты в Москву. С первых же дней декады центральные газеты страны, такие как «Правда» и «Известия» стали освещать ход событий.

Краткая хроника декады:

10 мая – прибытие участников в Москву.

16 мая – открытие выставки в помещениях филиала Большого академического театра.

17, 19 мая, – открытие декады. Показ спектакля «Кыз-Жибек».

18 мая – показ спектакля «Жалбыр». Организация радиопередачи, посвященной казахскому эпосу и литературы, с передачей отрывков из произведений С. Сейфуллина, И. Джансугурова, С. Муканова, А. Токмагамбетова, А. Тажибаева и др.

22 мая – показ спектакля «Жалбыр».

23 мая – заключительный концерт казахской народной музыки, песни и танца.

24 мая – выступление казахских артистов в рабочих клубах и парках Москвы.

25 мая – встреча артистов с московскими работниками искусств.

26 мая – вечер казахской литературы в Доме советского писателя.

28 мая – награждение участников декады Джамбула Джабаева, Куляш Байсеитовой, Канабека Байсеитова, Курманбека Жандарбекова, Сакена Сейфуллина и др. Постановлением ЦИК СССР от 26 мая 1936 г. Джамбул, С. Сейфуллин, К. Байсеитова и Т. Журенов были награждены Орденом Красного Знамени

31 мая – отъезд участников декады в Алма-Ату.

АП РК. Ф.141. Оп.1. Д.10583. Л.190; Д.10596. Л.184; Д.10603. Л.64.

1 МАУСЫМ – ҚАЗАҚСТАН ҒЫЛЫМ АКАДЕМИЯСЫНЫҢ ҚҰРЫЛҒАНЫНА 70 ЖЫЛ

1946 ж. 1 маусымда Қазақ КСР Жоғарғы Кеңесінің Президиумы, Министрлер Кеңесі мен Қазақстан КП (б) ОК «Қазақ КСР-нің Ғылым академиясын құру туралы» қаулысын қабылдайды. Бұл қаулы КСРО Халық Космиссарлар Кеңесінің 1945 ж. 26 қазандағы КСРО Ғылым академиясының Қазақ филиалын Қазақ КСР Ғылым академиясы етіп қайта құру туралы қаулысының негізінде қабылданған болатын.

Академия өзінің жұмысының алғашқы күндерінен бастап республика ғылымының бас штабы және Қазақстандағы ғылыми-зерттеу жұмыстарының негізгі үйлестірушісі бола алды. Сол уақыттардан бастап Республиканың Ұлттық ғылым академиясы бай табиғи ресурстарды игеру бойынша кең ауқымды зерттеулерін жүргізіп, еліміздің өндіріс күштерінің дамуына үлкен үлес қосуда және Қазақстанның экономикалық, әлеуметтік және рухани дамуының маңызды мәселелерін шешудегі алатын орны зор болып отыр.

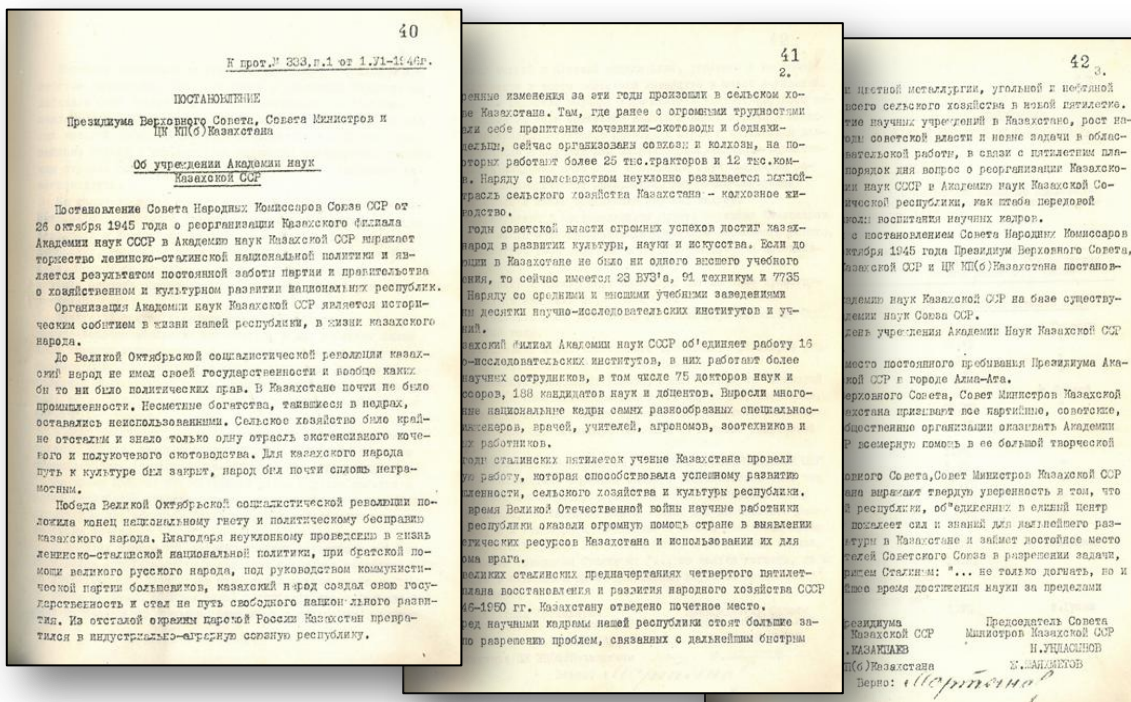
КСРО және Қазақ КСР ҒА-ның академигі, көрнекті мемлекет және қоғам қайраткері, жаһандық деңгейдегі ғалым, Қазақстан геологтар мектебінің негізін салушы, Ленин және КСРО мен Қазақ КСР-нің Мемлекеттік сыйлығының иегері – Қаныш Имантайұлы Сәтбаев Қазақ КСР Ғылым академиясының тұңғыш президенті (1946–1952, 1955–1964 жж.) болып сайланды. Қазақстан ғылымы қызметкерлерінің күні де 12 сәуірдегі Қ. И. Сәтбаевтың туылған күніне орайластырылған.

1993 жылғы 21 қаңтарда ҚР Президентінің Жарлығымен Академия Қазақстан Республикасының Ұлттық ғылым академиясы болып қайта құрылды.

2002 жылғы 22 мамырда ҚР Үкіметінің Қаулысымен «ҚР Ұлттық ғылым академиясы» Республикалық мемлекеттік мекемесінің Жарғысы бекітілді. Жарғы бойынша ҚР ҰҒА Ғылым академиясының мүшелерін (академиктер), корреспондент-мүшелерін және Қазақстанның алдыңғы қатарлы ғалымдарын бірлестіретін мемлекеттік ғылыми мекеме болып табылған.

2003 жылғы 21 қазанда ҚР Президентінің Жарлығымен «ҚР Ұлттық ғылым академиясы» РММ жойылады және «ҚР Ұлттық ғылым академиясы» қоғамдық бірлесітігі болып құрылады.

ҚР ПА. 708-қ. 10-т. 160-іс. 40–42-пп. 1871-іс; Академия наук Казахской ССР (хроника событий). – Алма-Ата: Ғылым, 1990. – 42 с.; Органы государственной власти Республики Казахстан (2001–2005 гг.): Справочник: второе издание. / Архив Президента РК. Алматы «Эдельвейс»: 2007. – 560 с.

Қазақ КСР Жоғарғы Кеңесі Президиумы, Министрлер Кеңесі және Қазақстан КП (б) ОК-нің «Қазақ КСР Ғылым академиясын құру туралы» 1946 ж. 1 маусымдағы қаулысы

Постановление Президиума Верховного Совета, Совета Министров и ЦК КП (б) Казахстана «Об учреждении Академии наук Казахской ССР» от 1 июня 1946 г.
АП РК. Ф.708. Оп.10. Д.160. Л.40–42.

1 ИЮНЯ – 70-ЛЕТИЕ СО ДНЯ УЧРЕЖДЕНИЯ АКАДЕМИИ НАУК КАЗАХСТАНА

1 июня 1946 г. Президиум Верховного Совета, Совет Министров и ЦК КП (б) Казахстана приняли Постановление «Об учреждении Академии наук Казахской ССР».

С первых дней деятельности Академия стала координатором научно-исследовательских работ в Казахстане, развернула исследования по освоению природных ресурсов, внесла вклад в развитие производительных сил страны, в решение проблем экономического, социального и духовного развития казахстанского общества.

Первым президентом АН был избран Каныш Имантаевич Сатпаев (1946–1952, 1955–1964 гг.) – ученый с мировым именем, основатель казахстанской школы геологов, лауреат Ленинской и Государственной премий СССР и Казахской ССР.

21 января 1993 г. Указом Президента Республики Казахстан Академия преобразована в Национальную академию наук РК.

22 мая 2002 г. Постановлением Правительства РК был утвержден Устав республиканского государственного учреждения «Национальная академия наук РК». Согласно Уставу НАН РК являлась государственным научным учреждением, объединяющим действительных членов (академиков), членов-корреспондентов Академии наук и ведущих ученых Казахстана.

Указом Президента Республики Казахстан от 21 октября 2003 г. РГУ «Национальная академия наук РК» ликвидировано и образовано общественное объединение «Национальная академия наук РК».

АП РК. Ф.708. Оп.10. Д.160. Л.40–42; Д.1871; Академия наук Казахской ССР (хроника событий). – Алма-Ата: Ғылым, 1990. – 42 с.; Органы государственной власти Республики Казахстан (2001–2005 гг.): Справочник: 2-е издание / Архив Президента РК. Алматы: Эдельвейс: 2007. – 560 с.

19 МАУСЫМ – ҚАЗАҚСТАН ХАЛЫҚ КОМИССАРЛАРЫ МЕН ҚАЗАҚСТАН К(Б)П ОК-нің «АЛМАТЫ ҚАЛАСЫНДА ТРОЛЛЕЙБУС ҚҰРЫЛЫСЫ ТУРАЛЫ» ҚАУЛЫСЫНЫҢ ҚАБЫЛДАНҒАНЫНА 75 ЖЫЛ

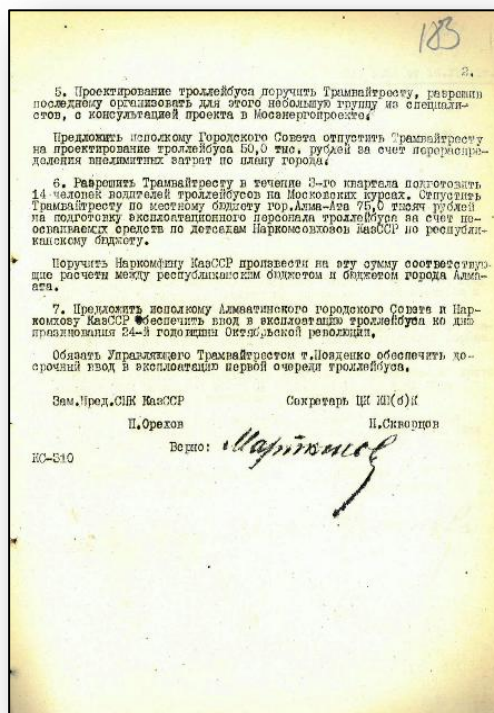
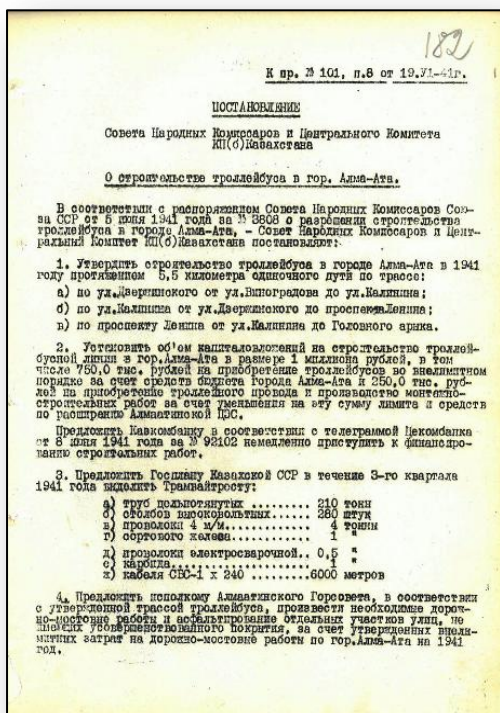
КСРО Халық Комиссарлар Кеңесінің Алматы қаласында троллейбус құрылысына рұқсат беру туралы 1941 ж. 5 маусымдағы № 3808 өкіміне сәйкес, Қазақстан Халық Комиссарлары мен Қазақстан К(Б)П ОК «Алматы қаласында троллейбус құрылысы туралы» қаулысын қабылдады. Аталған қаулы бойынша Қазақстан астанасында 5,5 шақырымдық бір жолдық троллейбус құрылысы төмендегідей бағытта бекітілді:

- а) Дзержинский [қазіргі Наурызбай] көшесі бойымен Виноградов [қазіргі Бөгенбай батыр] көшесінен Калинин [қазіргі Қабанбай батыр] көшесіне дейін;
- б) Калинин [қазіргі Қабанбай батыр] көшесі бойымен Дзержинский [қазіргі Бөгенбай] көшесінен Ленин [қазіргі Достық] даңғылына дейін;
- в) Ленин [қазіргі Достық] даңғылы бойымен Калинин [қазіргі Қабанбай батыр] көшесінен Бас арыққа дейін [қазіргі Абай даңғ.]

Құрылыстың қаржылық қоры 1 млн рубльді құрады. Көшелердің жекелеген аумақтарының талапқа сай болмауына байланысты жол-көпірлік жұмыстар мен асфальт төсеу жұмыстары қажет болды. 14 троллейбус жүргізушісінен Мәскеулік курстарда оқыту жоспарланды.

Троллейбус жұмысын іске қосу Қазан төңкерісінің 24-жылдығы (яғни 1941 ж. 7 қараша) күніне жоспарланған еді. Бірақ тарих көрсетіп отырғандай, Алматыдағы көліктің бұл экологиялық таза түрінің қозғалысы 1944 ж. Гоголь көшесінің бойында ашылған. 1960 ж. троллейбустың қашықтығы 34,4 шақырымға жеткен, 1970 ж. 151,2 шақырым, 1982 ж. 211 шақырымды құраған.

ҚР ПА. 708-қ., 5/1-т., 136-іс, 182, 183-п.; Алма-Ата. Энциклопедия / Гл. ред. Козыбаев М.К. – Алма-Ата: Гл. ред. Казахской советской энциклопедии, 1983. — 522 с.

Халық Комиссарлар кеңесі және Қазақстан КП (б) ОК-нің «Алматы қаласында троллейбус құрылысы туралы» 1941 ж. 19 маусымдағы қаулысы.

Постановление Совета Народных Комиссаров и Центрального Комитета КП (б) Казахстана «О строительстве троллейбуса в гор. Алма-Ата» от 19 июня 1941 г.

19 ИЮНЯ – 75-ЛЕТИЕ СО ДНЯ ПРИНЯТИЯ ПОСТАНОВЛЕНИЯ СОВНАРКОМА И ЦК КП (б) КАЗАХСТАНА «О СТРОИТЕЛЬСТВЕ ТРОЛЛЕЙБУСА В г. АЛМА-АТА»

По данному постановлению было утверждено строительство троллейбуса в столице Казахстана протяжением 5,5 км одиночного пути по трассе:

а) по ул. Дзержинского (ныне Наурызбай батыра...) от ул. Виноградова (ныне Бөгенбай батыра...) до ул. Калинина (Кабанбай батыра...);

б) по ул. Калинина (Кабанбай батыра...) от ул. Дзержинского (ныне Наурызбай батыра...) до проспекта Ленина (ныне Достык...);

в) по проспекту Ленина (ныне Достык...) от ул. Калинина (ныне Кабанбай батыра...) до Головного арыка (ныне пр. Абая).

Объем капиталовложений на строительство составляло 1 млн руб. Из-за не усовершенствования покрытия отдельных участков улиц необходимо было произвести дорожно-мостовые работы и асфальтирование улиц. Планировалось подготовка 14 человек водителей троллейбусов на Московских курсах. Ввод в эксплуатацию троллейбуса планировался ко дню празднования 24-й годовщины Октябрьской революции (т. е. к 7 ноября 1941 г.). Однако впервые в Алма-Ате движение этого экологически чистого вида транспорта открылось в 1944 г. по ул. Гоголя. В 1960 г. протяжённость троллейбусных линий достигла 34,4 км, в 1970 г. составляла 151,2 км, в 1982 г. – 211 км.

*Ә.Т. Сүлейменова,
ҚР Президенті Архивінің Жинақтау және құжаттама
басқармасының бас сарапшысы,
тарих ғылымдарының кандидаты*

**Б.А. ТӨЛЕПБАЕВТЫҢ ЖЕКЕ ҚОРЫНЫҢ ҚҰЖАТТАРЫ ҚАЗАҚСТАН ТАРИХЫ
КЕЗЕҢДЕРІН ЗЕРТТЕУДІҢ ДЕРЕККӨЗІ РЕТІНДЕ**

Мемлекет тарихының жазылуында жеке тұлғалардың өмірі мен қоғамды-саяси қызметі белгілі бір маңызға ие. Дәуір тынысын бейнелеуде тарихшының міндеті ауқымды да келелі.

Қазақстан Республикасы Президенті Архивіне мемлекеттік сақтауға алынған 80-нен астам жеке қорлар Архивтің бейініне қарай Қазақстанның кеңестік дәуірі мен тәуелсіздік кезеңдерінде қызмет жолы өрілген саяси қайраткерлердің құжаттарынан жинақталған. Жеке қор иелерінің арасындағы тарихшы ғалымдардың ішінен Қазақстан КП ОК жанындағы Партия тарихы институтын және оның құрылымдық бөлімдерін басқарған (С.Б. Бейсембаев, М.Қ. Қозыбаев, Б.А. Төлепбаев, А.А. Байшин) тұлғалардың құжаттарын ерекше бөліп атауға болады [1, 37, 40-б.].

Ш.Ш. Уәлиханов атындағы Тарих және этнология институтының дербес ғылыми-зерттеу институты ретінде шаңырақ көтергенінің 70 жылдық тарихындағы ғалымдар қатарындағы Б. А. Төлепбаевтың жеке қорының дереккөзтану саласындағы алатын орны бүгінгі еңбекке арқау болып отырғаны тектен тек емес. Төмендегі еңбек жолдары жөнінде келтірілген деректерге сүйенсек, Бәйдібек Ахметұлының өмірі мен қызметі ҚР Президенті Архивінің негізі болып саналатын Қазақстан КП ОК жанындағы Партия тарихы институты мен Тарих және этнология институтымен тығыз өрілген. 1985 ж. қазан айында Партия тарихы институтын басқаруға кіріскен Б.А. Төлепбаев келгенге дейін 1984–1985 жж. 11 монография, 7 жинақ жариялаған болса, бір ғана 1986 ж. өзінде 10 монография, 11 құжатты жинақ, мақалалар жинағы және 4 кітапша жарыққа шыққан. [2, 203-б.].

Б.А. Төлепбаевтың жеке архивінің құжаттары қор құрушының жұбайы К. Төлепбаеваның тапсыруымен 2012 ж. 11 қаңтарда жасалған келісімшарт негізінде Қазақстан Республикасы Президентінің Архивіне мемлекеттік сақтауға қабылданды.

Жеке архивтің құжаттарының құндылығы сараптамадан өткізілген соң, ғылыми ұйымдастыру нәтижесінде 1937–2011 жж. аралығындағы 136 істен тұратын тұрақты сақталатын істер тізімдемесі құрастырылды.

Құжаттар құрамы ескеріле отырып қордағы істердің төмендегідей сызбасы пайдаланылды:

1. Б.А. Төлепбаевтың өмірбаянына қатысты құжаттар
2. Б.А. Төлепбаевтың қызметтік және қоғамдық жұмыстары туралы құжаттар
 - 2.1. Мемлекеттік мекемелердің, ғылыми ұйымдардың Б.А. Төлепбаевқа ғылыми жиындарға, салтанатты жиналыстарға қатысуға шақырған хаттары
 - 2.2. Б.А. Төлепбаевтың хат алмасулары
 - 2.3. Б.А. Төлепбаевтың мемлекеттік қызметіне қатысты құжаттары
 - 2.4. Б.А. Төлепбаевтың ғылыми қызметіне қатысты құжаттары
 - 2.5. Б.А. Төлепбаевтың бұқаралық ақпарат құралдарына жарияланған мақалалары, ғылыми конференцияларда, салтанатты жиындарда сөйлеген сөздері, баяндамалары
3. Б.А. Төлепбаев туралы құжаттар
4. Б.А. Төлепбаевтың өзін қызықтырған мәселелер бойынша жинаған құжаттары
5. Б.А. Төлепбаевтың фотосуреттері.

Қазақстан Республикасының партия және қоғам қайраткері, тарих ғылымдарының докторы, ҚР ҰҒА, РҒА академигі Бәйдібек (Байдабек) Ахметұлы Төлепбаев 1921 ж. 10 қазанда Оңтүстік Қазақстан облысы, Бөген ауданының (қазіргі Ордабасы ауданы) Төрткүл ауылында дүниеге келді.

1939 ж. Ташкент қ. Қазақ педагогикалық училищесін бітірген соң Шымкент облысы, Шаян ауданына қарасты Орлов орталау мектебінің мұғалімі болып еңбек жолын бастады. 1939 ж. Кеңес әскері қатарына шақырылып, Украинаның Гасин, Самбур қалаларында 189 атқыштар дивизиясының қатардағы жауынгері ретінде Отан алдындағы борышын өтеді. 1941–1945 жж. Ұлы Отан соғысына бастан-аяқ қатысып, Оңтүстік, Батыс және Карелия майдандарында бронепоездардың 7 бөлек дивизионында бронепоезд командирі болды. Майданнан оралған соң 1946–1947 жж. Ташкент өнеркәсіп училищесінде оқытушы, директордың орынбасары болып жұмыс істеді. 1947–1949 жж. – Өзбекстан КП ОК жанындағы екі жылдық партия мектебінің тыңдаушысы болды, Низами атындағы Ташкент мемлекеттік педагогикалық институтын экстерн бітірген соң 1949–1960 жж. Өзбекстан КП ОК партия, кәсіподақ және комсомол органдары бөлімі меңгерушісінің орынбасары қызметіне кірісті. Б.А. Төлепбаевты 1960 ж. Мәскеу қ. шақырып, ол 1973 ж. дейін КОКП ОК партиялық ұйымдастыру бөлімінің нұсқаушысы қызметін абыроймен атқарды. Ол 1969–1972 жж. – КОКП ОК жанындағы Қоғамдық ғылымдар академиясының аға оқытушысы ретінде партиялық жұмысты ғылыми қызметпен тығыз ұштастырды. Бәйдібек Ахметұлы қызмет бабымен елге оралып, 1974–1976 жж. – Алматы облыстық партия комитетінің хатшысы қызметіне тағайындалды. Ол 1976 ж. бастап ғылыми жұмысқа кірісті, 1984 ж. дейін – Қазақстан ҒА вице-президенті лауазымында қазақ кеңестік ғылымының қара шаңырағында еңбек етті. Сонымен қатар ғалым-академик 1977–1991 жж. ҚазКСР-і «Білім» қоғамының төрағасы ретінде қоғамдық жұмыспен қызу айналысты. Бұдан кейінгі қызметі төмендегі бағытта өрбіді: 1978–1986 жж. – Қазақстан ҒА Тарих, археология және этнография институтының бөлім меңгерушісі; 1985–1991 жж. – КОКП ОК жанындағы Марксизм-ленинизм институтының филиалы – Қазақстан КП ОК жанындағы Партия тарихы институтының директоры; 1991–1994 жж. – Қазақстан ҒА төралқасының кеңесшісі; 1994 ж. бастап өмірінің соңына дейін ҚР БҒМ Ш. Ш. Уәлиханов атындағы Тарих және этнология институтының бас ғылыми қызметкері міндеттерін атқарды.

Б.А. Төлепбаев тарих ғылымдарының докторы, профессор, Қазақстан ҒА академигі (1975), КСРО ҒА мүше-корреспонденті (1983), Ресей ҒА академигі ретінде Қазақстанның ғылыми ортасында абыройлы тұлғалардың бірі.

Сонымен қатар ғалым-академик 1971 ж. Чехословакияда семинарда дәріс оқыды, 1974 ж. партия делегациясының құрамында Египетте болды, 1980 ж. Румынияда өткен Тарихшылардың XV дүниежүзілік конгресіне делегат ретінде қатысты, 1981 ж. ғылыми қызметкерлердің делегациясын Жапонияға басқарып барды, 1985 ж. ГФР-де өткен Тарихшылардың XVI дүниежүзілік конгресінің делегаты, 1986 ж. Швецияда Бүкілодақтық «Білім» қоғамының делегациясының құрамында іссапарда болды.

Б.А. Төлепбаев Қазақстанның кеңестік және тәуелсіздік кезеңдеріндегі өкілді және сайланбалы органдардың жұмысына белсене араласып, ҚазКСР-і Жоғарғы Кеңесінің 10 шақырылымының депутаты, ҚР Жоғарғы Кеңесінің 12 (1990) және 13 (1994) шақырылымдарының депутаттығына үміткер ретінде ел тарихында қалды.

Тәуелсіздік кезеңінде қоғамдық-саяси жұмыстарға белсене араласып, Қазақстан КП ОК бірінші хатшысы (қазан 1994 ж. – сәуір 1996 ж.) қызметін атқарды.

Б.А. Төлепбаевтың ел алдында атқарған қызметі мемлекет тарапынан жоғары бағаланып, ол «Құрмет белгісі» (1957), Ленин (1981), Еңбек Қызыл Ту (1976), Ұлы Отан соғысының 1 және 2 дәрежелі, «Парасат» (2006) ордендерімен, Өзбек КСР-і, РКФСР Жоғарғы Кеңестерінің Құрмет грамоталарымен марапатталды. Бәйдібек Ахметұлы – ҚазКСР-інің еңбек сіңірген ғылым қайраткері атағының иегері.

Оның ұзақ жылдардағы ғылыми жұмысы «Осуществление аграрной политики в республиках Средней Азии и Казахстана» (1967), «Торжество ленинской идеи социалистического преобразования Средней Азии и Казахстана» (1975), «Социалистические аграрные преобразования в Средней Азии и Казахстане» (1983), «Д.А. Кунаев – выдающийся государственный и политический деятель» (2006 г. автормен бірігіп) ғылыми монографияларымен қорытындыланады. Ғалымның «Аграрные преобразования в республиках Советского Востока» монографиясы араб тілінде, «Социалистические аграрные преобразования в Средней Азии и Казахстане» монографиясы ағылшын тілінде жарық көрген.

КСРО тарихшыларының Ұлттық комитетінің, МХР ҒА Тарих институты мен Социалистік елдердің ҒА халықаралық проблемалық комиссиясының монғол бөлігінің Б.А. Төлепбаевты Тарих ғылымдарының халықаралық XVI конгресінің (Штутгарт қ., ГФР), халықаралық ғылыми конференция жұмысына, Тарих ғылымдарының халықаралық XVII конгресіне (Мадрид қ., Испания) қатысуға шақырған хаттары аталған тарау құрамына енгізілді.

Б.А. Төлепбаевтың хат алмасуларының ішінде КСРО ҒА Әлем экономикасы және халықаралық қатынастар институты директорының, КСРО ҒА вице-президенті, академик П.Н. Федосеевтің, Өзбек КСР-і ҒА корреспондент-мүшесі Р.Х. Аминованың және т. б. ғалымдардың Б.А. Төлепбаевқа жолдаған кітаптары, монографиялық еңбектің тарауларына қажетті деректерін бергені үшін алғыс білдірген, Алматыдан шыққан кітапты жіберуді сұраған хаттары, «Новости» баспа агенттігінің, Шымкент облыстық тарихи-өлкетану музейінің басшылығының Б.А. Төлепбаевқа кеңес және поляк ғылымындағы, техникасы мен мәдениетіндегі белгілі тұлғалар туралы өмірбаяндық жинаққа енгізу, атақты жерлестер айдарына пайдалану үшін өмірбаяндық деректерін жазып жіберуді сұраған хаттары, Г.И. Желтованың Б.А. Төлепбаевқа оның өмірбаяны жарияланған «Биобиблиографические очерки» кітабын жібергендігі туралы хаты бар. Т.М. Фамилоз, Г.И. Зинченконың құрлықтағы көліктің дамуының экономикалық және әлеуеттік нәтижелері туралы кітаптың Ұлыбританиядан шығатындығы және авторлық данасының жіберілетіндігі, Б.А. Төлепбаевтың «Аграрные преобразования в республиках советского Востока» кітабының араб тіліндегі нұсқасының Йемен Халық Республикасында үлкен сұранысқа ие болғандығы туралы жазған хаттары қазақ ғалымдарының кеңестік дәуірде шетелдерде жариялануын зерттейтін ғалымдар назарын аударатыны сөзсіз.

Мемлекеттік және ғылыми қызметін айғақтайтын құжаттардан тұратын істерде Б.А. Төлепбаевтың Қазақстан КП ОК, ҚазКСР-і Министрлер Кеңесінің басшылығының атына жазған Әбу Насыр Әл Фарабидің ғылыми мұрасын зерттеу бойынша жүргізіліп жатқан жұмыстар, «сталиндік кезеңдегі» Қазақстан тарихының зерттелуі жөніндегі айтылған пікір туралы баяндау хаттары, З.Б. Қаратаеваның Д.А. Қонаевқа әкесі Б. Қаратаевтың қоғамдық-саяси қызметіне дұрыс баға берілуін, оның еңбектерінің жарыққа шығарылуын сұраған хаты, Б.А. Төлепбаевтың Египет, Жапония, Монғолия және т. б. шетелдерде қызметтік іссапарда болғанын айғақтайтын құжаттар, Қазақстан КП ОК Саяси бюросының, ҚазКСР-і Ғылым академиясы төралқасының Б.А. Төлепбаевты Қазақстан КП ОК жанындағы Партия тарихы институтының директоры қызметінен, Академия төралқасының кеңесшісі етіп сайлау, төралқа мүшелігінің міндетін атқарудан босату туралы қаулылары, Б.А. Төлепбаевтың «Осуществление ленинской аграрной политики партии в республиках Средней Азии», «Социалистические аграрные преобразования в Средней Азии и Казахстане» монографияларын жариялауға қатысты құжаттары, Б.А. Төлепбаевтың тарих ғылымдарының кандидаты, докторы ғылыми атақтары үшін дайындалған диссертация-

лардың авторефератына, қолжазбаларына жасаған пікірлері, оның ғылыми еңбектерінің және еңбектеріне жасалған рецензиялардың тізімдері және т. б. құжаттар топтастырылды.

«Б.А. Төлепбаев туралы құжаттар» деп аталған тарауда Б.А. Төлепбаевтың «Осуществление ленинской аграрной политики партии в республиках Средней Азии (1917–1965 гг.)» атты монографиясына К. Суворовтың, Р.Х. Аминованың, А.И. Зевелевтің және т. б. одақтық, республикалық ғалымдардың жазған рецензиялары, пікірлері, «Социалистические аграрные преобразования в Средней Азии и Казахстане» кітабы туралы «Asia & Africa Today», «Asia e Africa hoje» журналдарына жарияланған библиографиялық рецензиялар және т. б. өмірбаяндық мақалалар мен сұхбаттар енгізілді.

«Б.А. Төлепбаевтың фотосуреттері» деп аталған тарауда фотосуреттер отбасылық, қызметтік бағыттарына қарай хронологиялық тәртіппен орналастырылған. Олардың ішінде А.М. Қонаевпен, А.А. Асқаровпен, Ш. Айтматовпен, И.И. Минцпен түрлі ғылыми, ресми жиындарда бірге түскен суреттерімен қатар, отбасы мүшелерімен түрлі іс-шараларда, отбасылық мерекелерде түскен, қазақстандық, ресейлік, кеңестік зиялы қауым өкілдерімен халықаралық конференцияларда, салтанатты жиындарда, мерейтойлық рәсімдерде түскен суреттері бар. Европа елдеріне, Жапонияға жасаған қызметтік іссапарларда түскен суреттері жеке іске жинақталған.

Б.А. Төлепбаевқа ҚР БҒМ Министрі Б. Жұмағұловтың ҚР ҰҒА Үлкен алтын медалін тапсыру кезінде түскен суреттері «Ғылымның дамуы – еліміздің болашағы» форумының өткізілу сәтінде түсірілген суреттермен бірге жинақталды [3, 3–7-б.].

Кеңестер Одағының Ғылым Академиясының корреспондент-мүшесі болып сайланған үш қазақтың бірі (Қ. Сәтбаев, А. Қонаев) Б.А. Төлепбаевтың ғылыми-зерттеу бағыттары жан-жақты: еліміздегі аграрлық саясат, мемлекеттік құрылыс, ұлтаралық қатынастар, білім мен ғылымның даму мәселелері және т.с.с. – деп атап көрсетеді оның шәкірт інілерінің бірі К. Нәрібаев. [4, 173-б.].

Тарихшы ғалымның ғылыми мұрасы Қазақстан тарихын кезеңдерге, салаларға бөліп зерттеу барысында дереккөздер қатарын толықтырып, өскелең ұрпақтың өткен тарих деректеріне қызығушылығын арттырады.

Пайдаланылған әдебиеттер мен дереккөздер:

1. Справочник по архивным фондам личного происхождения. Выпуск 2. Т.1. Алматы, 2009.
2. Грибанова Е.М. «Годы работы в институте истории партии были лучшими в моей трудовой биографии Б.А. Тулепбаев – выдающийся ученый и крупный политический деятель. – Алматы: Нұрлы әлем, 2009. – 328-б.
3. Қазақстан Республикасы Президентінің Архиві. 251-ЕЖ-қ. 1-т. Тізімдемеге алғысөз.
4. Нәрібаев К. Көрнекті қайраткер, ғұлама ғалым. Б.А. Тулепбаев – выдающийся ученый и крупный политический деятель. – Алматы: Нұрлы әлем, 2009. – 328-б.

ҚР ПА ҚОРҚҰРУШЫСЫ Т. ЖАНГЕЛДИННІҢ 100 ЖЫЛДЫҒЫНА ОРАЙ

Тоқтағали Жангелдиннің жеке қорына шолу

Тоқтағали Жангелдин – Қазақ КСР-нің партия және мемлекет қайраткері.

Ол 1916 ж. 25 қарашада Семей облысы, Аягөз ауданы Айғыз ауылында дүниеге келген. Т. Жангелдиннің ата-анасы мал шаруашылығымен айналысты, әкесі 1921 ж., анасы 1956 ж. қайтыс болды.

1931 ж. Т. Жангелдин сегізжылдық мектепті бітіріп, Семей құрылыс училищесіне оқуға түсті, бұл оқу орнын 1933 ж. бітірді. Осы жылы Абай атындағы Қазақ педагогикалық институтының физика-математика факультетінде білім алуын одан әрі жалғастырды.

1938 ж. жоғары оқу орнын бітірген соң Т. Жангелдин өзінің еңбек жолын Алматы қаласындағы кітапхана техникумында физика және математика пәндерінің оқытушысы ретінде еңбек жолын бастады, Жұмысшы-Шаруа Қызыл әскерінің қатарына шақырылғанға дейін осы оқу орнында жұмыс істеді.

1940 ж. ақпан айында әскер қатарына шақырылған сәттен бастап, Ұлы Отан соғысы басталғанға дейін полк мектебін бітірді, Батыс ерекше әскери округінің бөлімше, взвод командирі болды. Т. Жангелдин соғысты Белоруссия топырағында қарсы алды.

Орталық майдандағы 1941 ж. қыркүйектегі шайқаста Т. Жангелдин жараланып, неміс тылында қалып қойды. 1942 ж. басында жарақатынан айыққан соң Т. Жангелдин Минск облысындағы Борисов ауданында шоғырланған партизан отрядына барды. Алдымен отрядтардың бірінде бөлімше командирі, барлық отрядтар «Дядя Коля» бригадасына біріктірілген соң Т. Жангелдинді бригада комиссарының комсомол жұмысы бойынша орынбасары, соңынан осы бригаданың «Кеңестік Отан үшін» отрядының комиссары, оны Белоруссия Борисов қалалық астыртын комсомол комитетінің бюро мүшесі етіп тағайындайды, бригадалық барлаушыларды басқарды.

1944 ж. маусымның соңында партизан отрядтары Үшінші Белорус майданының бөлімдерімен біріктірілді. Минск облысы азат етілген соң, 1944 ж. шілдеде Т. Жангелдин Белоруссия ЛКЖО ОК шешімімен БЛКЖО ОК қарауына, ал ол жақтан Қазақстан ЛКЖО ОК-не жіберіледі.

**Артиллерист Т. Жангелдин.
Вознесенск қ. 1940 ж.**

1944 ж. маусымнан 1945 ж. қазан аралығында ол комсомол жұмысында болады – Алматы облыстық комсомол комитетінің хатшысы, одан кейін Қазақстан ЛКЖО ОК әскери бөлімі меңгерушісінің орынбасары қызметтерін атқарады.

1945 ж. қазанда Қазақстан КП ОК ұсынысымен Т. Жангелдин Мәскеу қаласындағы БК (б) П ОК жанындағы Жоғарғы партия мектебінің тыңдаушысы болып қабылданады.

Жоғарғы Партия мектебін бітірген соң Т. Жангелдин оқытушылық қызметпен айналысты. 1948 ж. тамызда саяси және ғылыми білімді тарату жөніндегі Қазақстан қоғамының жауапты хатшысы етіп бекітеді, Алматы Заң институтының марксизм-ленинизм оқытушысы қызметін қоса атқарады, ал 1951 ж. ақпанда Қазақстан БК (б) П ОК жанындағы партия мектебіне аға оқытушылыққа ауыстырылады.

1951–1954 жж. Т. Жангелдин КОКП ОК жанындағы Қоғамдық ғылымдар академиясында оқыды. Академияны бітірген соң философия ғылымдарының кандидаты ғылыми дәрежесін алу үшін диссертация қорғады, осы жылы Т. Жангелдин Оңтүстік Қазақстан облыстық партия комитетінің лекторлар тобының басшысы жұмысына жіберілді, 1955 ж. қыркүйекте оны аталған облыстық партия комитетінің үгіт және насихат бөлімінің меңгерушісі етіп бекітті.

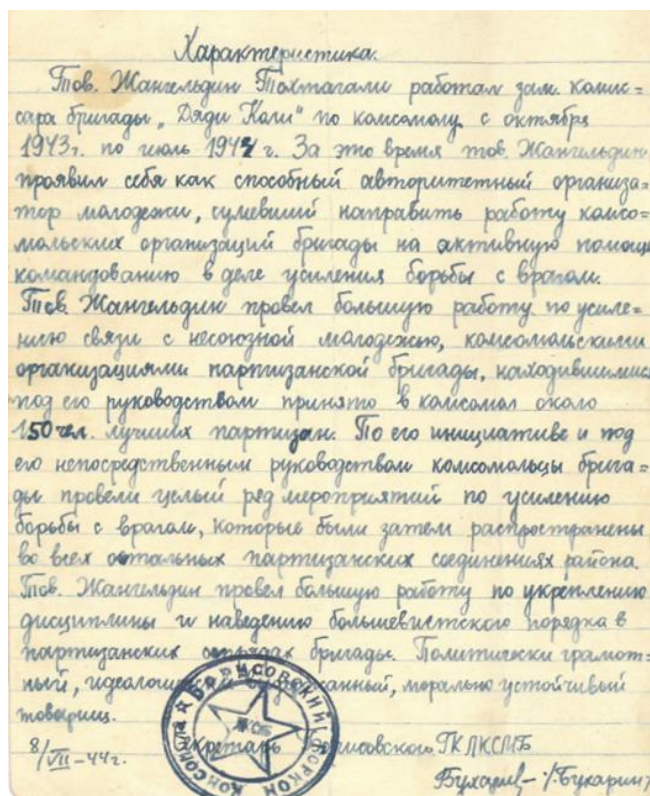
1957 ж. шілдеде Т. Жангелдинді Қазақстан КП ОК аппаратына ғылым, жоғары оқу орындары және мектептер бөлімі меңгерушісінің орынбасары етіп ауыстырды.

Үш жарым жыл өткен соң (1961 ж. 6 қаңтардан бастап) Т. Жангелдин КОКП ОК жанындағы Марксизм-ленинизм институтының филиалы болып саналатын Қазақстан КП ОК жанындағы Партия тарихы институтын басқарды.

1964 ж. маусымнан Қазақстан КП ОК аппаратына қайта оралып ғылым және мәдениет бөлімінің меңгерушісі, ал 1965 ж. – ғылым және оқу орындары бөлімінің меңгерушісі болды.

1968 ж. наурызда Қазақстан КП ОК шешімімен Т. Жангелдин Қазақ КСР Ғылым академиясының жүйесіне жұмысқа жіберілді, алғашында Философия және құқық институты директорының орынбасары қызметін, 1969 ж. қыркүйектен аталған институттың директоры қызметінде болды.

1973 ж. 11 ақпанда 57 жасында Т. Жангелдин қайтыс болды

Белоруссия ЛКЖО Борисов қалалық астыртын комсомол комитетінің Т. Жангелдинге берген мінездемесі. 8 шілде 1944 ж.

Еңбек жолында Т. Жангелдин Еңбек Қызыл Ту, «Құрмет белгісі» ордендерімен, медальдармен, Құрмет грамоталарымен марапатталды.

Т. Жангелдиннің жеке архивінің құжаттарын Қазақстан Республикасы Президенті Архивіне мемлекеттік сақтауға 2000 ж. 29 ақпанда оның жұбайы Бәтіш Рахымханқызы Қазыханова тапсырды.

Олардың арасында қызметтік және ғылыми жұмыстарын көрсететін шығармашылық құжаттары, қоғамдық және зерттеушілік қызметінің нәтижесінде жинақталған құжаттар, өмірбаяндық құжаттар бар. Т. Жангелдиннің құжаттарын ғылыми ұйымдастыру барысында құндылығы сарапқа салынып, қайталанатын құжаттар іріктелді, 1917–[1985] жылдарды қамтитын, 117 істен және фотоқұжаттардың 2 сақтау бірлігінен тұратын № 1 тізімдеме құрастырылды.

Т. Жангелдиннің қызметі сан қырлы. Ол – оқытушылық және ғылыми жұмыс, партиялық және қоғамдық қызмет. Бірақ оның өмірінің бұл қырларының барлығы да бір-бірімен тығыз байланыста болғандықтан құжаттардың төмендегідей типтік жүйелеу сызбасы таңдалып алынды.

1. Т. Жангелдиннің өмірбаянына қатысты құжаттар.
2. Т. Жангелдиннің шығармашылық құжаттары.
 - 2.1. Монографиялар
 - 2.2. Мақалалар, сөйлеген сөздері
 - 2.3. Повестер, әңгімелер
 - 2.4. Үзінділер, конспекттер, тезистер
3. Т. Жангелдинге берілген қолтаңбалар
4. Т. Жангелдиннің өзінің жұмысына және қызықтыратын мәселелер бойынша жинаған құжаттары

4.1. Әлеуметтік-философия проблематикасы бойынша шетелдік және кеңестік жарияланымдардың үзінділері, мақалалар

4.2. Қазақстан мен Орта Азияның басқа республикаларының 20–30-жылдардағы қоғамдық-саяси өмірі туралы республикалық баспасөздегі мақалалар мен үзінділер

4.3. 20–30-жылдардағы республикалық баспасөздегі экономикалық мәселелер бойынша мақалалар мен үзінділер

4.4. 20–30-жылдардағы білім, мәдениет және өнер туралы республикалық баспа-сөздегі мақалалар, үзінділер.

5. Т. Жангелдиннің фотосуреттері.

2001 ж. 25 қыркүйекте Архив директоры бекіткен жеке қордың тізімдемесіне енгізілген істер атаулы, заттық-сауалдық және хронологиялық белгілері бойынша қалыптастырылған.

Істердің тақырыптары оның жазылу тәсілі мен құжаттың тілі көрсетіле отырып берілген. Ғылыми-техникалық өңдеуді Р. Самарина мен В. Шахова жүргізді. Тізімдеме алғысөз, қысқарған сөздер тізімі, атаулы көрсеткіден тұратын ғылыми-анықтамалық аппаратпен жабдықталған.

Назарларыңызға Т. Жангелдиннің 100 жылдық мерейтойын атап өтуге арналған іс-шаралар жоспарына сәйкес оның ұлы Ерлен Тоқтағалиұлы Жангелдиннің қосымша тапсыруымен қабылданған фотосуреттер мен құжаттарды ұсынамыз. Тұңғыш рет жарияланып отыр.

**Тоқтағали Жангелдин – Қазақ КСР ҒА Философия және құқық институтының директоры.
Алматы қ. 6 сәуір 1970 ж.**

*Т. Покидаева,
археограф КГУ*

«Государственный архив Павлодарской области»

**ОТЗЫВ НА СБОРНИК ДОКУМЕНТОВ И МАТЕРИАЛОВ
«АРХИВИСТЫ И АРХИВЫ КАЗАХСТАНА. XX И XXI вв.»**

Выход в свет изданного Архивом Президента Республики Казахстан в 2015 г. сборника документов и материалов «Архивисты и архивы Казахстана. XX и XXI вв.», составителями которого являются Р.М. Абдуали, Ж.Т. Байкаш, Е.М. Грибанова (ответственный составитель) и Е.В. Чиликова, стал заметным событием в истории архивного дела Республики Казахстан. Это новое слово в исследовании истории архивной отрасли страны, весомый вклад в разработку данной темы.

Интересна идея сборника, она содержится в заглавии издания: эта книга в первую очередь об архивистах, творивших и творящих историю архивного дела Казахстана, в то же время, это сама история архивной отрасли нашей страны, показанная сквозь призму судеб отдельных людей, очеловеченная история.

Особенно полезен этот сборник для молодых архивистов. Публикуемые в нём документы и материалы позволяют узнать, как выбирали специальность, как входили в профессию старшие поколения казахстанских архивистов, как строилась их деятельность в рамках избранной профессии, какие проблемы, какие вызовы времени возникали, как наши старшие коллеги справлялись с ними.

Сборник содержит документы разных видов: воспоминания, статьи, тексты выступлений, автобиографии, характеристики, список сборников, рекомендуемых ученикам. Многоцветие документальной палитры издания делает его более привлекательным и интересным для читателя.

Мне как архивисту Государственного архива Павлодарской области особенно интересны воспоминания павлодарских архивистов Фаины Артемьевны Юхановой и Веры Дмитриевны Болтиной.

Фаина Артемьевна Юханова и Юрий Александрович Юханов – первые историки-архивисты, выпускники Московского историко-архивного института 1955 г., направленные в Павлодарскую область в составе большой группы выпускников института, поехавших на работу в Казахстан по приглашению начальника архивного управления республики Н.Н. Фёдорова.

Юрий Александрович Юханов стал учителем для Веры Дмитриевны Болтиной, выпускницы Московского историко-архивного института 1972 г., в 1973–1976 гг. – директора Государственного архива Павлодарской области, в 1976–2008 гг. – руководителя органа управления архивной отраслью Павлодарской области, заслуженного работника культуры Казахской ССР, отличника архивного дела.

Мне посчастливилось работать под руководством В.Д. Болтиной, высокопрофессионального историка-архивиста, требовательного руководителя. Вера Дмитриевна для нескольких поколений павлодарских архивистов стала мудрым наставником, учителем в профессии, примером беззаветного служения избранному делу, проявления высокого мастерства и достижения значимых результатов. К числу её благодарных учеников отношусь и я. В воспоминаниях Веры Дмитриевны, опубликованных в сборнике, я нашла и новые для себя факты истории нашего архива, и рассказ о событиях, известных мне, но открывшихся в воспоминаниях Веры Дмитриевны по-новому, через её восприятие и чувства.

Большой интерес представляют вступительная статья, публикации, комментарии, подготовленные кандидатом исторических наук Е.М. Грибановой.

Ценность издания как источника по истории архивного дела Казахстана несомненна, уверена, что сборник документов и материалов «Архивисты и архивы Казахстана. XX и XXI вв.» будет востребован нынешними и будущими поколениями исследователей, занимающихся проблемами архивной отрасли нашей страны.

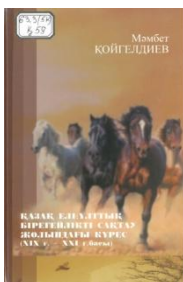
*Б.С. Заурбекова,
ҚР Президенті Архивінің Ақпаратты-әдістемелік
жұмыс басқармасының бас сарапшысының м.а.*

АРХИВ КІТАПХАНАСЫНА 2016 ЖЫЛҒЫ I ТОҚСАНДА ТҮСКЕН КІТАПТАРҒА ШОЛУ

Қойгелдиев М. Тарих – күрес алаңы: мақалалар, сұхбаттар. – Алматы, 2015. – 388 б.

Бұл кітапта еліміздің өтпелі кезеңде жарық көрген ғылыми мақалалар, сұхбаттар және ресми орындарға жолданған хаттар топтастырылған. Аталған еңбектер отандық тарихтың түрлі тақырыптарын қамтиды.

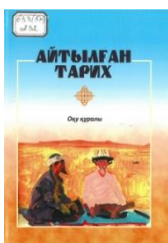
Қойгелдиев М. Қазақ елі. Ұлттық бірегейлікті сақтау жолындағы күрес (XIX ғ. – XXI ғ. басы). – Алматы, 2014. – 432 б.

Қазақ елінің тарихы – ұлттық құндылықтар мен болмыс үшін, яғни, қазіргі ғылым тілінде ұлттық бірегейлікті сақтау үшін күрес тарихы. Ұлттық бірегейлікті сақтамаған күнде біздің бүгінгі мемлекеттік тәуелсіздігіміздің шындыққа айналуы да екіталай еді. Бұл кітапта осы арпалысты күрестің соңғы жүзжылдықтардағы негізгі кезеңдері мен бағыттарымен танысуға болады.

Қойгелдиев М. Қоғамның тарихи жады: XX ғасыр Алматы облысы Ескелді ауданы тұрғындарының өмірбаяндық әңгімелерінде. – Алматы, 2015. – 244 б.

Кітапта Алматы облысы Ескелді ауданы Н. Алдаберген атындағы ауылдың 1930-жылдардан бергі тарихы, ұжымның жүріп өткен жолы архив деректері мен өңір тұрғындарының өмірбаяндық әңгімелері негізінде баяндалады. Сонымен бірге шаруашылықтың өсіп-өркендеуіне тікелей атсалысқан қарапайым еңбек адамдарымен жүргізілген сұхбат материалдары берілген.

Қойгелдиев М. Айтылған тарих. – Алматы, 2015. – 240 б.

Кітапта қазақ халқының тарих айту дәстүрі және оның бүгінгі жалғасы – айтылған тарих әдісін тарихи зерттеу жұмыстарында пайдаланудың теориялық, методологиялық ерекшеліктері, сондай-ақ осы салада жинақталған шетелдік тәжірибелер қарастырылады.

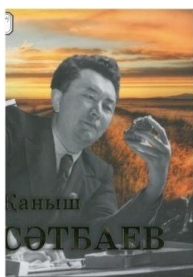
Минералы Казахстана. Галогениды / Сост. Н.К. Кудайбергенова, М.М. Стецюра. – Алматы, 2014. – 124 с.

В книге представлены фактические материалы по геологии и минеральным ресурсам Казахстана. Издание снабжено цветными фотографиями минералов.

Галия Кенесбаева. Мы помним тебя... Кенес Джуламанов. – Алматы, 2010. – 216 с.

Эта книга посвящается человеку, годы жизни отдавшему нефтяной отрасли страны, Кенесу Дуйсенгалиевичу Джуламанову. В своих воспоминаниях друзья, коллеги Кенеса возвращают читателя в эпоху становления эмбинских и мангистауских нефтеносных месторождений. Они были свидетелями того, как некогда считавшийся безжизненным краем суровый Мангышлак нехотя сдавал позиции, уступая энтузиазму, трудолюбию и энергии молодых первопроходцев, одним из которых был Кенес Дуйсенгалиевич.

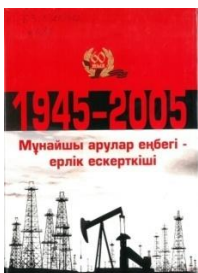
Каныш Сатпаев. Фотоальбом / Сост. М.К. Сатпаева, И. В. Ниретина. – Алматы, 2011. – 174 с.

Альбом, в который вошли новые фото и документы, является библиографической редкостью

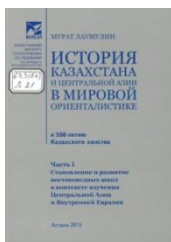
Сулейменов Р.Б. Избранные труды. Т.1. и Т.2 – Алматы, 2015. –336 с.

Сохранение имен ученых, внесших вклад в развитие казахстанской исторической науки, способствует установлению преемственности между поколениями научной элиты, формирует фундамент, на котором строится здание национальной исторической школы. Среди них достойное место занимает научное наследие академика Р.Б. Сулейменова. В 1-й том произведений ученого вошли исследования, посвященные жизни и деятельности представителей казахской элиты: Аблай хана, Ч. Валиханова, С. Асфендиарова, Т. Жургенева. Во 2-й том – избранные статьи, написанные ученым, в разные периоды жизни и отражающие многообразие научных интересов Р.Б. Сулейменова.

Мұнайшы арулар еңбегі – ерлік ескерткіші. – Алматы, 2005. – 234 б.

Бұл кітап 1941–1945-жылдардағы Ұлы Отан соғысындағы ұлы жеңістің 60 жылдығына орай осынау сұрапыл кезеңде тылда ерлік жасау мен елдікті сақтап қалудың үлгісін көрсеткен, жанқиярлық еңбегімен, биік адамгершілігімен қуанышты күнді жақындата түскен мұнайшы әйелдердің көзі тірілеріне құрмет, өмірден озғандарына тағзым, бүгінгі және келешек ұрпағына өнеге белгісі ретінде шығарылған кітап.

Лаумулин М.Т. История Казахстана и Центральной Азии в мировой ориенталистике (к 550-летию Казахского ханства). Ч. I. Становление и развитие восточноведческих школ в контексте изучения Центральной Азии и Внутренней Евразии. – Астана, 2015. – 416 с.

В книге рассматриваются проблемы становления и развития восточноведческих школ в контексте изучения Центральной Азии и Внутренней Евразии; древние и средневековые источники по истории Центральной Азии, включая сведения древних авторов о народах ЦА; средневековые автохтонные источники; мусульманская историография, а также китайские источники. В работе изучаются основные направления в исследовании средневековой истории региона: концепции номадизма и культурологии кочевничества, тюркология, алтаистика и языкознание о ранней и средневековой истории региона, турфанские исследования и уйгуроведение, кипчаковедение (куманология).

Лаумулин М.Т. История Казахстана и Центральной Азии в мировой ориенталистике (к 550-летию Казахского ханства). Ч. II. Древняя и средневековая история Центральной Евразии в трудах зарубежных востоковедов. – Астана, 2015. – 592 с.

В книге представлена проблематика крупных кочевых империй Евразии в древности и средневековье: гуннов, древних тюрков, монголов и экигонов Монгольской империи, империи Тимура; дан анализ влиянию на регион и культуру Центральной Азии таких мировых религий, как буддизм, христианство и ислам, показана роль суфизма в распространении и укреплении ислама в регионе. Отдельным вопросом выделен ислам в Средней Азии и исламское культурное наследие в Центральной Азии.

Лаумулин М.Т. История Казахстана и Центральной Азии в мировой ориенталистике (к 550-летию Казахского ханства). Ч. III. Изучение истории и этнографии казахов в западном востоковедении. – Астана, 2016. – 264 с.

В книге внимание уделяется изучению истории и этнографии казахов, преимущественно в западном востоковедении. Представлена самая широкая проблематика: ранние источники и сведения о казахах Нового времени; записи и наблюдения европейских путешественников и исследователей о казахах и Казахстане. Книга рассматривает феномен казахского номадизма в контексте таких научных проблем, как географический фактор и природная среда, социальная структура, политическая система и кочевая культура казахов.

Дубовцев Г.Ф. Состояние и перспективы развития военной организации Казахстана: Монография. – Астана, КИСИ при Президенте РК, 2015. – 212 с.

В монографии исследуются основные тенденции военного строительства в Республике Казахстан, анализируется состояние важнейших элементов военной организации государства, в первую очередь ее ядра – Вооруженных сил, уровень их готовности к выполнению задач по обеспечению обороноспособности страны и ее военной безопасности. Особое внимание уделено перспективным направлениям дальнейшего развития казахстанской армии, военной науки и оборонно-промышленного комплекса страны.

*Г.К. Дараева,
руководитель Управления администрирования
и общественных связей Архива Президента РК*

ДЕЛОВОЙ СТИЛЬ ОДЕЖДЫ ГОСУДАРСТВЕННОГО СЛУЖАЩЕГО

Общие правила поведения государственного служащего требуют от государственного служащего «соответствия ожиданиям общественности и обеспечения доверия общества и граждан к государственной службе», а также «соблюдение позитивного имиджа и авторитета органов государственной власти и государственной службы в целом». Важно, чтобы государственный служащий не только понимал закономерности социально-экономических процессов, мог работать с информацией, прогнозировать результаты деятельности своего подразделения, умел работать с людьми, но и имел соответствующий внешний вид.

Деловой костюм государственного служащего позволяет не только успешно выполнять свои рабочие функции, но и устанавливать отношения с людьми, положительно влиять на них. Внешний вид государственных служащих свидетельствует об уровне их деловой культуры, придает им уверенности в себе, отражается на карьерном росте.

При выборе одежды следует знать о дресс-коде (правила выбора одежды с учетом определенной ситуации) и умело использовать его. Деловая одежда государственного служащего предусматривает определенные ограничения по его выбору и конкретным деталям гардероба.

Государственным служащим должен быть присущ сдержанный деловой стиль одежды, который предоставляет авторитетности и свидетельствует о компетентности сотрудника. Такой стиль вызывает уважение, доверие, дает возможность контролировать партнеров и держать дистанцию. Костюм государственного служащего должен создавать впечатление наличия вкуса и быть стильным, он не должен быть слишком ярким или дерзким.

Элегантность одежды также достигается путем сочетания цветов (стилисты советуют сочетать их не более двух). Деловому наряду государственного служащего присущи традиционные расцветки, которые можно назвать классическими: темно-синий, серый, бежевый, темно-коричневый, оливковый, кремовый, цвет слоновой кости. Предпочтение отдается синему и серому цветам, их темным оттенкам в холодное время года и светлым, пастельным – в теплое.

Основные требования к одежде – аккуратность, сдержанность и опрятность. Костюм должен быть всегда хорошо выглаженный, рубашка, блуза – свежей, обувь – начищенная и без сбитых каблучков. Одежда должна соответствовать месту, времени и характеру деятельности государственного служащего.

Мужская деловая одежда государственного служащего:

Стандартный набор мужской одежды государственного служащего должен содержать несколько классических костюмов (из шерстяной или полушерстяной ткани), пиджак, темные, в тон пиджака брюки, набор рубашек, галстуки, белье, темные длинные носки или гольфы, тонкий трикотажный пуловер с V-образным вырезом или жилет, туфли, классические ботинки.

Мужчина должен иметь не менее трех костюмов: выходной, рабочий, летний. Костюм-тройка считается наиболее престижным и консервативным. Пиджак костюма может быть однобортным или двубортным. Двубортный пиджак считается более формальным, чем однобортный. К нему всегда надевают галстук. Двубортный пиджак всегда должен быть застегнутым. Если на однобортном пиджаке две пуговицы – нижнюю не застегивают. Если пуговиц три, то застегивают только среднюю. В официальной обстановке пиджак должен быть застегнутым. В застегнутом пиджаке входят в кабинет на совещание, сидят

в президиуме или выступают перед присутствующими. Нижнюю пуговицу пиджака никогда не застегивают. Расстегнуть пуговицы можно за столом во время завтрака, обеда, ужина или сидя в кресле.

Цвет костюма или пиджака и брюк должен быть несколько приглушенным, темно-синим или всех оттенков серого. Допускается также коричневый, бежевый, оливковый и т. д. Ткань может быть однотонной, в полоску или клетку, рисунок сдержанным, едва заметным. Должна наблюдаться симметрия на лацканах пиджака. Правильна такая длина пиджака, когда кончики пальцев (руки свободно опущены, ладони обращены к телу) касаются его низа.

По классической длине брюк, спереди штанины должны лежать небольшой складкой на ботинках или туфлях, а сзади закрывать пятку и доставать до подбора. Брюки не должны слишком обтягивать бедра; стрелка на брюках должна проходить точно посередине ноги и обуви. Правила этикета устанавливают, что при любой погоде мужчина должен быть в пиджаке. Однако он может снять его, находясь в помещении или при других обстоятельствах.

Рубашка под деловой костюм должна быть светлой с длинными рукавами и желательно хлопчатобумажной (в жару допускаются короткие рукава, но в этом случае галстук не носят). Белая рубашка всегда уместна к темному, особенно черному костюму. Согласно правилам этикета манжеты рубашки должны выступать на 2 сантиметра из-под рукавов пиджака, а воротник рубашки должен быть на 1–1,5 см выше ворота пиджака. Рубашка с пуговицами в уголках воротничка выглядит спортивно, но производит менее формальное впечатление и подходит к костюмам, пиджаков спортивного покроя.

Галстук – это типичный атрибут мужской одежды, который придает своеобразный акцент деловому образу, и один из немногих предметов мужского туалета, который поможет подчеркнуть индивидуальность. Материал, цвет и рисунок галстука имеют определенные символические нагрузки и не должны быть слишком яркими. Современный галстук может быть с узором в полоску, крапинку, клеточку, с мелким орнаментом. Наиболее элегантно смотрятся галстуки в полоску.

Классические правила подбора галстука к костюму следующие: галстуки с рисунком – к однотонным рубашкам, однотонные галстуки – к рубашкам в клетку и полоску, причем цвет галстука должен совпадать с цветом полосок, быть темнее цвет рубашки, но светлее – костюма. Длина галстука в завязанном состоянии должна быть до середины пряжки ремня брюк, ширина – соответствовать ширине лацканов пиджака.

Следует помнить, что узел галстука привлекает внимание: слишком большой или малый узел могут негативно влиять на пропорции шеи и форму лица. Галстук должен хорошо «сидеть» под застегнутым воротничком, а не болтаться вокруг него, поскольку это расценивается как неуважение к окружающим. Можно носить специальный зажим или специальную шпильку для фиксации концов галстука.

Обувь как очень важный элемент имиджа мужчины должна быть элегантно, темного цвета, хорошего качества и соответствовать выбранной тоновой гамме костюма (мягкую матовую кожу можно носить практически всегда).

Черная обувь подходит к костюму любого цвета. Обувь должна соответствовать сезону и стилю одежды. Подошва обуви не должна быть слишком толстой и тяжелой. Обувь спортивного типа, замшевая лучше подходит к неформальным случаям, она не сочетается с официальным костюмом. Лакированная обувь – исключительная принадлежность смокинга или фракного костюма.

Следует избегать одновременно обувь с большими блестящими деталями (пряжками, эмблемами и т. п.). Ботинки должны быть темнее брюк. В летнее время к светлому костюму можно надевать такую же обувь. Носки выбирают под цвет брюк, они должны быть длинными, без узора, с тугй резинкой (чтобы при сидении нога оставалась закрытой). В идеале цвет мужских носков должен быть темнее, чем цвет костюма, но несколько светлее цвета обуви.

Ремень подбирается под цвет обуви и портфеля. Пряжка не должна бросаться в глаза, предпочтение отдается пряжке матового цвета. Ширина пояса в сочетании с классическим костюмом и галстуком – примерно 3–3,5 см.

Деловая одежда женщины – государственного служащего

На рабочем месте женщина – государственный служащий должна выглядеть женственно, стильно, элегантно, иметь индивидуальный шарм, несмотря на некоторые ограничения делового этикета. Главное во внешнем виде деловой женщины – ухоженность, чувство меры, элегантность и целесообразность.

Существует десять ограничений для женского наряда делового стиля:

– не носить одежду, которая полностью открывает руки (даже при сильной жары открытые плечи должны быть прикрыты легким жакетом (длина рукавов должна быть до локтя);

– не рекомендуется глубокое декольте на блузах или платьях;

– не надевать слишком узкие и короткие юбки (классическая длина – до середины колена) и юбки с глубокими разрезами спереди, сзади или сбоку;

– не надевать прозрачные платья или блузы, через которые просвечивает нижнее белье;

– воздержаться от трикотажных жакетов, костюмов, свитеров (для официального делового костюма они неприемлемы, в неофициальной обстановке – возможны, но вещи должны быть высокого качества).

– не надевать платье, плотно облегающее фигуру;

– не носить одежду из синтетических тканей, которые электризуются; из эластичных тканей с дополнением лайкры; прозрачных тканей, кружева, блестящего шелка, джинсовой ткани;

– не рекомендуется одежда из тканей в цветочки, другие рисунки, с использованием живописных полотен, печатных текстов, портретов людей или изображений животных и т. п.;

– не стоит злоупотреблять брючными костюмами и брюками;

– не рекомендуется использовать массивные и яркие украшения, а также рюши, воланы, бахрому, перья, банты; в оформлении делового костюма стоит избегать многочисленных накладных деталей.

Женская мода предлагает широкий выбор фасона одежды, цвета ткани, но некоторые традиции и правила существуют и для нее. Самое главное – цветовая гамма туалета, платье, обувь должны естественно дополнять друг друга, а фасон одежды – соответствовать особенностям фигуры. Не рекомендуется носить много украшений.

Стандартный гардероб делового женского наряда содержит костюмы классического кроя, сшитые из высококачественной шерстяной, полушерстяной ткани, для жаркой поры – из шелка, льна или вискозы, состоящие из жакета и юбки, одну–две прямые юбки, сочетающиеся по цвету с жакетом от костюма (длина – до середины колена, на 5 см ниже или выше колена) брюки прямые брючный костюм (брюки прямые, жакет), несколько однотонных блуз, туфли-лодочки с каблуком высотой 4–5 см.; колготы или чулки (цвет должен быть приближенным к цвету кожи женщины и не должен быть темнее цвет туфель) чем плотнее и толще колготы, тем ниже должна быть высота каблуков.

Деловая палитра – разнообразные оттенки синего цвета, темно-серый, коричневый, серо-коричневый, черный, сине-зеленый, темно-оливковый, бежевый, светло-серый, цвета красного дерева и т.д.. Для весны и летнего времени – серовато-бежевый, цвета слоновой кости, какао. Деловой костюм женщины предполагает наличие платка на шее, шарфа, галстука, которые должны гармонировать с костюмом.

В жаркие летние дни следует одеваться так, чтобы выглядеть по-деловому и не изнывать от жары. Открытые плечи и глубокое декольте неприемлемы в деловой обстановке, поскольку при этом нарушаются нормы делового этикета. Для летнего времени лучше всего подходит комплект из блузы на бретельках (но не топа) и легкого жакета свободного покроя с короткими рукавами. Может быть, и платье прямого покроя в комплекте с болеро или коротким жакетом. Для деловой одежды не используют бархат, тафту, шифон, кружево, атлас, парчу и не украшают ее блестящими вышивками, бисером, искусственным жемчугом. Деловая одежда должна быть удобной и функциональной. Комфортная одежда позволяет не думать о ней, а чувствовать себя уверенно. Деловая обувь должна быть стильной. Рекомендуются туфли из матовой кожи на невысоком каблуке. В летнее время года их можно заменить на летние, закрытые босоножки с открытой пяткой и фиксирую-

щим ремешком Деловой этикет не рекомендует надевать сандалии, открытые босоножки, сплетенные из ремешков, потому что они не сочетаются с колготами.

Некоторые тонкости женского гардероба и имиджа

Костюм деловой женщины должен быть ей к лицу. Под светлый, песочного цвета костюм не принято надевать черные колготки, а с одеждой глубокого темного цвета из матовой ткани не следует надевать слишком тонкие светлые колготы (ноги будут выдаваться обнаженными). Низ брюк должен спереди лежать на туфлях, а сзади доставать до середины подбора, не касаться пола и не закрывать каблуки обуви. На бедрах брюки не должны обтягивать фигуру; пояс должен быть таким, чтобы под него можно было заложить два пальца; молнии или другие застежки должны лежать гладко; карманы не должны оттягиваться или открываться.

Застегнутый на пуговицы жакет, когда под ним одета блуза, не должен тянуть на плечах и бедрах, длина рукава должна быть такой, чтобы было видно 0,5–1 см. рукава блузки.

Макияж не должен быть слишком ярким (делать его утром за рабочим столом или подправлять что-то в присутствии других – правило дурного тона), выбор губной помады и теней для век должен соответствовать естественному колориту женщины. Дневной макияж должен быть сдержанным, умеренным, особенно в жаркие дни – слой теней, тонального крема и пудры должен быть предельно тонким, а тушь – влагостойкой.

Подбирая духи, следует ориентироваться не только на собственные вкусы, но и на вкусы окружающих людей. Следует следить за тем, чтобы запахи парфюмерных и косметических средств, которыми вы пользуетесь ежедневно, не смешивались, поскольку ароматы при смешивании могут дать обратный результат. Ароматы с амбровыми и пряными нотами принято использовать только во второй половине дня. Следует также учитывать, что природная способность воспринимать запахи у женщин развита лучше, чем у мужчин, поэтому они могут раздражаться, если чувствуют неприятный для себя запах на расстоянии более полуметра. В кабинете, в котором одновременно работают несколько человек, неприятный для кого-то запах может спровоцировать конфликт. Поэтому в деловой обстановке лучше не использовать концентрированные духи, а туалетную воду со свежим, легким ароматом.

Ювелирные украшения и бижутерия помогают женщине подчеркнуть ее индивидуальность. Назначение украшений – предоставить женщине утонченности, создать такое дополнение к образу, без которого он не будет законченным. Ношение украшений – это показатель не финансовых возможностей женщины, а ее культуры и изысканного вкуса. Специалисты по вопросам имиджа деловой женщины считают, что корректным украшением является обручальное кольцо. Желательно, чтобы украшения были комплектными, но не вычурными или слишком массивными (висячие длинные серьги диаметром более 2,5 см., звенящие браслеты неприемлемы в деловом костюме).

Украшений не должно быть слишком много в дополнении к деловому наряду и они должны соответствовать выбранному стилю и ситуации. Украшения из серебра органично дополняют наряд холодных тонов, а золото прекрасно сочетается с тканями теплых оттенков. Следует иметь в виду, что серьги должны гармонировать с глазами броши акцентируют внимание на лице и на верхней части фигуры, а бусы и цепочки визуально взаимосвязаны с шеей (короткие – полнят, а достаточно длинные и контрастные с нарядом – уменьшают рост).

Добросовестность в работе, уважительное отношение к гражданам, соблюдение высокой культуры общения и этикета, надлежащий внешний вид являются важными составляющими поведения лиц, уполномоченных на выполнение функций государства при исполнении служебных обязанностей, с учетом которых общественность оценивает добропорядочность, беспристрастность и эффективность деятельности государственной службы вообще и каждого государственного служащего частности.

8 қаңтарда Қазақстан Республикасы Президенті Кеңесінің бастығы М.Б. Қасымбеков Қазақстан Республикасы Президенті Архивінің басшы құрамымен жиналыс өткізді. Онда Архивтің 2015 жылғы жұмысының нәтижесі мен 2016 жылға арналған жұмыс жоспары талқыланды. Қазақстан Республикасы Президенті Архивінің директоры Б.Ә. Жапаров жыл бойы жасалған жұмысты айта отырып, еңбек өнімділігі орта есеппен 10 %-ға артқанын ерекше атап өтті.

Қазақстан Республикасы Президентінің 2015 ж. 11 желтоқсандағы Жарлығына сәйкес, М.Б. Қасымбеков ҚР Президенті Архиві қызметкерлерін – Қаржы басқармасының бас сарапшысы Р.И. Самаринаны, Құжаттарды пайдалануды ұйымдастыру басқармасының басшысы Б.Ә. Қасеновті пен Мұрағаттық технологиялар басқармасының басшысы Б.Ж. Шайлазымовты «Қазақстан Конституциясына 20 жыл» мерекелік медалімен марапаттады.

8 января Начальник Канцелярии Президента Республики Казахстан Касымбеков М.Б. провел совещание с руководящим составом Архива, на котором были обсуждены итоги работы Архива за 2015 г. и план работы на 2016 г. Директор Архива Джапаров Б.А. информировал о проделанной работе, особо отметив повышение производительности труда в среднем на 10%.

В соответствии с Указом Президента Республики Казахстан от 11 декабря 2015 года Касымбеков М.Б. вручил сотрудникам Архива – руководителям управлений организации использования документов Касенову Б.А. и архивных технологий Шайлазымову Б.Д., главному эксперту финансового управления Самариной Р.И. юбилейную медаль «Қазақстан Конституциясына 20 жыл».

11 қаңтарда кітапханаға «Римон» Еврей Қауымдық Орталығынан оның директоры И. Чугайнова бастаған делегация келді. Делегация кітапхананың зерттеушілерге арналған көрмелік бөлімдеріндегі ҚР Президенті туралы кітаптармен, Архив ұжымы құрастырып дайындаған Қазақстанның саяси-қоғамдық, ұлттық саясат тақырыптарындағы жинақтарымен, Қазақстан және КСРО энциклопедиялары томдары мен жеке авторлардың монографияларымен, сондай-ақ XVIII–XIX ғғ. жарыққа шыққан бірегей сирек кітаптар қорларымен танысты

11 января во время посещения Архива директор Еврейского общинного центра «Римон» Чугайкина И. ознакомилась с работой библиотеки. Работники Управления информационно-методической работы рассказали о наиболее ценных экземплярах библиотечного фонда, в первую очередь, о книгах о Президенте Республики Казахстан, сборниках документов, изданных коллективом Архива по теме общественно-политической и национальной политики и энциклопедиями Казахстана и СССР, а также об уникальных книгах редкого фонда, изданных в XVIII–XIX вв.

15 қаңтарда Қоғамдық кеңестің алғашқы отырысы өтіп, онда 2016 жылға арналған жұмыс жоспарының жобасы және ұйымдастыру мәселелері талқыланды. Архив жанындағы Қоғамдық кеңес мүшелері: В.Н. Шепель, Д.Р. Әшімбаев, С.И. Боранбаева, В.В. Владимиров, Г.С. Жүгенбаева, А.Ә. Жүнісбаев, Ж.А. Сатаева.

15 января состоялось первое заседание Общественного совета, на котором были обсуждены вопросы организационного порядка, а так же проект Плана работы Совета на 2016 г. В состав Общественного совета при Архиве вошли: Шепель В.Н., Ашимбаев Д.Р., Боранбаева С.И., Владимиров В.В., Жүгенбаева Г.С., Джунисбаев А.А., Сатаева Ж.А.

18 қаңтарда Архивтің Астана қаласындағы басқармасының (филиал) басшысы С.Ж. Әубәкіров **Л.Гумилев атындағы Еуразиялық ұлттық университеттің ғылыми-зерттеу жұмыстары жөніндегі проректоры, химия ғылымдарының докторы, профессор А.А. Талтеновпен кездесу өткізді.**

Кездесу барысында Еуразиялық ұлттық университетті мен Қазақстан Республикасы Президенті Архиві арасындағы келісімге сәйкес ғылыми-тәжірибелік конференциялар, құжаттамалық көрмелер, дөңгелек үстелдер өткізу жобалары табысты жүргізіліп жатқаны атап өтілді.

18 января руководитель управления Архива в г. Астане (филиал) С.Ж. Аубакиров провел **встречу с проректором Евразийского национального университета им. Л. Гумилева по научно-исследовательской работе, доктором химических наук, профессором А.А. Талтеновым.** В ходе встречи было отмечено, что в рамках Соглашения о сотрудничестве между Евразийским национальным университетом и Архивом успешно проводятся совместные проекты по организации научно-практических конференций, документальных выставок, круглых столов.

19 қаңтарда Архив басқармасының (филиал) басшысы С.Ж. Әубәкіров **Астана қаласының мемлекеттік архиві директоры Б.С. Баймағанбетова және оның орынбасары Т.Н. Әбуталиевпен кездесті.**

Кездесу нәтижесінде Астана қаласының мемлекеттік архиві және Қазақстан Республикасы Президенті Архиві арасында келісімшарт жасалынды.

19 января руководитель управления Архива в г. Астане (филиал) Аубакиров С.Ж. провел **встречу с директором Государственного архива города Астаны Баймағанбетовой Б.С. и её заместителем Абуталиевым Т.Н.** По итогам встречи был заключен Договор о социальном партнерстве между Государственным архивом города Астаны и Архивом Президента РК.

25 қаңтарда Архивтің Астана қаласындағы басқармасының (филиал) жетекшісі С.Ж. Әубәкіров **Қазақстан Республикасы Қарулы Күштерінің әскери-тарихи мұражайының бастығы А.Х. Қасымовпен кездесу өткізді.**

Кездесу нәтижесінде екіжақта, Мұражай жастарға отаншылдық тәрбие беруде тарихи мұраларын насихаттаудың бірлескен жобаларын өткізу алаңы бола алатыны туралы пікірлерін білдірді. Ғылыми-тәжірибелік конференцияларды, дөңгелек үстелдерді, құжаттамалық көрмелерді және тағы да басқа іс-шараларды жүзеге асыру үшін Мұражай мен Архив арасында келісім жасауға шешім қабылданды.

25 января руководитель Управления Архива в г. Астане (филиал) Аубакиров С.Ж. провел **встречу с начальником Военно-исторического Музея Вооруженных Сил Республики Казахстан Касымовым А.Х.**

По итогам встречи было выражено мнение, что Музей может стать площадкой для организации совместных проектов по пропаганде историко-архивного наследия, мероприятий по патриотическому воспитанию молодежи. Принято решение заключить договор о сотрудничестве между Музеем и Архивом по организации и проведению совместных мероприятий в рамках празднования 25-летия Независимости Республики Казахстан.

26 қаңтарда Архивте **«Қазақстандағы мұрағат саласына арналған технологиялық инновациялар» атты әдістемелік семинар өтті.** Семинарда Архив технологиялары басқармасының басшысы – Б.Ж. Шайлазымов, ТМД мен Шығыс Еуропа елдері бойынша «MICROBOX» неміс компаниясының аймақтық менеджері – Р. Шонфельд, «ARGENTUM.KZ», қазақстандық компаниясының бас директоры Н.К. Емельянова, «Қазақстан – Қаржылық-экономикалық дамудың халықаралық орталығы» (ары қарай –

ҚЭДХО) компаниясының өкілі – С.Е. Сергиенко және т.б. сөз алды. Алматы қаласының мемлекеттік және ведомстволық архивтерінің қызметкерлері, банк мекемелерінің өкілдері, бағдарламалық өнімдер, оқу және баспа мекемелері саласын мамандандыратын компаниялардың өкілдері шақырылды.

26 января в Архиве состоялся методический семинар: «Технологические инновации для архивной отрасли Казахстана». На семинаре выступили Шайлазымов Б.Д., руководитель Управления архивных технологий, Шонфельд Р., региональный менеджер немецкой компании «MICROBOX» по странам СНГ и Восточной Европы, Емельянова Н.К., генеральный директор казахстанской компании «ARGENTUM.KZ», Сергиенко С.Е., представитель компании «Международный центр финансово-экономического развития – Казахстан» (далее – МЦФР) и др. Были приглашены работники государственных и ведомственных архивов г. Алматы, представители банковских учреждений, компаний, специализирующихся на разработке программных продуктов, учебных и издательских учреждений.

 27 қаңтарда «Холокост: тарихи естелік – өміршең ұлттың негізі» тарихи-құжаттық көрмесінің ашылуы болды. Шара Холокост құрбандарын халықаралық еске алу күніне орайластырылып, Қазақстан Республикасы Тәуелсіздігінің 25 жылдығын мерекелеу аясында өткізілді және ұлыстар мен конфессияаралық келісімнің қазақстандық үлгісін насихаттауды мақсат етті. «Холокост: тарихи естелік – өміршең ұлттың негізі» тарихи-құжаттық көрмесінің ашылуында Архив директоры – Б.Ә. Жапаров, Венгрияның Алматы қаласындағы Бас консулы – Ференц Блауманн, БҰҰ-ның қоғамдық ақпараттар департаментінің Қазақстандағы өкілі – Ә. Құспанов, Қазақстан халқы ассамблеясының Алматы қаласы бойынша этно-ұлттық бірлестіктермен жұмыс бойынша бөлімінің басшысы – Б.Қ. Шанин, Алматы қаласының еврей қауымдастығының раввині – Шевах Златопольский, Қазақстандағы «Джойнт» Американ тарату комитетінің өкілі – Зоар Давид, «Мицва» ҚР еврей ұлттық ұйымдарының ассоциациясының президенті – А.И. Барон, Ұлы Отан соғысының ардагері – Л.Ю. Гирш, Этнос-форумының бас директоры

– Ғ. Нүреділ сөз сөйледі. Шара «Римон» еврей қауымы орталығының хореографиялық ұжымының театрландырылған көрінісімен аяқталды.

27 января в Архиве состоялась презентация историко-документальной выставки «Холокост: историческая память – основа жизнеспособной нации». Мероприятие приурочено к Международному дню памяти жертв Холокоста, проводилось в рамках празднования 25-летия Независимости Республики Казахстан и нацелено на пропаганду казахстанской модели межэтнического и межконфессионального согласия. На презентации выступили: Джапаров Б.А., директор Архива, Блауманн Ф., Генеральный консул Венгрии в Алматы, Куспанов А., представитель департамента общественной информации ООН в Казахстане, Шанин Б.К. руководитель отдела по работе с этно-культурными объединениями Ассамблеи народа Казахстана (далее – АНК) г. Алматы, Златопольский Ш., раввин еврейской общины г. Алматы, Зоар Д., представитель Американского распределительного комитета «Джойнт» в Казахстане, Барон А.И., президент Ассоциации еврейских национальных организаций РК «Мицва», Гирш Л.Ю., ветеран Великой Отечественной войны, Г. Нурадиль, генеральный директор Этнос-форум.

В конце мероприятия участники хореографического коллектива Еврейского общинно-центра «Римон» представили театрализованную композицию.

27 қаңтарда Архив пен Қазақстан Республикасы Президенті Іс басқармасының Медициналық орталығының бірлескен іс-шаралар жоспарына сәйкес, құжаттандыруды дамыту және құжаттарды ведомстволық сақтау мәселелері бойынша жиналыс өтті.

Жиналыста іс жүргізудің қолданыстағы талаптарға сәйкестігі, электронды архив құру үшін жүргізіліп жатқан шаралар, Ұлттық архив қорларының сақталуын қамтамасыз ету, архив ісін және құжаттандыруды ары қарай жетілдіру үшін Архивпен бірлескен әрекеттер жоспары бойынша атқарылып жатқан оңтайлы жұмыстар атап өтілді.

27 января в соответствии с Планом совместных мероприятий Архива и Медицинского центра Управления делами Президента РК состоялась рабочая встреча, на которой обсуждены вопросы по развитию документирования и ведомственного хранения документов.

На совещании было отмечено, что план совместных мероприятий по развитию ведомственного хранения документов на 2015 г. выполнен. По итогам выступлений отмечена положительная работа по ведению делопроизводства в соответствии с действующими требованиями, принимаемым мерам к созданию ведомственного электронного архива,

РЕСМИ БӨЛІМ. ІС-ШАРАЛАР ХРОНИКАСЫ
ОФИЦИАЛЬНЫЙ РАЗДЕЛ. ХРОНИКА МЕРОПРИЯТИЙ

обеспечению сохранности Национального архивного фонда, выполнению плана совместных действий с Архивом по дальнейшему развитию архивного дела и документирования.

29 қаңтарда Қазақстан Республикасы Ұлттық ғылым Академиясы Президиумының өкілдері – бас ғылыми хатшысы Б.Н. Әбсадықов және атқарушы директор Н.А. Бажаевпен кездесу өтті. Кездесу барысында қонақтар алдағы жылға арналған жоспарларымен бөлісті. Ағымдағы жылдың күзінде ҚР Ұлттық ғылым академиясына 70 жыл толуына орай мерекелік іс-шараларды өткізетіндерін айтты. Осы мерейтой аясында іс-шараларды бірігіп өткізуді ұсынды.

29 января состоялась встреча с представителями Президиума Национальной Академии наук Республики Казахстан Абсадыковым Б.Н., главным ученым секретарем и Бажаевым Н.А., исполнительным директором. Во время встречи гости поделились планами на предстоящий год. Рассказали, что осенью текущего года будет проведен ряд мероприятий по празднованию 70-летия академической науки Казахстана. Предложили рассмотреть возможность проведения совместных мероприятий в рамках юбилейной даты.

5 ақпанда Алматы қаласының этно-мәдени орталықтарының өкілдерімен тұрақты түрде өтетін кездесуі ұйымдастырылып, онда Қазақстан халқы ассамблеясының 20 жылдығына арналған өткен жылғы іс-шаралардың нәтижелері талқыланды. Биылғы жылдың ерекшелігі – Қазақстан Республикасы Президентінің 2016 ж. 14 қаңтардағы № 173 Жарлығымен Қазақстан Республикасындағы кәсіптік және өзге де

мерекелер тізіміне енгізілген 1 наурыз – Алғыс айту күні атап өтілетіндігі әңгіме арқауына айналды.

Архив директоры Б.Ә. Жапаров этносаралық қарым-қатынастар тарихы туралы құжаттарды іздеу, зерттеу және танымал ету бойынша көлемді жұмыс жүргізіліп жатқандығын атап өтті.

5 февраля состоялась традиционная встреча с представителями этнокультурных центров г. Алматы, на которой были подведены итоги совместных мероприятий прошлого года, посвященных 20-летию Ассамблеи народа Казахстана (далее – АНК). Собравшиеся обсудили также конкретные предложения по дальнейшему сотрудничеству и партнерству. Особенностью нынешнего года будет новый памятный день, который в соответствии с Указом Президента Республики Казахстан от 14 января 2016 г. № 173 включен в Перечень профессиональных и иных праздников Казахстана День Благодарности – 1 марта.

5 ақпанда Елбасы Н.Ә. Назарбаевтың 2015 ж. 30 қарашадағы «Қазақстан жаңа жаһандық нақты ахуалда: өсім, реформалар, даму» Қазақстан халқына жолдауы бойынша Алматы қаласы жоғары оқу орындары студент жастарымен кездесу өткізілді. Оған Алматы қаласының С.Ж. Асфандияров атындағы Қазақ Ұлттық медициналық университеті, Алматы технологиялық университеті, Абылай хан атындағы Қазақ халықаралық қатынастар және әлем тілдері университетінің студенттері және Архивтің Жас архивистер кеңесінің мүшелері қатысты. Кездесуде студенттер жолдау туралы сұрақтар қойып, өз пікірлерімен бөлісті.

5 февраля состоялась встреча со студентами высших учебных заведений г. Алматы, во время которой были обсуждены основные положения Послания Главы государства от 30 ноября 2015 г. «Казахстан в новой глобальной реальности: рост, реформы, развития».

В мероприятии приняли участие студенты Казахского Национального медицинского университета им. С.Ж. Асфендиярова, Алматинского технологического университета, Казахского университета международных отношений и мировых языков им. Абылай хана и члены Совета молодых архивистов (далее – СМА). Состоялась дискуссия по актуальным вопросам молодежи, выступавшие говорили о том, какой вклад молодое поколение должно внести в реализацию Послания, об общей ответственности за будущее страны. В конце встречи студенты задали вопросы руководству Архива и членам СМА, на которые получили подробные ответы и разъяснения.

12 ақпанда ҚР Ұлттық Ғылым академиясының құрылуына 70 жыл толуына орай «Елдің интеллектуалды капиталы: Тәуелсіз Қазақстанның зоология ғылымы» атты тарихи-құжаттық көрме және Дөңгелек үстел өткізілді. Іс-шара Қазақстан Тәуелсіздігінің 25 жылдығы және егеменді Қазақстанның ғылымдағы жетістіктерін насихаттауға арналды. Көрменің тұсаукесерінде Архив директоры Б.Ә. Жапаров, ҚР Ұлттық Ғылым академиясының президенті М.Ж. Жұрынов, Қазақстан Республикасындағы Ресей халықаралық гуманитарлық ынтымақтастық жөніндегі федералды агенттігінің (Россотрудничество) Қазақстандағы өкілдігі басшысының орынбасары И.В. Переверзева, ҚР Ғылыми техникалық құжаттама орталық мемлекеттік архивінің (ҚР ФТҚ ОМА) директоры Г.С. Сәрсенова сөз сөйледі. Дөңгелек үстел барысында Павел Мариковскийдің ҚР Президенті Архивінің қорында сақтаудағы қолжазбасының негізінде дайындалған «Воспоминания натуралиста, зоолога, писателя» кітабының тұсаукесері өтті. Тұсаукесерде Р.А. Артемьева, Б.Т. Таранов П.И. Мариковский туралы естеліктерімен бөлісті.

12 февральда состоялись историко-документальная выставка и Круглый стол «Интеллектуальный капитал страны: зоологическая наука Независимого Казахстана» к 70-летию Национальной академии наук Казахстана. Мероприятие подготовлено в рамках празднования 25-летия Независимости Республики Казахстан и нацелено на пропаганду научных

достижений Казахстана. На презентации выставки выступили директор Архива Б.А. Джапаров, президент Национальной академии наук РК М.Ж. Журинов, заместитель руководителя Представительства Россотрудничества в РК И.В. Переверзева, директор Центрального государственного архива научно-технической документации РК (ЦГА НТД РК) Г.С. Сарсенова. Также в презентации экспозиции участвовали директор Института зоологии А.М. Мелдебеков, заведующий кафедрой биоразнообразия и биоресурсов факультета биологии и биотехнологии КазНУ им. аль Фараби А.Т. Канаев, директор Биологического музея КазНУ им. аль Фараби К.С. Мусабеков, ассоциированный профессор КазНАУ Б.Т. Таранов и др. Мероприятие подготовлено совместно с Институтом зоологии Комитета науки Министерства образования и науки РК, ЦГА НТД РК, РГП «Ғылым Ордасы».

В рамках Круглого стола состоялась презентация книги Павла Мариковского «Воспоминания натуралиста, зоолога, писателя», подготовленной по рукописи автора, хранящейся в фондах Архива Президента РК. Воспоминаниями о П.И. Мариковском поделились Р.А. Артемьева, Б.Т. Таранов, С.И. Боранбаева и др.

15–18 ақпан аралығында «Елдің интеллектуалды капиталы: Тәуелсіз Қазақстанның зоология ғылымы» атты тарихи-құжаттық көрме бойынша Қазақ Ұлттық Аграрлық университеті (ҚазҰАУ) Агробиология және фитосанитария факультетінің студенттеріне, Алматы қ. Медеу ауданының А.С. Пушкин атындағы №4 гимназияның 8 А сыныбының және «Бакалавриат» мектебінің 6–8 сыныптарының оқушыларына экскурсиялар өткізілді.

Экскурсияларды ҚР Білім және ғылым министрлігі Ғылым комитеті Зоология институтының ғылыми хатшысы, биология ғылымдарының кандидаты П.Ә. Есенбекова, ҚазҰАУ қауымдастырылған профессоры, биология ғылымдарының кандидаты Б.Т. Таранов, ҚР Орталық мемлекеттік ғылыми-техникалық құжаттама архиві директорының орынбасары Б.А. Жұматаева, ҚР Президенті Архивінің Құжаттарды ғылыми жариялау басқармасының бас сарапшысы Ж.Т. Байқаш жүргізді.

Жастарға зоология ғылымының тарихы, танымал зоолог ғалымдар, Қазақстанның Қызыл кітабы және сирек кездесетін жануарлар туралы айтылды. Көрмеге қойылған Зоология институтының жәндіктер коллекцияларына П.Ә. Есенбекова баса назар аударды. Әйгілі ғалым П.И. Мариковскийге арналған экспонаттарды, оның қызметінің жан-жақтылығын көрсететін әр түрлі жанрдағы өзінің еңбектеріне салған иллюстрациялары, суреттер, жартасқа салынған суреттердің көшірме бейнелерін Б.А. Жұматаева баяндап берді, сонымен қатар, Б.Т. Таранов өзінің мұғалімі, онымен бірге болған ғылыми экспедициялары туралы естеліктерімен бөлісті.

15–18 февраля были организованы экскурсии по историко-документальной выставке «Интеллектуальный капитал страны: зоологическая наука Независимого Казахстана» для учащихся учебных заведений Алматы. С выставкой ознакомились студенты факультета агробиологии и фитосанитарии Казахского Национального Аграрного университета, а также ученики гимназии № 4 им. А.С. Пушкина и школы «Бакалавриат». Экскурсии по выставке провели ученый-секретарь Института зоологии Комитета науки Министерства образования и науки, кандидат биологических наук П.А. Есенбекова, кандидат биологических наук, ассоциированный профессор КазНАУ Б.Т. Таранов, заместитель директора ЦГА НТД РК Б.А. Жуматаева, главный эксперт Управления научной публикации документов Архива Президента РК Ж.Т. Байкаш.

17 ақпанда Әл Фараби атындағы ҚазҰУ Тарих, археология және этнология факультетінің «Мұрағаттану, құжаттану және құжаттармен қамтамасыз ету» мамандығының студенттері және магистранттарымен кездесу өтті. Архив директоры, техника ғылымдарының докторы, профессор Б.Ә. Жапаров студенттерге архивте атқарылып жатқан жұмыстар мен болашақтағы жоспарлармен, архив мамандығының қазіргі уақыттағы маңыздылығы жайлы айтып өтті. Студенттер мен магистранттар өндірістік тәжірибеде жеткен жетістіктерін, сондай-ақ оқу процесінде алған теориялық білімдерін тәжірибемен ұштастырып, жаңа дағдылар игеруінде Архив қызметкерлерінің кеңестерінің ықпал еткенін де айтты.

17 февралда состоялась встреча со студентами и магистрантами факультета истории, археологии и этнологии по специальности «Архивоведение, документоведение и документационное обеспечение» КазНУ им. аль Фараби. Директор Архива, доктор технических наук, профессор Б.А. Джапаров рассказал студентам о выполняемых работах в Архиве, о планах на будущее и объяснил важность архивного дела на современном этапе. Также студенты и магистранты поделились успехами, достигнутыми на архивной практике, и отметили, что полученные теоретические знания в учебном процессе, они используют в практической деятельности, но вместе с тем именно советы сотрудников Архива, помогли им получить много новых навыков, а так же глубже понять теорию архивного дела.

19 ақпанда тарих ғылымдарының докторы, профессор, ҚР ҰҒА корреспондент мүшесі, «Парасат» орденінің иегері, Қазақстан тарихшылары қауымдастығының президенті, ХХ ғ. басындағы қазақ халқының ұлт-азаттық қозғалысы мәселелері, Алаш қозғалысы, ұлттық интеллигенция мәселелерімен айналысатын ғылыми мектептің негізін қалаушылардың бірі – М.Қ. Қойгелдиевпен кездесу өтті. Іс-шара ҚР Президенті Архивінің 2016 жылға жоспарланған «Архив және қоғам: Тәуелсіз Қазақстанның тұлғалары» атты Қазақстанның белгілі ғалым-қоғамтанушыларымен кездесулер циклінің аясында өткізілді. М. Қойгелдиев өз сөзінде тарихи үрдістерге жаңа көзқарас мәселелеріне тоқталып, тарихшы ғалымдардың тарихи зерттеулердің «жүйелік» құрылымынан, басты назарда Адам аты тұратын зерттеулерге өтуі қажеттігін атап өтті. Ғалым өз әріптестері тарихшылармен қатар, студенттердің де көптеген сауалдарына жауап берді. Кездесуде Әл Фараби атындағы ҚазҰУ және Абай атындағы ҚазҰПУ оқытушылары мен студенттері, Ш.Ш. Уәлиханов атындағы Тарих және этнология институтының ғылыми қызметкерлері қатысты.

19 февраль состоялась встреча с доктором исторических наук, профессором, Президентом Ассоциации историков Казахстана М.К. Койгельдиевым. Мероприятие организовано в рамках проведения цикла гостевых встреч с ведущими учеными и общественными деятелями Казахстана на тему: «Архив и общество: Независимый Казахстан в лицах».

Койгельдиев М.К. в своем выступлении остановился на вопросах нового взгляда на исторические процессы, что ученым историкам надо переходить от «системных» построений исторических исследований к исследованиям, где в центре Человек. Ученый ответил на многочисленные вопросы, как своих коллег – историков, так и студентов.

Во встрече приняли участие преподаватели и студенты исторических факультетов КазНУ им. аль Фараби, КазНПУ им. Абая, сотрудники Института истории и этнологии имени Ч. Валиханова.

26 ақпанда «Ел бірлігі – асыл қазына» тақырыбында тарихи құжаттық көрме және дөңгелек үстел өткізді. Іс-шараны жүргізудегі мақсат – этносаралық және конфессияаралық келісімнің қазақстандық моделін, жаңа қазақстандық патриотизмді насихаттау, Қазақстан Республикасының Президенті Н. Назарбаев Қазақстан халқы Ассамблеясының XXII сессиясында ұсынған, 2016 жылы алғаш рет өткізілетін мереке – 1 наурыз – Алғыс айту күнінің тарихи және қоғамдық маңызын Қазақстан Республикасы Президентінің Архиві құжаттары негізінде танымал ету болды. Дөңгелек үстелдің жұмысына Қазақстан халқы Ассамблеясының мүшелері, ұлттық мәдени орталықтардың,

мемлекеттік архив мекемелерінің өкілдері, ғалымдар, қоғам қайраткерлері, Алматы қаласының жоғары оқу орындарының оқытушылары мен студенттері қатысты.

26 февраль **состоялись** историко-документальная выставка и Круглый стол на тему: «**Единство народа – высшая добродетель**». Цель мероприятия – пропаганда казахстанской модели межнационального и межконфессионального согласия, нового казахстанского патриотизма, популяризация на документах Архива исторического и общественного значения впервые отмечаемого в 2016 г. праздника 1 марта – Дня благодарности, инициированного Президентом РК Н.А. Назарбаевым на XXII сессии АНК. В работе круглого стола приняли участие члены АНК, представители национально-культурных центров, государственных архивных учреждений, ученые и общественные деятели, преподаватели и студенты высших учебных заведений г. Алматы.

 26 ақпанда Архив директоры Б.Ә. Жапаров пен АҚШ-тың Алматы қаласындағы Бас консулдығының баспасөз, мәдениет және білім бөлімі басшысы Ч. Мартинмен кездесуі өтті. Б. Жапаров Архивтің жақын арада өткізілген және алдағы уақытта болатын іс-шаралары туралы айта отырып, ағымдағы жылдың барлық іс-шаралар Қазақстан Тәуелсіздігінің 25 жылдығына арналатынын айтты. Қазақстан халқының ұлтаралық және конфессияаралық татулығы даму тарихына арналған және 2016 жылғы 1 наурызда алғаш рет аталып жатқан – Алғыс айту күніне орай «Ел бірлігі – асыл қасиет» тақырыбында Дөңгелек үстел өткендігін айтты. Кездесу барысында екі мемлекет арасындағы табысты ынтымақтастықты бірлесіп өткізілетін іс-шаралар қалыптастыратыны айтылды. Мамандардың өзара идеялармен пікір алмасуы, жалпы бірлескен іс-шаралар ұйымдастыру әрқашанда ел азаматтарын жақындастырады, бұл «халықтық» дипломатия болып табылады.

26 февраля состоялась очередная встреча директора Архива Джaparова Б.А. с руководителем отдела прессы, культуры и образования Генерального консульства США в Алматы Ч. Мартином. Ч. Мартин рассказал, что посольство США в РК планирует организовать ряд мероприятий, посвященных 25-летию установления дипломатических отношений между двумя странами. В связи с чем, осенью в Астане намечена конференция с участием американских дипломатов, в разные годы работавших в Казахстане. Ч. Мартин высказал предложение об участии Архива в данном мероприятии. Директор Б.А. Джaparов поддержал предложение американского гостя, отметив, что в Архиве хранятся документы по политической истории Независимого Казахстана.

Во время встречи было еще раз подчеркнуто, что успешное сотрудничество между странами складывается вот из таких совместных мероприятий, когда специалисты могут обмениваться идеями, организовывать общие мероприятия, что всегда сближает людей, это и есть «народная» дипломатия.

26 ақпанда Қазақстан Республикасы Президенті Іс басқармасының Медициналық орталығының конференц-залында Архивтің ұйымдастыруымен құжаттарды ведомстволық архивтерде сақтау мәселелеріне арналған бірлескен іс-шаралар бағдарламасына сәйкес **электронды архивті жасау және оны пайдалану туралы «Жинақтау дереккөздері-мекемелерде электрондық архивті ұйымдастыру» тақырыбында әдістемелік семинар өткізілді.**

Оған Қазақстан Республикасы Президенті Архивінің жинақтау дереккөздері – мекемелерден, кәсіпорындардан және қоғамдық бірлестіктерден, мемлекеттік ұйымдардан іс жүргізуге, архивтік сақтауға және ақпараттық технологияларға жауапты жиырмадан астам қызметкерлер қатысты. Семинар қорытындысында қатысушылар электронды құжаттарды мемлекеттік сақтауға өткізу бойынша өз ұсыныстарын жеткізді.

26 февраля в конференц-зале Медицинского центра Управления делами Президента РК проведен семинар «Организация электронного архива в учреждениях – источниках комплектования», посвященный вопросам создания и использования электронного архива, организованный Архивом Президента РК. В нем приняли участие работники – ответственные за делопроизводство, архивное хранение и информационные технологии из 20 государственных органов, учреждений, предприятий и общественных объединений – источников комплектования Архива. По итогам семинара участниками вынесены предложения по организации передачи на государственное хранения электронных документов.

1 наурызда Елбасы Н. Назарбаев ҚР Тұңғыш Президенті Кітапханасында Алғыс айту күні аясында ұйымдастырылған «Тарихтан тағылым – өткенге тағзым» атты көрменің тұсаукесеріне қатысты. Көрмені дайындауға ҚР Президентінің Архиві және басқа да мемлекеттік органдар мен мекемелер қатысты. Көрмеге ҚР Президентінің Архиві арнайы көшірілгендердің еңбек күшін пайдалану туралы, БК(б)П Қазақ өлкелік комитетінің қаулылары: Қазақстанға арнайы көшірілгендері жер аудару, еңбекке арналған келімсектер, Украинадан көшірілгендер, корей ұлты шаруашылықтарын орналастыру мен жайғастыру, ирандық келімсектер шаруашылығын орналастыру, Қазақ КСР-іне эвакуацияланған халықты қабылдау мен орналастыру, эвакуацияланған жазушылар, театр және кино қызметкерлерінің тізімдері, эвакуацияланған халықтарды жұмыспен қамту және т. б. қойылған. Архив материалдары депортация мен эвакуация тарихының көптеген мәселелері: кім, қашан, қайда, қандай мерзімге, не мақсатта көшірілгендері туралы мәлімет береді. Қазіргі таңда ол депортация мен эвакуация тарихы ғана емес, сонымен қатар өткен буын үйретіп кеткен ұлтаралық қатынастардың қалыптасуы тарихы.

1 марта в рамках празднования Дня благодарности Глава государства Н. Назарбаев принял участие в презентации выставки «Тарихтан тағылым – өткенге тағзым» – «Память во имя будущего» в Библиотеке Первого Президента РК – Лидера Нации. В подготовке мероприятия были привлечены государственные органы и учреждения, в их числе и Архив. Экспозиция документов из фондов Архива освещает трагические страницы истории депортаций народов в Казахстан в XX в. Материалы раскрывают многие вопросы истории депортации и эвакуации: кто, когда, в какие сроки, куда, для чего и т. д. Сегодня это не только история депортации и эвакуации, но это исторический урок становления межэтнических отношений, который преподало нам старшее поколение.

2 наурызда Архивте «Ел бірлігі – асыл қазына» атты тарихи-құжаттық көрме бойынша Абай атындағы Республикалық мамандандырылған дарынды балаларға арналған қазақ тілі мен әдебиетін тереңдете оқытатын орта мектеп-интернатының 10 «г» сыныбының оқушыларына экскурсия жүргізілді. Жинақтау және құжаттама басқармасының басшысы Ж.С. Зейнелов көрменің экспонаттарымен таныстырды.

2 марта для учеников 10 класса Республиканской специализированной с углубленным изучением казахского языка и литературы средней школы-интерната им. Абая Медеуского р-на г. Алматы проведена экскурсия по историко-документальной выставке «Единство народа – высшая добродетель». Экскурсию провел руководитель Управления комплектования и документации Архива Зейнелов Ж.С.

2 наурызда Қазақстан Республикасы Сыртқы істер министрлігінде Архив дайындаған «Көпвекторлық – Тәуелсіз Қазақстанның сыртқы саясатының доктринасы» көрмесінің ашылуы болды. Көрмеге ұсынылған құжаттар Қазақстан Республикасының сыртқы саяси дипломатиясының қалыптасуы мен нығаюының маңызды кезеңдерінен хабар береді. Көрмеде Президент Н.Ә. Назарбаевтың барлық шетелдік мемлекеттермен тең қатынас орнатуды қамтамасыз етуге бағытталған міндеттерді шешудегі, бейбіт жағдайлар қалыптастыру, сауда-экономикалық қатынастарға ықпал ету, гуманитарлық көмекті кеңейту және республика экономикасына қаржы жұмсалымы ауқымын арттыру мәселелеріндегі қызметін айқындайтын құжаттар ерекше орын алады.

2 марта в Министерстве иностранных дел Республики Казахстан состоялась **открытие** выставки «Многовекторность – внешнеполитическая доктрина Независимого Казахстана», которая была подготовлена Архивом. Экспонируемые документы рассказывают о важнейших этапах становления и укрепления внешнеполитической дипломатии Республики Казахстан. Особое место на выставке занимают документы, освещающие деятельность Президента Назарбаева Н.А. в решении задач по обеспечению внешнеполитического курса на всестороннее развитие равноправных отношений со всеми зарубежными государствами, созданию мирных условий, содействие торгово-экономическим отношениям, расширению гуманитарной помощи и увеличению объема капиталовложений в экономику республики

10 наурызда Т. Жүргенов атындағы Қазақ Ұлттық Өнер академиясының «Өнертану» факультеті «Театртану» мамандығының 1, 3 курс студенттеріне «Тарих әлеміне үңілу» атты жалпы тақырыппен «Ашық есік күні» өтті, оған 12 адам қатысты. Олар Архивтің қалыптасу тарихымен, оқырман залының жұмысымен, Қазақстан Республикасы өмірінің елеулі оқиғаларын бейнелейтін Архив жарияларымызды

және аса құнды құжаттармен, мұрағат қоймасымен, мұрағаттағы заманауи технологиялардың қолданысымен кеңірек танысып, «Мұрағатшы өміріндегі кітап» атты лекцияны тыңдады. «Ашық есік күнін» өткізуге Архивтің басқарма басшылары Г.О. Бекішева, Н.Т. Исаева, Б.Ж. Шайлазымов және қызметкерлер Н.Ю. Новикова, Ә.Т. Сүлейменова, А.М. Төлетбеков, Ж.М. Әсенова, Б.С. Зәурбекова А.М. Исаева қатысты.

10 марта прошел «День открытых дверей» под общей темой «Погружение в мир истории» для студентов 1, 3 курсов специальности «Театроведение» Казахской Национальной Академии искусств им. Т. Жургенова.

Учащиеся ознакомились с историей создания Архива, работой читального зала, публикационной деятельностью Архива и особо ценными архивными документами, отражающими наиболее значимые события в истории Независимости Казахстана, посетили архивохранилище, узнали о том, как используются современные технологии в Архиве,

прослушали лекцию «Книга в жизни архивиста». В подготовке и проведении «Дня открытых дверей» приняли участие руководители управлений Архива Бекишева Г.О., Исаева Н.Т., Шайлазымов Б.Д., сотрудники Новикова Н.Ю., Сулейменова А.Т., Тулетбеков А.М., Асенова Ж.М., Заурбекова Б.С., Исаева А.М. которые рассказали об основных направлениях деятельности Архива и ответили на вопросы студентов.

15 наурызда «Мөрәлі Шәменов – 1941–1945-жылдардағы Ұлы Отан соғысына қатысушы. Туылғанына 100 жыл толуына орай» тақырыбымен құжатты көрменің ашылуы болды. Көрме Архивтің құрқұрушыларының мерейлі даталарына орай

ұйымдастыралатын көрмелермен кездесулер жоспары аясында жеке текті құжаттарды насихаттау мақсатында дайындалды. Экспозицияларды дайындау барысында Архивтің құрқұрушысы А. М. Шәменовтың жеке қорындағы Ұлы Отан соғысына қатысушы Мөрәлі Шәменовтың жеке тектік құжаттары мен суреттері пайдаланылды. Архив құжаттары негізінде Шәменовтың ерлікке толы өмірбаянын жан-жақты баяндай отырып, көрмені Архив бас сарапшысының м. а. Ш. О. Төлеуова таныстырды.

15 марта состоялось открытие выставки «Мурали Шаменов – участник Великой Отечественной войны 1941–1945 гг. К 100-летию со дня рождения». Выставка представлена в рамках запланированных встреч и выставок к юбилейным датам фондообразователей Архива и в целях пропаганды документов личного происхождения. Материалом при подготовке данной экспозиции стали документы и фотографии личного происхождения участника Великой Отечественной войны Мурали Шаменова из личного фонда фондообразователя Архива А.М. Шаменова. Выставку представила главный эксперт Архива Тулеуова Ш.О., которая через архивные документы подробно рассказала о героической биографии Шаменова.

16 наурызда Архивтің Астана қаласындағы басқармасының (филиал) басшысы С.Ж. Әубәкіров «Қазақстан Республикасының Тұңғыш Президенті – Елбасы кітапханасы» мемлекеттік мекемесінің Сараптамалық кеңесінің отырысына қатысты. Жиналысқа мемлекет және қоғам қайраткерлері, мемлекеттік ұйымдардың басшылары, мекемелер, архив саласының мамандары қатысты.

16 марта руководитель Управления Архива г. Астане (филиал) Аубакиров С.Ж. принял участие в заседании Экспертного совета государственного учреждения «Библиотека Первого Президента РК – Лидера Нации». На заседании присутствовали государственные и общественные деятели, руководители государственных органов и специалисты архивной отрасли.

16 наурызда Архивтің Астана қаласындағы басқармасының басшысы С.Ж. Әубәкіров Қазақстан Республикасының Тұңғыш Президенті – Елбасының кітапханасында өткен Қазақстан Республикасы Тәуелсіздігінің 25 жылдығына арналған «Тәуелсіздік – Ұлы Дала арманы» кітап көрмесінің ашылуына қатысты. Көрмеге Тәуелсіздік жылына арналған арнайы бөлім ұйымдастырылған. Онда, мемлекет және қоғам қайраткері, ғалым және публицист Әлихан Бөкейханов туралы, 1916 ж. Ұлт-азаттық көтеріліс туралы, қазақ ақыны Мұқағали Мақатаевтың еңбегі мен шығармашылығы туралы кітаптар қойылған.

16 марта руководитель Управления Архива в г. Астане (филиал) Аубакиров С.Ж. принял участие в открытии книжной экспозиции «Независимость – мечта Великой степи», посвященной 25-летию Независимости Республики Казахстан в Библиотеке Первого Президента РК – Лидера Нации. На выставке представлены специальные разделы, посвященные юбилейному году Независимости. В них книги о государственном и общественном деятеле, учёном и публицисте Алихане Букейханове, документы о национально-освободительном восстании 1916 г. в Казахстане, труды о творчестве казахского поэта Мукагали Макатаева и многое другое.

17 наурызда «Архив және қоғам: Тәуелсіздік құндылықтары» іс-шарасының аясында «Ашаршылық» жобасының тұжырымдамасын талқылау жөнінде Қазақстанның тарихшы және зиялы қауым өкілдерімен кездесу өтті. Жиынның мақсаты Қазақстандағы 30-жылдарындағы аштық тарихы туралы мәліметтер мен материалдарды жинау, зерттеу жұмыстарын бір ізге келтіру болды. Кездесуге тарихшы ғалымдар Қ. Алдажұманов, Т. Омарбеков, С. Смағұлова, жазушылар Б. Қойшыбаев, С. Елубаев, А. Құдайбергенова, Алматы қаласының Орталық Мемлекеттік архивінің директоры А. Ботанов және басқалар қатысты. Кездесу қорытындысы бойынша «Ашаршылық» жобасын жүзеге асыруды қамтамасыз ететін жұмысшы тобын құру мақұлданды. Оның құрамына белгілі тарихшылар мен архив өкілдері кіретін болды.

17 марта в рамках цикла мероприятий «Архив и общество: ценности Независимости» состоялась встреча по обсуждению концепции проекта «Ашаршылық», цель которого собрать сведения и материалы по истории голода 1930-х гг. в Казахстане. На встрече присутствовали ведущие ученые-историки, писатели и руководители государственных архивных учреждений: К. Алдажуманов, Б. Койшибаев, С. Елубаев, Т. Омарбеков, С. Смагулова, А. Кудайбергенова и А. Ботанов. Участники встречи обменялись мнениями и обсудили важные моменты по данному вопросу, высказали предложения по подготовке и реализации проекта.

26 наурызда Армия үйінде (Алматы қ.) Мәскеуді қорғаудағы 316 атқыштар дивизиясының қазақстандық-жауынгерлері ерлігінің 75-жылдығына арналған **әскери-тарихи конференция болды**. Әскери-тарихи конференцияға Архив қызметкерлері Қ.Ш. Әлімғазин, А.М. Төлетбеков және А.М. Исаева қатысты. Конференция жұмысына «Нұр Отан» партиясының өкілдері, Ұлы Отан соғысы және әскери сала ардагерлері, жалпы білім беретін мектептердің алғашқы әскери дайындық пәнінің оқытушылары, ЖОО-ның әскери кафедра меңгерушілері, әскери институттар өкілдері, әскери қызметкерлер, әскери оқу орындарының тәрбиеленушілері және И.В. Панфиловтың немерелері Алуа және Айгүл Байқадамовалар қатысты.

26 марта в Доме Армии (г. Алматы) состоялась **военно-историческая конференция**, посвященная 75-летию массового подвига воинов-казахстанцев 316 стрелковой дивизии при защите Москвы. В мероприятии приняли участие ветераны Великой Отечественной войны и воинской службы, внуки И.В. Панфилова Алуа и Айгуль Байкадамовы, представители партии «Нұр Отан», руководители начальной военной подготовки общеобразовательных школ и военных кафедр при вузах, представители военных институтов, а также военнослужащие и воспитанники общеобразовательных учреждений и представители Архива Алимгазинов К.Ш., Тулетбеков А.М. и Исаева А.М.

 28 наурызда Қазақстан Республикасының Тұңғыш Президенті – Елбасы кітапханасында Архивтің Астана қаласындағы басқармасының (филиал) бас сарапшысы Г.Ө. Құдайбергенова Назарбаев зияткерлік мектебінің 9–10 сынып оқушыларына, Қазақстан халықтары ассамблеясы мен Қазақстан Республикасы Президенті жанындағы «Қоғамдық келісім» РММ бірлесіп **Алғыс айту күніне байланысты ұйымдастырған «Тарихтан тағлым – өткенге тағзым» атты көрме** бойынша экскурсия өткізді. Оқушылар 1933–1941 жж. Қазақстан аумағына халықтарды қоныс аудару тарихына қатысты құжаттармен танысты. Ұсынылған құжаттар Қазақстанға халықтарды күштеп қоныс аударудың күрделі үрдісін ашып көрсетеді. Негізінен бұлар басшылық құжаттар: кеңестік және республикалық ұйымдардың қаулылары, әртүрлі деңгейдегі бағыныстағы комиссиялардың хаттамалары, кәріс, украин, ирандықтар мен Солтүстік Кавказдық халықтарды қабылдау мен орналастыру туралы анықтамалар.

28 марта в Библиотеке Первого Президента РК – Лидера Нации главный эксперт Управления Архива в г. Астане (филиал) Кудайбергенова Г.У. провела **экскурсию для учащихся 9–10 классов Назарбаев интеллектуальной школы г. Астаны по историко-документальной выставке «Память во имя будущего»**. Экспозиция организована ко Дню благодарности. Учащиеся ознакомились с архивными материалами, посвященными истории депортаций народов на территорию Казахстана. Представленные документы раскрывают сложные исторические процессы насильственного переселения народов разных национальностей в Казахстан. В основном это директивные документы: постановления республиканских и советских органов, протоколы комиссий разных уровней подчинения, справки о приеме и размещении корейцев, иранцев, народов Северного Кавказа и др.

29 наурызда Жас архивистер кеңесінің (ЖАК) кезекті отырысы өтті. ЖАК отырысында 2015 ж. атқарылған маңызды іс-шаралардың қорытынды есебі тыңдалып, ЖАК мүшелерінің бірауыздан дауыс беруімен Құжаттарды пайдалануды ұйымдастыру басқармасының бас сарапшысы – А.М. Төлетбеков ЖАК төрағасы болып сайланды. Осы күні архивте зерттеу жұмыстарымен айналысып отырған Республикалық Жас тарихшылар ассоциациясының төрағасы Қ.А. Енсенев пен Бремендегі (Германия) Якобс университетінің докторанты Ә.Р. Тонкобаевамен кездесу ұйымдастырылды.

29 марта проведено очередное заседание Совета молодых архивистов (СМА). заслушан отчет за 2015 г., состоялись выборы председателя СМА – главного эксперта Управления организации использования документов Төлетбеков А.М.

В тот же день прошла гостевая встреча с исследователями: председателем Республиканской ассоциации молодых историков Енсеневым К.А. и докторантом университета Якобса в Бремене (Германия) Тонкобаевой А.Р.

4–15 сәуір аралығында III халықаралық Фараби оқулары аясында «**Әл Фараби және қазіргі заман**» халықаралық Фараби форумы өтті. Пленарлық мәжілісін Әл Фараби атындағы ҚҰУ-нің ректоры, академик Ғ. Мұтанов кіріспе сөзбен ашты, ҚР Ұлттық Ғылым Академиясының Президенті, академик М. Жұрынов, Түркия Республикасы премьер-министрінің кеңесшісі, философия ғылымының докторы Бекір Қарлыға, Иран мәдениеті және серіктестігі ұйымының вице-президенті Аббас Хамиар, Түркия Ескішехир қаласының губернаторы Азим Туна, Шаһид Бехешти университетінің ректоры Мұхаммад Мехди Техранчи, Кембридж университетінің Азия және Таяу Шығыс факультетінің деканы Чарльз Мэлвилл құттықтау сөз сөйледі. Форумның секциялық мәжілістерінде бағдарлама бойынша белгіленген баяндамалар мен хабарламалар тыңдалып, Архивтің бас сарапшысы, тарих ғылымдарының кандидаты Ә.Т. Сүлейменова «Ұлт жоспары және жеке тұлға:

Әл Фараби есімінің Қазақстанның философия ғылымына оралуының тарихынан» тақырыбында баяндама жасады.

4–15 апреля был проведен Международный Фараби Форум «**Аль Фараби и современность**». Пленарное заседание открыл ректор КазНУ им. аль-Фараби, академик Ғ. Мутанов. Выступили Президент Национальной Академии наук РК, академик М. Журинов, советник премьер-министра Турции, доктор философии Бекир Карлыға, вице-президент Организации исламской культуры и сотрудничества Аббас Хамиар (Иран), ректор университета Шахид Бехешти Мухаммад Мехди Техранчи (Иран), декан факультета Азии и Ближнего Востока Кембриджского университета Чарльз Мэлвилл (Великобритания). На секционных заседаниях были заслушаны доклады и сообщения, на одном из которых с докладом: «Из истории возвращения имени аль Фараби в философскую науку Казахстана» выступила главный эксперт Архива, кандидат исторических наук Сулейменова А.Т.

7 сәуірде Архивтің жанындағы Қоғамдық кеңестің кезекті мәжілісі өтті. Қоғамдық кеңестің 2016 ж. арналған жұмыс жоспарына сәйкес мәжілісте Архивтің сақтауында тұрған аса құнды құжаттарды анықтау және оларды пайдалану бағытындағы Архив жұмысы туралы мәселе қарастырылды.

Архивтегі аса құнды құжаттармен жұмыс жағдайын анықтау нәтижелерін қарауды Қоғамдық кеңес мүшесі С.И. Боранбаева ұсынып, ол өз сөзінде ҚР Президенті Архивінде аталған бағыттағы жұмыс жоғары деңгейде атқарылып келе жатқандығын айтып, бірқатар архивтерде мұндай анықтау жұмысы тек архивтік істердің атауымен жасалатындығына баса назар аударды.

7 апреля состоялось очередное заседание Общественного совета. В соответствии с Планом работы совета на 2016 г. на заседании был рассмотрен вопрос о работе Архива по выявлению и использованию особо ценных документов (далее – ОЦД), находящихся на хранении.

Итоги изучения состояния работы с ОЦД в Архиве представлены членом Общественного совета Боранбаевой С.И., которая в своем выступлении подчеркнула высокий уровень организации данного направления архивной работы.

8 сәуірде алғаш рет архивтану мамандығы бойынша олимпиада өтті. Іс-шара Әл Фараби атындағы Қазақ Ұлттық Университетімен бірлесе өткізілді.

Олимпиаданың мақсаты – студенттердің ғылымға ынтасын арттыру, Ұлттық архив қорының құжаттарын әйгілеу, архив ісі мен құжаттануды насихаттау, архив мамандығының мәртебесін көтеру.

Олимпиадаға Әл Фараби атындағы Қазақ ұлттық университеті, тарих факультетінің «Мұрағаттану, құжаттарды жүргізу және құжаттамамен қамтамасыз ету» мамандығынан іріктеліп 15 студент қатысты.

3 студент жүлделі орындарға ие болды:

1-орын – 2 курс магистранты Қалмырзаева Гүлжан,

2-орын – 3 курс студенті Жақсылық Балғын,

3-орын – 3 курс студенті Сұлтанхан Жангелді.

Қалған студенттер әр түрлі номинациялармен марапатталды. Жүлделі үш орынға белгілі тарихшы, мемлекет және қоғам қайраткері Марат Жақсыбайұлы Хасанаевтің атындағы ақшалай шөкіртақы тағайындалды.

8 апреля состоялась олимпиада по архивоведению. Цель состязания – это развитие творческой активности студентов и привлечения их в будущем к работе по профессии архивиста.

В олимпиаде приняли участие 15 студентов КазНУ им. аль Фараби.

По итогам состязания победителем стала магистрант 2 курса Калмырзаева Гульжан.

2-е место заняла студентка 3 курса Жаксылык Балгын.

3-е место досталось студенту 3 курса Султанхан Жангельды.

Призеры награждены дипломами и денежными премиями, которые были вручены Хасанаевой Л.М., представляющей семью известного архивиста, ученого, историка Марата Хасанаева, которому в этом году исполнилось бы 70 лет.

14 сәуірде Қазақстан Тәуелсіздігінің 25 жылдығына орай «Халық жады», Қазақстанда 1930-жылдардағы жаппай ашаршылық тарихын зерделеуге арналған іс-шара өткізілді.

Архив ғалымдар мен қоғамтанушылардың ортақ пікірін білдіре отырып, Қазақстандағы 1930-жылдардағы ашаршылық туралы материалдарын кең ауқымда жинау және қазақ халқы құрбандарының тізімін жасау туралы идеясын ұсынды. Іс-шара Қазақстан Республикасы Білім және ғылым министрлігінің Ш.Ш. Уәлиханов атындағы Тарих және этнология институтымен бірлесіп ұйымдастырылды.

Дөңгелек үстелге Қазақстан Республикасындағы орталық мемлекеттік мұрағаттардың, ғылыми-зерттеу мекемелері және қоғамдық ұйымдардың қызметкерлері, жоғары оқу орындарының оқытушылары мен студенттері қатысты. Дөңгелек үстел материалдары www.asharshylyq.kz веб-сайтында жарияланады.

14 апреля состоялось мероприятие, приуроченное 25-летию Независимости Казахстана – «Халық жады», посвященное изучению истории массового голода 1930-х гг. в Казахстане. Архив, являющийся главным хранителем политической истории XX в., выступил с инициативой широкомасштабного собрания материалов истории по голоду 1930-х гг. и созданием на этой основе поименного списка жертв от массового голода. Мероприятие сопровождалось историко-документальной выставкой «Голод 1930-х гг. в Казахстане: документы и факты», презентацией проекта по созданию базы данных жертв массового голода в казахской степи в 1930-е гг., работой Круглого стола. Мероприятие организовано совместно с Институтом истории и этнологии им. Ч.Ч. Ва-

лиханова Комитета науки Министерства образования и науки РК. В работе Круглого стола приняли участие известные ученые историки, сотрудники государственных архивов, научно-исследовательских и общественных организаций, преподаватели и студенты высших учебных заведений Республики Казахстан. Материалы Круглого стола будут опубликованы на веб-сайте проекта www.asharshylyq.kz.

14 сәуірде республиканың өңірлеріндегі архив саласындағы әріптестерімен кездесу өткізілді. Жамбыл облысынан: Жамбыл облысының Мәдениет, архивтер және құжаттама басқармасы басшысының орынбасары С.Қ. Мадиева, Жамбыл облысы мемлекеттік архивінің директоры Қ.И. Башенова, Мойынқұм ауданы архивінің директоры М.С. Мейірманов; Астана қаласынан қалалық архивтің қызметкерлері М. Қалдыбекова және Ж. Қалкенов; Оралдан – Батыс Қазақстан облысының мемлекеттік архивінің директоры А.Н. Савгабаева; Павлодардан облыстық мемлекеттік архивтің басшысының орынбасары Қ.Ф. Мақажанова қатысты.

14 апреля состоялась встреча с коллегами-архивистами, прибывшими из разных областей Казахстана: Жамбылскую область представляли Мадиева С.К. – заместитель руководителя Управления культуры, архивов и документации области, Башенова К.И. — директор госархива области, Мейримов М.С. – директор архива Мойынқумского района, из Астаны приехали Калдыбекова М. и Калкенов Ж. сотрудники городского архива, из Уральска на встрече присутствовала Савгабаева А.Н. – директор госархива Западно-Казахстанской области, из Павлодара – Мақажанова К.Г. – заместитель директора госархива области.

ти, Башенова К.И. — директор госархива области, Мейримов М.С. – директор архива Мойынқумского района, из Астаны приехали Калдыбекова М. и Калкенов Ж. сотрудники городского архива, из Уральска на встрече присутствовала Савгабаева А.Н. – директор госархива Западно-Казахстанской области, из Павлодара – Мақажанова К.Г. – заместитель директора госархива области.

21 сәуірде Алматы қаласы **Медеу ауданының әкімі С.А. Мәкежановпен кездесу** өтті. Кездесу барысында әкім Архив директоры Б.Ә. Жапаровқа Қазақстан Республикасы Президентінің Алғыс хатын тапсырды. С.А. Мәкежанов халықтың тарихи санасын сақтау жолында қызмет етіп жүрген Архив құжымының Медеу ауданындағы ерекше орнын атап өтті.

21 апреля состоялась встреча с акимом Медеуского р-на г. Алматы **Макежановым С.А.** Поводом для встречи с работниками Архива стало награждение Благодарственным письмом Президента Республики Казахстан директора Архива Джапарова Б.А. Во время встречи Макежанов С.А. подчеркнул, что коллектив Архива в Медеуском р-не города занимает особое место, в котором, сохраняя историческую память страны, трудятся замечательные люди.

18 сәуірде Архивтің Астана қаласындағы басқармасының (филиал) бас сарапшылары Г.Ә.Құдайбергенова мен А.А. Ермағамбетова Қазақстан Республикасының Тұңғыш Президенті – Елбасы кітапханасында **іс жүргізу және архив істері бойынша семинар** өткізді.

Семинар 2016 жылға арналған құжаттау және құжаттарды ведомстволық сақтауды дамыту бойынша бірлескен жоспарға сәйкес ұйымдастырылды. Оған құрылымдық бөлімшелердің жетекшілері, іс жүргізу және архив істері қызметкерлері, құрылымдық бөлімшелердегі іс жүргізуге жауапты жұмысшылар қатысты.

Семинар конструктивті пішімде өткізілді, тыңдаушылар сұрақтарын қойып тиісінше жауап алды.

18 апреля главными экспертами Управления Архива в г. Астане (филиал) Кудайбергеновой Г.У. и Ермагамбетовой А.А. проведен **обучающий семинар** в Библиотеке Первого Президента РК – Лидера Нации **по делопроизводству и архивному делу.**

Семинар организован согласно плану совместных мероприятий по развитию документирования и ведомственного хранения документов на 2016 г. В нем приняли участие

руководители структурных подразделений, работники делопроизводственных и архивных служб, ответственные за организацию делопроизводства в структурных подразделениях. Семинар прошел в конструктивном формате, в ходе занятий слушатели имели возможность задавать вопросы, на которые получили ответы.

22 сәуірде Әл Фараби атындағы ҚазҰУ-нің Ғылыми кітапханасында үшінші халықаралық Азия-Еуропалық Бизнес Инновациясының Конгресіне орай ұйымдастырылған «Бизнес және білім – Батыс пен Шығыстың қарым-қатынасы», жұмыс берушілер форумы, «Табысқа жету жолы!» «Путь к Успеху!» – «Path to Success!» KazNU Job/Internship Fair атты бос орындар жәрмеңкесі өтті. Архив қызметкерлері Г.О. Бекішева, С.М. Шайжанова қатысып, архив мамандығы жайлы ақпарат беріп қайтты.

23 сәуірде Архивтің ұйымдастыруымен, Тәуелсіздіктің 25 жылдығы және Алматы қаласының 1000 жылдығын атап өту шаралары аясында, салауатты өмір салтын насихаттау және қазақстандықтарды дене тәрбиесі және спортпен жүйелі түрде айналысуға тарту мақсатында **волейболдан Турнир өткізілді**. Іс-шараға ҚР Президенті Архивінің «Жігер» командасы, Алматы қаласының Орталық мемлекеттік архивінің «Pride», Алматы облысы мемлекеттік архивінің «Жетісу қырандары» және Әл Фараби атындағы ҚазҰУ Тарих, археология және этнология факультетінің архивист-студенттерінің «АСУ» командалары қатысты.

Алғашқы ойынға «Жетісу қырандары» мен «Pride» командалары шығып, ойын 3:2 есебімен «Pride»командасының жеңісімен аяқталды. Сайыс одан әрі «Жігер» және «АСУ»командаларының тартысты ойынымен жалғасып, жеңісті 3:1 есебімен «АСУ» командасы еншіледі. Келесі кезекте «Жігер» және «Жетісу қырандары» командалары 3-ші орын үшін бақ сынасып, ойын нәтижесі 2:0 есебімен «Жігер» командасының басымдығымен аяқталды. Финалда Алматы қаласының Орталық мемлекеттік архивінің командасы мен ҚазҰУ студенттері арасындағы ойын «АСУ» командасының басымдығымен 2:1 есебімен аяқталды. Турнирге қатысушы барлық командалар құнды сыйлықтармен және жеңімпаз команда Турнирдің бас кубогымен марапатталды.

РЕСМИ БӨЛІМ. ІС-ШАРАЛАР ХРОНИКАСЫ ОФИЦИАЛЬНЫЙ РАЗДЕЛ. ХРОНИКА МЕРОПРИЯТИЙ

23 апреля Архив, в рамках мероприятий по празднованию 25-летия Независимости и 1000-летнего юбилея города Алматы, с целью пропаганды и популяризации здорового образа жизни и привлечения казахстанцев к систематическим занятиям физической культурой и спортом, организовал **открытый Турнир по волейболу**. В Турнире приняли участие команды Архива Президента РК «Жігер», ЦГА города Алматы «Pride», Госархива Алматинской области «Жетісу қырандары» и команда студентов КазНУ им. аль Фараби «АСУ». По итогам Турнира 1-е место у команды «АСУ», на 2-м месте команда «Pride», на 3-м месте команда «Жігер». Все участники Турнира награждены ценными призами, а команда студентов факультета Истории, археологии и этнологии КазНУ им. аль Фараби стала обладателем кубка Турнира.

26 сәуірде Архив директоры және Архивтің Астана қаласындағы басқармасының (филиал) қызметкерлері Қазақстан халқы Ассамблеясының XXIV сессиясына құрметті қонақтары ретінде қатысты. Сессия шеңберінде Бейбітшілік және келісім сарайында «Қазақстан халқы Ассамблеясы: Тәуелсіздік. Бейбітшілік. Келісім» тарихи-құжаттық көрме ұйымдастырылды. Мұнда Архив қорларындағы Қазақстандағы этномәдени бірлестіктердің құрылуы, қалыптасуы және дамуы туралы құжаттар мен материалдар қойылды.

26 апреля директор Архива Джапаров Б.А. и работники Управления Архива в г. Астане (филиал) Аубакиров С.Ж., Ермагамбетова А.А., Егдиров А.Т., Кудайбергенова Г.У. и Оспанов Г.О. в качестве почетных гостей приняли участие на заседании XXIV сессии АНК. В рамках сессии во Дворце Мира и Согласия развернута историко-документальная выставка «Ассамблея народа Казахстана: Независимость. Мир. Согласие». На ней представлены документы из фондов Архива о создании, становлении и развитии деятельности этнокультурных объединений Казахстана.

26 сәуірде мемлекеттік қызметкерлеріне арналған өндірістік оқу ұйымдастырылды. Оқу барысында Архив қызметкерлеріне «Қазақстан Республикасының мемлекеттік қызметі туралы», «Сыбайлас жемқорлыққа қарсы іс-қимыл туралы» Қазақстан Республикасы Заңдарының баптары, сонымен бірге, Қазақстан Республикасы мемлекеттік қызметшілерінің әдеп кодексі мен Әдеп жөніндегі уәкіл туралы Ереже түсіндірілді. Өндірістік оқуды Әдеп жөніндегі уәкілі Б.Ж. Шайлазымов өткізді.

26 апреля организована производственная учеба государственных служащих. В ходе занятий сотрудникам были разъяснены статьи Законов Республики Казахстан «О государственной службе», «О противодействии коррупции», Этического кодекса государственных служащих Республики Казахстан и Положения об уполномоченном по этике. Производственную учебу провел Шайлазымов Б.Д., уполномоченный по этике.

27 сәуірде Қазақстан тарихы бойынша көп томдық басылымдардың авторы **Б. Нәсеновпен кездесу** өткізілді, ол Архив кітапханасының қорына Қазақстан тарихының жаңа және жаңарған кезеңі жөніндегі құжаттар мен материалдарының 27 томдық жинағын сыйға тартты.

27 апреля состоялась встреча с автором многотомного издания по истории Казахстана **Б. Насеновым**, который передал в библиотеку Архива 27 томов собраний документов и материалов по истории Казахстана нового и новейшего времени.

28 сәуірде Архивтің Астана қ. басқармасының (филиал) басшысы С.Ж. Әубәкіров Стокгольм қ. (Швеция) Армия Музейінің «Өмір мен өлім арасындағы заттар» атты көшпелі көрмесінің ашылуына қатысты. Көрмеге өткен жүзжылдықтағы миллиондаған солдаттардың өмірінде елеулі орын алған күнделікті тұрмыстық заттар, XX ғ. түрлі елдермен соғыстардан әскери амунициялар қойылды. «Өмір мен өлім арасындағы заттар» атты көшпелі көрме Швецияда, Бельгияда, Норвегияда, Польшада, Белоруссияда, Эстонияда жоғары бағаға ие болды. 2010 жылы Стокгольм қ. жылдың ең эстетикалық жобасы ретінде «Алтын витрина» марапатына ие болды.

28 апреля Руководитель Управления Архива в г. Астане (филиал) Аубакиров С.Ж. принял участие в открытии передвижной выставки «Вещи между жизнью и смертью» из Музея Армии г. Стокгольм, Швеция. На выставке представлены сотни обычных повседневных предметов, игравших огромную роль в жизни миллионов солдат минувшего столетия, военной амуниции из разных стран и войн XX в. Выставка «Вещи между жизнью и смертью» получила широкое признание в Швеции, Бельгии, Норвегии, Польше, Белоруссии, Эстонии. В 2010 г. в Стокгольме она была удостоена награды «Золотая витрина», как самый эстетичный проект года.

26–28 сәуірде Қазақстан Тәуелсіздігінің 25 жылдығын атап өту шаралары аясында № 57 орта мектебінің 10–11 сынып оқушылары, Оқушылар Сарайының семинар тыңдаушылары және Ақпараттық және әкімшілік институтының біліктілік арттыру курстары тыңдаушылары үшін «Қазақстан Республикасы Президентінің Архиві қазіргі таңда» атты жалпы тақырыппен «Ашық есік күні» өтті, оған 12 адам қатысты. «Ашық есік күні» өткізуге қатысқан Архивтің басқарма басшылары Б.Ә. Қасенов, Г.О. Бекішова, Б.Ж. Шайлазымов, Н.Т. Исаева және қызметкерлер Д.С. Әшенова, Н.Ю. Новикова, Ш.О. Төлеуова, А.М. Исаева, Е. Біләл, Ф.Б. Ибрагимов болды.

26–28 апреля прошли Дни открытых дверей «Архив Президента Республики Казахстан сегодня». Архив посетили учащиеся 10–11 классов средней школы № 57 г. Алматы, учителя –

участники семинара, организованного Дворцом школьников, а так же слушатели курсов повышения квалификации Института информационных и административных технологий. В подготовке и проведении «Дня открытых дверей» приняли участие руководители управлений Архива Касенов Б.А., Бекишева Г.О., Шайлазымов Б.Д., Исаева Н.Т., сотрудники Ашенова Д.С., Новикова Н.Ю., Тулеуова Ш.О., Исаева А.М., Билал Е., Ибрагимов Ф.Б.

5 мамырда Қазақстан Республикасы Тәуелсіздігінің 25 жылдығына және Ұлы Отан соғысының басталғанына 75 жыл толуына орай «Ұлы Жеңістің кезеңдері (1941–1945 жж.)» тақырыбында Архив ұйымдастырған тарихи-құжаттық көрменің ашылуы өтті.

Іс-шара аясында дөңгелек үстел өткізілді, оның жұмысына соғыс және еңбек ардагерлері, Алматы қаласының әскери білім беру мекемелерінің оқушылары қатысты. Архив директорының орынбасары Қ. Әлімғазин кіріспе сөзінде Архивте Ұлы Жеңіске Қазақстан халқының қосқан үлесін айғақтайтын бірегей құжаттар сақтаулы екендігін айтты. Ұлы Отан соғысына қатысушы-қазақстандықтар – жеке қор иелері Х. Бақауов, С. Бейсембаев, Ш. Жәнібеков, М. Жихарев, С. Жиенбаев, С. Нұрмағамбетов, Н. Скворцовтың құжаттары және Алматы қ. музейінің экспонаттары ел назарына ұсынылды. Көрме материалдарын Қазақстан Республикасы Президенті Архивінің сайтында «Виртуалды көрмелер» бөлімінде қарауға болады.

5 мая состоялась открытие историко-документальной выставки «Вехи Великой Победы (1941–1945 гг.)», посвященной 75-летию со дня начала Великой Отечественной войны. В рамках мероприятия был проведен круглый стол, в работе которого приняли участие ветераны войны и труда, а также учащиеся военных образовательных учреждений города Алматы. Также были представлены материалы из личных фондов участников Великой Отечественной войны-казахстанцев: Х. Бақауова, С.Бейсембаева, Ш. Жаныбекова, М. Жихарева, С. Джиенбаева, С. Нурмагамбетова, Н. Скворцова и экспонаты Музея истории города Алматы.

5 мамырда Қазақстан Республикасы Қарулы күштерінің әскери-тарихи музейінде ҚР Президентінің Архиві мен Қазақстан Республикасы Қорғаныс министрлігінің «Қазақстан Республикасы Қарулы күштерінің әскери-патриоттық орталығымен» ынтымақтастық аясында Ұлы Отан соғысының басталғанына 75 жыл толуына орай ұйымдастырылған «Ұлы Жеңістің кезеңдері (1941–1945 жж.)» тарихи-құжаттық көрмесі өтті. Көрмеде өндірістік кәсіпорындарды орналастыру мен жұмысы, көшірілген тұрғындарды орналастыру, республиканың барлық өндірісі мен ауылшаруашылығын соғыс қажетіне бейімдеу, әскери құрылымдар құру және олардың соғысқа қатысуы, қазақстандық батыр-

лар туралы қаулылар, хаттамалар, анықтамалар, тізімдер тағы басқа да құжаттар ұсынылған. 4 мамырда Қазақстан Республикасы Мемлекеттік хатшысы Г.Н. Әбдіхалықова Архив дайындаған көрменің экспозицияларымен танысты.

5 мая в Военно-историческом Музее Вооруженных Сил РК (г. Астана) состоялось открытие историко-документальной выставки «Вехи Великой Победы (1941–1945 гг.)», организованной Архивом в рамках сотрудничества с Национальным военно-патриотическим центром Вооруженных Сил РК Министерства обороны РК. В экспозиции представлены постановления, протоколы, справки, списки о размещении и работе промышленных предприятий, об устройстве эвакуированного населения, о переводе всех отраслей промышленности и сельского хозяйства республики на военный лад, формировании военных соединений, об их участии в боевых действиях, героях – казахстанцах. Накануне 4 мая 2016 г. с экспозицией выставки Архива ознакомилась Государственный секретарь Г.Н. Абдикалыкова.

11 мамырда Архивте 2016 жылға арналған құжаттандыру және құжаттарды ведомстволық сақтауды дамыту бойынша біріккен іс-шаралар жоспарына сәйкес **Дирекция отырысы өткізілді**. Онда Адам құқықтары жөніндегі ұлттық орталықтың басшысы В.А. Калюжный және Қазақстан Республикасының Президенті жанындағы Қазақстанның стратегиялық зерттеулер институтының ұйымдастыру-қаржы жұмысы жөніндегі директордың орынбасары Ү.М. Нысанбектің құжаттандыру мен құжаттарды ведомстволық сақтау жағдайы туралы есептері тыңдалды.

Отырыс нәтижелері бойынша шешімдер қабылданды, онда Адам құқықтары жөніндегі ұлттық орталықтың және Қазақстан Республикасының Президенті жанындағы Қазақстанның стратегиялық зерттеулер институтының құжаттандыру және архивтік сақтауда алға жылжығаны көрсетіліп, толықтыру көздері болып табылатын ұйымдарға әдістемлік және тәжірибелік көмек көрсету бойынша тапсырмалар берілді.

11 мая в соответствии с планом совместных мероприятий по развитию документирования и ведомственного хранения документов на 2016 г. состоялось заседание Дирекции.

На заседании были заслушаны и обсуждены отчеты руководителя Национального центра по правам человека Калюжного В.А. и заместителя директора по организационно-

финансовой работе Казахстанского института стратегических исследований (далее – КИСИ) при Президенте РК Нысанбек У.М. о состоянии документирования и ведомственного хранения документов.

По итогам заседания Дирекции приняты решения, в которых отмечены положительные сдвиги в вопросах документирования и архивного хранения в Национальном центре по правам человека и КИСИ при Президенте РК, даны поручения по оказанию методической и практической помощи организациям-источникам комплектования.

В работе Дирекции принял участие Председатель Общественного Совета при Архиве Президента Республики Казахстан Шепель В.Н.

13 мамырда Қазақстан Республикасы Президентінің Архиві Жамбыл облысы әкімдігінің Мәдениет, архивтер және құжаттама басқармасымен және Мойынқұм ауданы әкімдігімен бірлесіп, екі рет социалистік еңбек ері Ж. Қуанышбаевтың 120 жылдығына орай Тәуелсіздіктің 25 жылдығын атап өту шаралары аясында **Мойынқұм ауданында «Жер тарихы – ел тарихы» атты өлкетанулық тарихи-құжаттық көрме және Дөңгелек үстел өткізді.** Қазіргі ұрпақ өткенімізден тәлім алу үшін Мойынқұм өңірінің жеткен жетістіктері мен жүріп өткен жолына Қазақстан Республикасы Президенті Архивінің құжатты деректік қоры негізінде тарихи шолу жасалды. Өз еңбектерімен мал шаруашылығының абыройы мен даңқын асырып, мал шаруашылығына сүбелі үлес қосқан елке Мойынқұм жетістіктері республика үшін жоғары маңызға ие.

Шара Ж. Қуанышбаевтың еңселі ескерткішіне гүл қою рәсімімен басталып, қатысушылар Ж. Қуанышбаев атындағы аудандық музейді аралап, Еңбек ерінің өмірі мен аудан тарихына қатысты бірегей жәдігерлермен танысты.

Аудандық мәдениет үйінің фойесіне орналастырылған тарихи-құжаттық көрмеге аудан басшылығы, қонақтар мен жергілікті тұрғындары үлкен қызығушылық танытты. Көрмеде 1964 жылғы «Қазақ КСР-де қой шаруашылығын дамыту үшін шөл және шөлейт жайылымдарды игеру туралы» Қазақстан Компартиясы ОК мен Қазақ КСР Министрлер Кеңесінің қаулысынан бастау алатын құжаттар: республика, облыс, аудан деңгейінде мал шаруашылығы оның ішінде қой шаруашылығын тиімді ұйымдастыру туралы, осы сала бойынша жеткен жетістіктер туралы түрлі архивтік құжаттар, фотосуреттер орын алды.

Дөңгелек үстел негізінде жалғасын тапқан жиын да жиылған жұртшылық көңілінен шықты. Алқалы жиынды аудан әкімі Б. Нұркенов құттықтау сөзімен ашты. ҚР Президенті Архивінің директоры Б. Жапаров, Қазақстан Ұлттық ғылым академиясының корреспондент-мүшесі, тарих ғылымдарының докторы М. Қойгелдиев, еңбек ардагерлері, ауданның Құрметті азаматтары К. Тілеубаева мен Н. Есілбаев сөз сөйледі. Ресми баяндамалардан соң жұртшылық үшін залға еркін микрофон қойылып, қатысушылар да өз лебіздері, ізгі тілектерімен және ұсыныстарымен бөлісіп, сұрақтар да қойды. Дөңгелек үстелдің ресми бөлігін Қазақстан Республикасы Президенті Архивінің директоры Б. Жапаров қорытындылап, қойылған сауалдарға жауап берді. Жиын барысында екі мәрте Социалистік Еңбек ері Ж. Қуанышбаев пен Ленин орденінің иегері Ө. Жапаров туралы деректі фильм көрсетіліп, шара аудан өнерпаздарының концерттік бағдарламасымен аяқталды.

Тарихи-мәдени шаралар Жамбыл облысының мемлекеттік архиві, Мойынқұм аудандық архиві және Мойынқұм аудандық музейімен бірлесе дайындалып, мемлекет және қоғам қайраткерлері, ғалымдар мен тарихшылар, ауданның еңбек ардагерлері қатысты.

Шара еліміздің мал шаруашылығы саласының XX ғасырдағы нақты жетістіктерін насихаттауға, Екі мәрте Социалистік Еңбек Ері Ж. Қуанышбаевтың 120 жылдығына, қазақ қоғамының дәстүрлі мал шаруашылығы тарихына қатысты Ұлттық архив қоры құжаттарын кең танымал айналымға енгізу мақсатында ұйымдастырылды.

 21 мая директор Архива Президента РК Б.А. Джапаров находился в рабочей поездке в городе Актобе. В ходе поездки состоялась встреча с руководителями и сотрудниками архивных учреждений Актюбинской области, на которой Б.А. Джапаров рассказал о мероприятиях, которые проводятся Архивом Президента РК. Подробно остановился на научно-исследовательских проектах «Военнопленные-казахстанцы Второй мировой войны: литература, источники и база данных» и «Голод 1930-х годов в Казахстане: документы и факты». Участие в проектах архивистов и краеведов из областей во многом способствует их успешной реализации. В этот же день Б.А. Джапаров принял участие в торжественных мероприятиях по случаю 50-летия Актюбинского регионального государственного университета имени К. Жубанова. В приветственном слове Борис Аликенович подчеркнул особую роль Университета для региона, как образовательного, научного и культурного центра. За особый вклад в развитие высшей образовательной школы Казахстана Джапарову Б.А. было присуждено звание почетного профессора Актюбинского регионального государственного университета имени К. Жубанова.

25 мамырда Астана қаласында ҚР Президенті Архивінің толықтырушы көздері болып табылатын мекемелермен архив ісін және құжаттандыруды жетілдіру, электрондық технологияларды енгізу мәселелері бойынша **кеңес өткізілді**. Кеңеске ҚР Президенті Әкімшілігінің өкілдері, Астана қаласындағы ҚР Президенті Архивінің толықтырушы көздері болып табылатын мекемелер мен қоғамдық бірлестіктер басшылары, сонымен қатар, іс жүргізуге және архивтік сақтауға жауапты адамдар қатысты. Жұмыс барысында архив саласының дамуының негізгі тенденциялары мен міндеттері, архив ісін және құжаттандыруды жетілдіру, архив саласына электрондық технологияларды енгізу мәселелері, құжаттауды ұйымдастыру және құжаттаманы басқару, ҚР Ұлттық архив қорының құжаттарын сақтауды қамтамасыз ету мәселелері талқыланды. Кеңеске қатысушылар ҚР Президенті Архивінде электронды архивті жасау және ҚР Президентінің Іс Басқармасының ведомстволық архивіндегі құжаттарды сақтау тәжірибесімен таныстырылды. Кеңесті қорытындылай келе орындауға міндетті жұмыстар түрі көрсетілген ортақ қарар қабылданды. Архив ісі және құжаттандыруды жетілдіру мәселелері бойынша кезекті кеңесті 2018 жылы өткізу жоспарланды.

25 мая в г. Астане проведено совещание с учреждениями-источниками комплектования Архива Президента РК по вопросам совершенствования архивного дела, документирования и внедрения электронных технологий. В совещании приняли участие представители Администрации Президента РК, руководители учреждений-источников комплектования Архива Президента РК по г. Астана, а также сотрудники, ответственные за делопроизводство и архивное хранение. На совещании обсуждались основные тенденции и задачи развития архивной отрасли, документирования и внедрения электронных технологий в архивную сферу, вопросы состояния организации документирования и управления документацией, обеспечения сохранности документов Национального архивного фонда РК. По итогам совещания была принята совместная резолюция, в которой перечислены виды работ, обязательных к исполнению. Очередное совещание по вопросам совершенствования архивной работы и документирования планируется провести в 2018 году.

26 мамырда Алматы қаласында Қазақстан Республикасы Президенті жанындағы Орталық Коммуникациялар Қызметінде ҚР Президенті Архиві басшылығының қатысуымен «Елбасының бес институционалдық реформасының «Менің Елім» Азаматтық біртектілікті нығайту» 87 қадамын жүзеге асыру» тақырыбында брифинг өткізілді. Қазақстанның тарихи-мәдени құжаттық мұрасын дәріптеу мақсатында Архив бірқатар зерттеу жобаларын жүзеге асырады. Сондай жобалардың бірі – «номенклатуралық кадрлар» тарихи термині берілген мемлекеттік органдар мен мекемелер басшыларының 800 мыңнан астамының өмірбаяндық мәліметтері мен деректері жинақталған «Кеңестік Қазақстанның номенклатуралық кадрлары. 1919–1991 жж.» анықтамалығы. Брифингте Электронды анықтамалықтың 1919–1936-жылдарды қамтитын бірінші бөлімінің тұсаукесері болды. Анықтамалыққа енген құжаттардың негізгі бөлігі ҚР Президенті Архивінің қорларынан, Қазақстанның облыстық және қалалық мемлекеттік архивтерінен анықталған. Анықтамалықтың бірінші бөліміне Қазақстанның номенклатуралық қызметкерлерінің 4970 өмірбаяны енгізілді, оның 1500-ден астамы фотосуреттерімен. Пресс-конференцияға қатысқан: модератор А.Б. Құсайынова, спикер ҚР Президенті Архивінің директоры Б.Ә. Жапаров, сарапшылар Ш. Уәлиханов атындағы Тарих және этнология институтының директоры Х.М. Әбжанов және саясаттанушы, тарихшы Д.Р. Әшімбаев.

26 мая в г. Алматы, в здании Пресс-центра Службы Центральных Коммуникаций при Президенте Республики Казахстан состоялась пресс-конференция «Реализация 87 шага пяти институциональных реформ Главы государства «Укрепление гражданской идентичности «Менің елім» с участием руководства Архива Президента РК. На пресс-конференции была презентована Первая часть Электронного справочника «Номенклатурные кадры советского Казахстана 1919–1991 г.», охватывающей 1919–1936 г. Документы, вошедшие в справочник, выявлены в основном в фондах Архива Президента РК, областных и городских государственных архивах Казахстана. В первую часть Справочника вошли биографии 4970 номенклатурных работников Казахстана, из них свыше 1500 с фотографиями. Участники пресс-конференции: модератор Кусаинова А.Б. – представитель Службы Центральных Коммуникаций при Президенте Республики Казахстан, спикер Джапаров Б.А. – директор Архива Президента Республики Казахстан, эксперты Абжанов Х.М. – директор Института истории и этнологии им.Ч.Ч. Валиханова, Ашимбаев Д.Р. – политолог, историк.

30 мамырда саяси қуғын-сүргін құрбандарын еске алу күніне орай, **«Мәңгілік Ел» қайраткерлері: жазушы Б. Нұржекеев** тақырыбында белгілі жазушы, өлкетанушы Б. Нұржекеевпен шығармашылық кездесу өткізілді. Сан түрлі тақырыпта, жанрда жазатын Б. Нұржекеевтің 1920–1930-жылдардағы қазақ қасіретін суреттейтін туындылары қазақтандықтарға танымал. Б. Нұржекеевтің алғашқы шығармасы – «Кінәлі махаббат», 1968 жылы «Жұлдыз» журналында жарық көрді. Кейінгі туындылары бірінен соң бірі тізбектеле береді: "Күй толғақ" (1972); "Күтүмен өткен ғұмыр" (1974); "Бір ғана махаббат" (1982) атты әңгімелер мен повестер жинақтары, сондай-ақ "Өзендер өрнектеген өлке" тарихи-этнографиялық эссесі (1984); "Бір өкініш, бір үміт" (1985); "В ожиданий" (1985); "Ерлі-зайыптылар", 1987; 2 томды шығармалар жинағы (1993); "Жау жағадан алғанда" (1993); "Әйел жолы – жіңішке" (1998); "Бейтаныс әйелдің құпиясы" (2002); "Ой ұшқын" (2003) атты романдары. Жазушының шығармашылығы махаббат, сүйіспеншілікпен қатар еліміздің тарих қойнауына кеткен қасіретті кезеңінде паш етеді. Б. Нұржекеев «Құрмет» (2000), «Парасат» ордендерімен (2008), «Еңбектегі ерлігі үшін» медалімен (1970) марапатталған. ҚР Президенті Архивінің кітапханасы іс-шараны өткізу барысында Б. Нұржекеевтің шығармашылығы бойынша кітап көрмесін ұйымдастырды.

1 июня 2016 г. руководитель управления научной публикации документов Чиликова Е.В. приняла участие в Международной научно-практической конференции «Регионы Казахстана: история, современность, перспектива», посвященной 80-летию Северо-Казахстанской обл. На него были приглашены руководители и ведущие сотрудники центральных и региональных архивов Республики Казахстан (гг. Астана, Алматы, Караганда, Кокшетау, Рудный и др.), ученые из России (г. Омск), Татарстана (г. Казань). Казахстан представляли ученые Евразийского национального университета им. Л.Н. Гумилева, Института истории государства Комитета науки Министерства образования и науки, (г. Астана) и Северо-Казахстанского университета им. М.К. Козыбаева (г. Петропавловск), ветераны архивного дела.

Открывая конференцию, заместитель акима области Дюсенова А. отметила особую роль архивов, как в изучении региональной истории, так и внешней политики, взаимоотношений с соседними государствами. Чиликова Е.В. подготовила сообщение «Акмолинская губерния и её руководители» в 1921–1928 гг. Данный период в современной отечественной историографии отражён слабо как с концептуальной точки зрения, так и в краеведческом плане. Автор расширила информационное поле, обозначенное уже изданными справочниками, введя в исследование ранее не публиковавшиеся сведения, воссоздала исторический фон, на котором протекала деятельность названных персоналий. В процессе работы были изучены мало востребованные источники из архивных и библиотечного фондов Архива Президента РК, газеты «Мир труда» за 1920–1921 гг.

Исследование проводилось в рамках работы над электронным историко-биографическим справочником «Номенклатурные кадры советского Казахстана 1919–1991 гг.». Первая часть (в нее вошли биографии 4970 руководителей с 1919 г. по 1936 г., из них свыше 1500 – с фотографиями) была презентована собравшимся. С электронным справочником, можно ознакомиться на сайте Архива Президента РК www.archive.president.kz.

Участники конференции в своих исследованиях охватили период XIX–XX вв.: чиновники уездного масштаба накануне революционных событий, городские мечети, АЛЖИР в Северном Казахстане, регион в годы Великой Отечественной войны, из истории депортаций и др. По итогам конференции предполагается издание сборника материалов.

Пленарное заседание состоялось в областной библиотеке им. Сабита Муканова. Круглый стол – в Государственном архиве Северо-Казахстанской области.

Сотрудники библиотеки, трепетно относящиеся к имени писателя-земляка, показали участникам и гостям конференции литературно-мемориальную комнату-музей С. Муканова.

Экспозиция (более 300 экспонатов) расположена в стилизованной юрте. Ее основой стали личные вещи писателя (12 наименований), переданные Майрам апай Мукановой: чернильный прибор, использованный при создании романа «Светлая любовь», трость, берек, кобыз, чапан и др. Также состоит из документальных материалов, фотографий и аннотаций. Собраны произведения С. Муканова на казахском и русском языках, письма, воспоминания.

РЕСМИ БӨЛІМ. ІС-ШАРАЛАР ХРОНИКАСЫ
ОФИЦИАЛЬНЫЙ РАЗДЕЛ. ХРОНИКА МЕРОПРИЯТИЙ

Познакомились участники мероприятия и с собранием уникальных и раритетных изданий, включающим около 3 тыс. экземпляров Музея редких книг. В фонде собраны прижизненные и первые издания классиков литературы, искусства, науки, образцы полиграфического и переплетного искусства, можно перелистать страницы первой русской датированной книги «Остромирова Евангелия» (1056–1057), найти энциклопедические словари Брокгауза и Ефрона (1890–1907), братьев Гранат. Вызвал интерес интерактивный учебно-методический комплекс «Даналық әліппесі», выпущенный по современным передовым технологиям в Японии, в г. Токио, затем в 2014 г. – в г. Астане. Комплекс снабжен «говорящей» ручкой, которая может озвучивать текст на бумаге.

Организаторы конференции – Управление культуры архивов и документации Северо-Казахстанской области и Государственный архив – предоставили возможность участникам региона посетить Музейный комплекс «Резиденция Абылай хана», включающий в себя канцелярию, дом для приезжих, баню. В свое время краеведы по архивным источникам установили дату возведения резиденции – осень 1765 г. В рамках Государственной программы «Культурное наследие» в 2003–2004 гг. были проведены поиски артефактов о жизни и деятельности Абылай хана в центральных архивах гг. Алматы, Москвы, Санкт-Петербурга и Омска. Затем был разработан проект по воссозданию и реставрации «резиденции». В результате Северо-Казахстанская обл. получила уникальный музей нового типа, не имеющий аналогов в Республике. На экспозиции «белого дома», состоящей из четырех залов, на всеобщее обозрение выставлены Указы, рапорты, письма из архивов, подписанные высшими чинами российской империи, – документы, связанные с эпохой правления Абылая, дающие представление о его государственной деятельности, направленной на сохранение независимости и территориальной целостности казахской земли. Также представлены мужская и женская ханская одежда, оружие и снаряжение, предметы быта XVIII в., воспроизведены в традиционном казахском стиле ханские апартаменты.